د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د
روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

اسلامي ښوونه او روزنه

لسم ټولګی

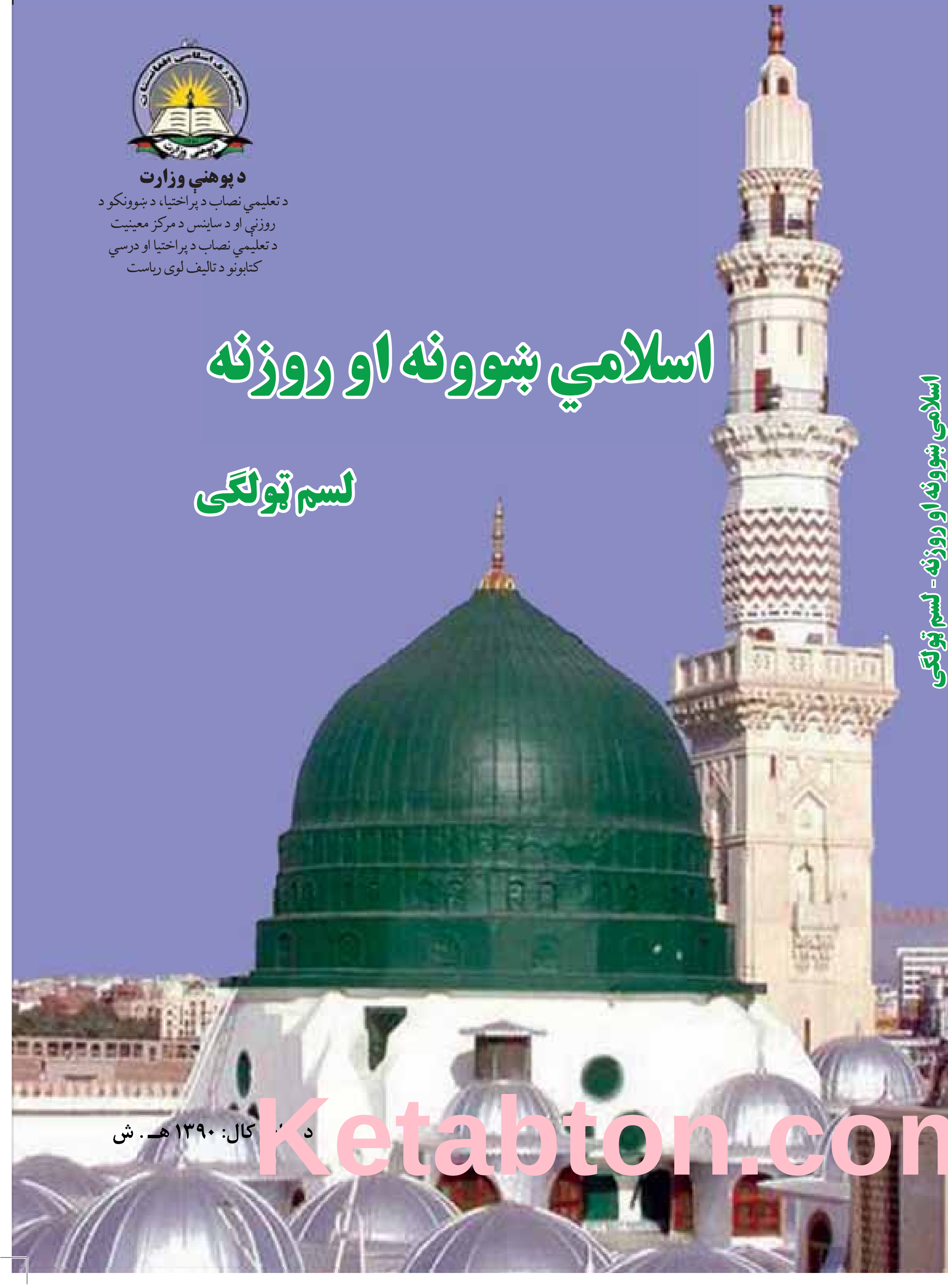

د [illegible] کال: ۱۳۹۰ هـ . ش

Ketabton.com

اسلامي ښوونه او روزنه - لسم ټولګی

ستنه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنې وزارت
د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو
د روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

اسلامي ښوونه او روزنه

لسم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۰ هـ. ش.

ليکوالان

- نور الله صافي
- رقيب الله ابراهيمي
- سيد فاضل شاه

علمي ايډيټ

- دکتور شبر علي ظريفي

د ژبې ايډيټ

- محمد قدوس زکوخېل

ديني، سياسي او کلتوري کميټه

- ډاکټر عطاء الله واحديار د پوهنې وزارت ستر سلاکار او د نشراتو رئيس.
- مولوي قيام الدين کشاف
- محمد آصف کوچی

د څارنې کميټه

- دکتور اسدالله محقق د تعليمي نصاب د پراختيا، د ښوونکو د روزنې او د ساينس مرکز معين
- دکتور شبر علي ظريفي د تعليمي نصاب د پراختيا د پروژې مسؤول
- د سرمؤلف مرستيال عبدالظاهر گلستاني د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف لوی رئيس

طرح او ډيزاين

عنايت الله غفاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی — دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې — هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی — د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو — د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، ګوجر دي — پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي — هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل ځلیږي — لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به — لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مو دی رهبر — وایو الله اکبر وایو الله اکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزیر پیغام

ګرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختیا او پرمختګ بنسټ جوړوي. تعلیمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د معاصر علمي پرمختګ او ټولنې د اړتیاوو له مخې رامنځته کیږي. څرګنده ده چې علمي پرمختګ او ټولنیزې اړتیاوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعلیمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښایي چې تعلیمي نصاب د سیاسي بدلونونو او د اشخاصو د نظریو او هیلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتیب شوی دی. علمي ګټورې موضوعګانې پکې زیاتې شوې دي. د زده کړې په بهیر کې د زده کوونکو فعال ساتل د تدریسي پلان برخه ګرځېدلې ده.

هیله من یم دا کتاب له لارښوونو او تعلیمي پلان سره سم د فعالې زده کړې د میتودونو د کارولو له لارې تدریس شي او د زده کوونکو میندې او پلرونه هم د خپلو لوڼو او زامنو په باکیفیته ښوونه او روزنه کې پرله پسې ګډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هیلې ترسره شي او زده کوونکو او هېواد ته ښې بریاوې ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ ګران ښوونکي د تعلیمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤولیت په ریښتوني توګه سرته رسوي.

د پوهنې وزارت تل زیار کاږي چې د پوهنې تعلیمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دین له بنسټونو، د وطن دوستی د پاک حس په ساتلو او علمي معیارونو سره سم د ټولنې د څرګندو اړتیاوو له مخې پراختیا ومومي.

په دې ډګر کې د هېواد له ټولو علمي شخصیتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده کوونکو له میندو او پلرونو څخه هیله لرم چې د خپلو نظریو او رغنده وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا ښه تألیف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتیب کې یې مرسته کړې، له ملي او نړیوالو درنو مؤسسو، او نورو ملګرو هېوادونو څخه چې د نوي تعلیمي نصاب په چمتو کولو او تدوین او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې یې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفیق

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موضوعاتو فهرست

د عقایدو برخه

لومړی لوست – د عقایدو علم ۱
دویم لوست – د الله تعالی پر وجود ایمان ٤
دریم لوست – د الله تعالی وحدانیت (یو والی) ۷
څلورم لوست – د الوهیت توحید ۹
پنځم لوست – د الله تعالی اسماء او صفات ۱۳
شپږم لوست – د الله تعالی د اسماوو شمېر او د صفتونو ډولونه ۱۷
اووم لوست – د الله تعالی ذاتي صفتونه (۱) ۲۱
اتم لوست – د الله تعالی ذاتي صفتونه (۲) ۲٤
نهم لوست – کلام د الله تعالی صفت دی ۲۷
لسم لوست – پر ملائکو ایمان ۳۰

د حدیثو برخه ۳٤

یولسم لوست – د احادیثو اهمیت ۳۵
دولسم لوست – په چارو کې تدبیر ۳۹
دیارلسم لوست – د سولې اهمیت ٤۳
څوارلسم لوست – په کارونو کې آسانتیا ٤٦
پنځلسم لوست – د ظلم مخنیوی ٤۹
شپاړسم لوست – د غضب درملنه ۵۲
اوولسم لوست – غوره خلک ۵۵
اتلسم لوست – د ایمان خصلتونه ۵۷
نو لسم لوست – تعصب ٦۱
شلم لوست – د مؤمن شان (حالت) ٦۵
یوویشتم لوست – پر تکالیفو صبر ۷۱
دوه ویشتم لوست – د مسلمان حقوق ۷۵
درویشتم لوست – دوه مخي ۸۰
څلیر ویشتم لوست – د خوب آداب ۸٤

د فقهي برخه ۸۸

پنځه ویشتم لوست – اسلام د ژوندانه نظام ۸۹
شپږ ویشتم لوست – د اسلام اقتصادي نظام ۹۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوه ويشتم لوست – د اسلامي اقتصاد ځانګړتياوې ۹۳
اته ويشتم لوست – د اسلامي اقتصاد بنيګنې........ ۹۵
نه ويشتم لوست– د ميراث په هکله قرآني لارښوونې (۱) ۱۰۰
ديرشم لوست – د ميراث په هکله قرآني لارښوونې (۲) ۱۰۲
يو ديرشم لوست – د ميراث په هکله قرآني لارښوونې (۳)........ ۱۰٤
دوه ديرشم لوست – د ميراث د علم اساسات ۹۷
درې ديرشم لوست – ذوي الفروض او د هغوی برخې........ ۱۰٦
څلور ديرشم لوست – د ښځينه ذوي الفروضو احوال........ ۱۰۹
پنځه ديرشم لوست – عصبات........ ۱۱۳
شپږ ديرشم لوست – د سهمونو (برخو) مخرجونه ۱۱٥
اووه ديرشم لوست – عول ۱۱۷
اته ديرشم لوست – د عددونو ترمنځ تماثل، تداخل، توافق او تباين پېژندل ۱۱۹
نه ديرشم لوست – تصحيح........ ۱۲۱
څلوېښتم لوست – د وارثانو تر منځ د متروکې د تقسيم طريقه ۱۲۳
يوڅلوېښتم لوست – تخارج........ ۱۲٥
دوه څلوېښتم لوست – رد........ ۱۲۷
درې څلوېښتم لوست – جهاد........ ۱۲۹
څلور څلوېښتم لوست – د جهاد لاسته راوړنې ۱۳۲
پنځه څلوېښتم لوست – څوک په جهاد مکلف دي؟ ۱۳٥
شپږ څلوېښتم لوست – د جهاد ډولونه ۱۳۸
اوه څلوېښتم لوست – سوله او احکام يې ۱٤۲
اته څلوېښتم لوست – د ذمي عقد (تړون)........ ۱٤٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی لوست

د عقايدو علم

شرعي احکام په عمومي ډول په دوو برخو وېشل شوي دي:

۱- عملي احکام: هغه دي چې د اعمالو په کيفيت پورې اړه لري کوم چې د بدن د غړو په واسطه سرته رسېږي او فرعي احکام هم ورته ويل کېږي. لکه: د لمانځه فرضيت، د زنا حرام والی او داسې نور.

۲- اعتقادي احکام: هغه دي چې عقيدې پورې اړه لري، د زړه اعمال دي، د بدن په ظاهري غړو نه تر سره کېږي او اصلي احکام هم ورته وايي. لکه: د الله تعالی په وجود، وحدانيت، د آخرت په ورځ او داسې نورو باور کول.

د لومړي ډول احکامو علم ته د شريعت احکام او فقهي علم ويل کېږي، او دويم ډول علم ته د توحيد، صفاتو او عقائدو علم ويل کېږي چې موږ دلته له دغه دويم ډول علم څخه بحث کوو.

د عقايدو تعريف

عقايد د عقيدې جمع ده، عقيده په لغت کې کلک تړلو ته وايي او د اسلامی علومو په اصطلاح کې په دوو معناوو راغلې ده:

لومړی: د الله تعالی د قديم ذات په وحدانيت او پر ټولو هغو لاربښوونو چې محمدﷺ د الله تعالی له لوري انسانانو ته رسولي، کلک ايمان او باور لرل.

دويمه: هغه قضايا او جملې چې د مؤمن په ځيزونو څخه بحث کوي.

د تعريف شرح

عقيده کلکو تړلو ته وايي او عقايد په دې نامه سره ځکه ياديږي چې انسان هم په هغه څه چې عقيده لري خپل زړه تړي او کلک يقين ورباندې کوي.

خو دا يقين بايد دومره غښتلی او پوخ وي چې هېڅ ډول شک او شبهه پکې ځای ونه لري، ځکه عقيده په عربي ژبه کې پوخوالي او ټينګښت ته وايي، سست باور عقيده نه ګڼل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیت: لاندې سوالونو ته ځواب ووایاست او هم د عقیدې د لفظ لومړی او دویمه معنا پکې وټاکئ:
۱ـ په الله تعالی عقیده لرل څه حکم لري؟
۲ـ تاسې ته عقیده په یوه اونۍ کې څو ساعته تدریس کیږي؟

د عقایدو د علم موضوع

د عقایدو د علم موضوع د الله تعالی ذات، صفات او د پیغمبر رسالت دی، چې په هغه کې په ملایکو، آسماني کتابونو، انبیاوو، د آخرت په ورځ، حساب، جنت، جهنم او د خیر او شر په تقدیر ټولو ایمان لرل شامل دي.

د عقایدو د علم غرض

د عقایدو د علم غرض او ګټه په دنیا او آخرت کې د انسان بریالیتوب او نېک بختي ده، هغه څوک چې د الله تعالی په کتاب او د هغه د پیغمبر په سنتو په سمه توګه باور ولري او پیروي یې کوي، هېڅکله به نه په دنیا او نه په آخرت کې ناکام شي.

د دې علم په زده کړه د انسان عقیده سمیږي او حقیقتونه د ځان، کایناتو او خپل خالق په هکله په ربښتینې بڼه پېژني.

فعالیت: زده کوونکي دې د عقایدو د علم د تعریف، موضوع او غرض په اړه بحث وکړي.

د عقایدو د علم نومونه

د عقایدو علم په نورو نومونو هم نومول شوی لکه: د توحید علم، اصول الدین، الفقه الاکبر، الإیمان.

فعالیت: زده کوونکي دې د اسلامي عقیدې د پېژندلو په اړه په خپلو کې سره مباحثه وکړي.

د عقایدو د علم فضیلت او ارزښت

د عقایدو علم له نورو ټولو علومو څخه غوره او د شرف خاوند دی ځکه د هر علم شرف او فضیلت د هغه علم پر موضوع پورې اړه لري د عقایدو د علم موضوع له شرف څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډکه موضوع ده چې هغه د الله تعالی ذات، اسماء، صفات، د هغه د وحدانیت، او پر بندګانو باندې د الله تعالی حقونه دی همدارنګه پر انبیاؤ او ټولو هغو شیانو باندې علم چې پر آخرت پورې تعلق لري.

د عقایدو د علم حکم

د عقایدو د علم زده کول فرض عیني او فرض کفایي دي:

فرض عیني: په اجمالي ډول پر هر مسلمان نارینه او ښځه باندې فرض عین دی چې په ټولو هغو شیانو باندې عام او مجمل ایمان راوړي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم د الله تعالی له لوري د هغوی خبر ورکړی دی، لکه: په توحید، رسالت، جنت، دوزخ او د قیامت په ورځ ایمان درلودل او د لمانځه، حج او روژې فرضیت ریښتینی ګڼل او داسې نور.

فرض کفایي: په تفصیلي ډول د عقایدو د علم د دلائلو زده کول فرض کفایي دي د مثا ل په ډول: په هغو آیتونو او حدیثونو باندې ځان پوهول چې توحید، رسالت، جنت، دوزخ او د قیامت په ورځ ایمان درلودل او د لمانځه، حج او روژې فرضیت یې ثابت کړی وي.

فعالیت: زده کوونکي دې د عقایدو د علم د فضیلت او حکم په هکله په نوبت سره معلومات ورکړي.

پوښتنې

١. عقیده د لغت او اصطلاح له مخې تعریف کړئ.
٢. د عقایدو د علم موضوع څه شی ده؟
٣. د عقایدو د علم غرض څه شی دی؟
٤. دعقایدو علم څه اهمیت لري؟ بیان یې کړئ.
٥. د عقایدو د علم حکم بیان کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د علم په اړه یوه مقاله ولیکي چې له شپږو کرښو کمه نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله تعالی پر وجود ایمان

څمکه، آسمانونه او هغه څه چې په دوی دواړو کې موجود دي آيا پخپله پيدا شوي او که داسې ذات وجود لري چې دغه موجودات يې پيدا کړي دي؟

د کايناتو دغه نظم چې هېڅ ګډوډي پکې نه ليدل کېږي او په منظم شکل پر مخ ځي آيا په خپل سر روان دي او که تنظيمونکی لري؟

د الله تعالی د وجود دلائل

د الله تعالی پر وجود نقلي اوعقلي دلايل شتون لري، چې ځينې يې په لاندې توګه بيانيږي:

لومړی نقلي دليل

د الله تعالی د وجود د اثبات لپاره په قرآن کريم کې ډېر زيات دليلونه ذکر شوي، لکه الله تعالی د البقرې په سورت کې داسې فرمايي: ﴿وَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَٰنُ الرَّحِيمُ ۞ إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ [البقرة: ۱۶۳–۱۶۴] **ژباړه:** او ستاسې معبود يو دی، له هغه پرته بل هېڅ معبود نشته، هغه ډېر مهربان او خورا بښونکی دی. د آسمانونو او ځمکې په پيدايښت، د شپې او ورځې په اوړېدو را اوړېدو او په هغو بېړيو کې چې خلکو ته د ګټې وړ شيانو وړلو راوړلو لپاره په سمندر کې روانيږي او په هغو اوبو کې چې الله تعالی له آسمانه نازلې کړې دي، بيا په هغو سره مړه ځمکه را ژوندۍ کوي او په ځمکه کې يې هر راز ساکښ موجودات خواره کړي دي او د بادونو په لګېدو او د آسمان او ځمکې تر منځ په ايل کړی شوې وريځ کې د هغو خلکو لپاره د قدرت نښې نښانې دي چې له پوهې نه کار اخلي.

له پورتنيو مبارکو آيتونو څخه د استدلال طريقه

دا آيتونه صراحتاً دلالت کوي چې ستاسې معبود يو دی، په رحمن او رحيم سره يې ستايلی دی او د يووالي لپاره يې د مخلوقاتو څخه ډول ډول دليلونه بيان کړي دي، دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټوله هستي چې د کوم نظم او قانون څخه پيروي کوي د دې هرو مرو ناظم او چلوونکی شته، که نه نو هر څه به ګډوډ واى.
نو پورتني آيتونه لکه څرنګه چې نقلي دليل حسابيږي همدا ډول عقلي دليل هم ګڼل کيږي.

فعاليت: زده کوونکي دې د الله تعالی پر وجود باندې نور نقلي دليلونه ذکر کړي.

د الله تعالی پر وجود باندې عقلي دليل

ډير زيات عقلي دلايل شته چې د الله تعالی پر وجود دلالت کوي، د بېلګې په توګه هغه واقعه چې د امام ابوحنيفه (رح) او دهري تر منځ پېښه شوې وه، د الله تعالی د وجود د اثبات لپاره تر ټولو غوره دليل دی: له دهريانو څخه څو کسه امام ابو حنيفة (رح) ته راغلل او له ده څخه يې د الله تعالی د وجود په اړه پوښتنه وکړه، (د دوی نيت د امام ابو حنيفه (رح) په شک کې اچول وو) امام ابوحنيفه (رح) ورته وويل: زه په يو ډېر حيرانوونکي کار مشغول يم. دوی وپوښتل هغه څه کار دی؟ ابو حنيفه (رح) ورته وويل: چا راته وويل: دلته يوه کښتۍ ده چې هېڅوک پکې نشته، پخپله په بحر کې چليږي، د بحر په غاړه دريږي، پخپله سامان باروي، بيا پخپله سيده نورو ښارونو ته ځان رسوي، هلته خپل سامانونه پخپله کښته کوي، هر شی لکه: خرما، جامې او داسې نور توکي بېل بېل له خپلو همجنسو توکو سره ځای پر ځای کوي، هېڅ شی يو له بل سره نه ترې ګډيږي، سره لدې چې پدې کې هېڅوک نشته، نه څوک شته چې هغه وچلوي او نه څوک شته چې هغې ته لارښوونه وکړي.
دوی وويل: نو آيا ته دا خبره منې؟ دا خبره خو له لېوني پرته بل څوک نه قبلوي، څکه کښتۍ له لرګي جوړه شوې ده، نو څرنګه به لرګی پخپله حرکت وکړي؟ څرنګه به پخپله وچليږي؟ څرنګه به پخپله سامان بار کړي؟ پدې وخت کې امام ابو حنيفه (رح) دوی ته وويل: تاسې شخړه کوئ، پداسې حال کې چې تاسې په خپلو سترګو باندې دغه کاينات وينئ، دغه ستوري چې حرکت کوي چا پيدا کړي؟ لمر او سپوږمۍ ته پدغه منظم ډول څوک حرکت ورکوي؟ دغه مخلوق چا په ځمکه کې خور کړی دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه وریځ چا پیدا کړې ده؟ په پای کې دهري په پړ کېدو سره له نور بحث نه تېر شو او توبه یې وایستله.

همدارنګه نور ډېر عقلي دلیلونه شته چې د الله تعالی پر وجود دلالت کوي او هر څه چې الله تعالی پیدا کړي د هغه په وجود باندې دلیل دي کله چې انسان په دغو مخلوقاتو کې فکر او سوچ وکړي نو وایي: ﴿رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾ [آل عمران: ۱۹۱]

ژباړه: ای زموږ پالونکیه (ربه)! دا مخلوقات تا عبث (بې حکمته او بې ګټې) ندي پیدا کړي، پاکي ده تا لره (له ټولو عیبونو څخه) نو وساته موږ د دوزخ له اور څخه.

د الله تعالی ذات قدیم دی

د الله تعالی ذات قدیم دی، همېشه وو او همېشه به وي، د ده د وجود ابتداء نشته، پدې اړه الله تعالی فرمایي: ﴿هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ﴾ [الحدید: ۳] **ژباړه:** همغه لومړی هم دی او وروستی هم. یعني الله تعالی اول دی ابتداء نه لري او آخر دی انتهاء (پای) نه لري.

فعالیت: زده کوونکي دې د الله تعالی پر وجود باندې نور عقلي دلیلونه بیان کړي.

د الله تعالی پر وجود د ایمان حکم

د الله تعالی پر وجود ایمان (باور او یقین) لرل فرض دي که څوک د الله تعالی له وجود څخه منکر شي کافر دی.

پوښتنې

۱. د کایناتو له شتون څخه د خالق په وجود څنګه دلیل نیسئ؟
۲. د الله تعالی پر وجود باندې یو نقلي دلیل ذکر کړئ.
۳. د الله تعالی پر وجود باندې یو عقلي دلیل ذکر کړئ.
٤. په الله تعالی باندې ایمان څه حکم لري؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د الله تعالی د وجود په اړه یوه مفصله مقاله ولیکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم لوست

د الله تعالی وحدانیت (یو والی)

د ټولو مخلوقاتو پیدا کوونکی یوازې الله تعالی دی. په ذات، اسماوو او صفاتو کې شریک او ساری نه لري، د هېڅ مرستې ته اړ نه دی، بلکې ټول مخلوقات ده ته اړ او محتاج دي.

د توحید تعریف

توحید یو ګڼلو ته وایي او په اصطلاح کې د الله تعالی یو ګڼل توحید بلل کیږي.[1]

د تعریف شرح

د الله تعالی توحید دا معنا لري چې الله تعالی په ذات او صفاتو کې ځانګړی دی او له هغه سره ساری او شریک نشته.

د توحید ډولونه

د الله تعالی توحید په دري ډوله دی:

- د ربوبیت توحید.
- د الوهیت توحید.
- د اسماوو او صفاتو توحید.

فعالیت: زده کوونکي دې د الله تعالی د توحید په هکله یو له بل سره مباحثه وکړي.

د ربوبیت توحید

د ربوبیت توحید په دې عقیده لرل دي چې د مخلوقاتو پیداکوونکی، رزق ورکوونکی، تدبیر نیوونکی، عزت او ذلت ورکوونکی، خیر او شر رسوونکی او په ټولو مخلوقاتو کې له اسبابو پرته متصرف او واکدار یوازې یو الله تعالی دی.

نو یوازې الله تعالی خالق او مالک دی. له اسبابو پورته مرسته یوازې لـه الله تعالی څخه غوښتل کیږي، په ټول عالم کې یوازې الله تعالی له اسبابو پرته تصرف کوي، مخلوقات په خلقت او پایښت کې ټول الله تعالی ته محتاج دي، الله تعالی د عالم د نظام په چلولو کې د هیچا مرستې ته اړتیا نه لري.

---

[1] – شرح العقیدة الطحاویة – – (۱ / ۸)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ربوبيت د توحيد د اثبات دليلونه

الله ﷻ فرمايلي دي: ﴿اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ﴾ [الزمر: ٦٢] **ژباړه:** الله تعالى د هر شي هستوونکی دی، هماغه د هر شي کار ساز او چلوونکی دی.

همدا راز فرمايي: ﴿وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًا﴾ [الإسراء: ١١١] **ژباړه:** او ووايه ټوله ثنا او ستاينه هغه خدای لره ده چې هغه نه څوک په زوی ولی سره نيولی، نه په پادشاهی کې څوک شريک ورسره شته، نه يې د بې وسی له امله ملا تړی شته او پوره لويي يې بيان کړه.

د ربوبيت د توحيد غوښتنه داده چې بايد هر ډول عبادت، زاري اوفرياد، د مرستې آواز، ټول دنيوي او آخروي حاجتونه له الله تعالى څخه وغوښتل شي، ورسره د نورو متصرفينو او مرستندويانو له نيولو څخه په کلکه ډډه وشي، ځکه چې يوازې الله تعالى د هر ډول عبادت اوبندګی لايق دی.

همدارنګه الله تعالى فرمايي: ﴿ وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ [الأنعام: ١٧] **ژباړه:** که الله تاته کوم تکليف در ورسوي نو له هغه نه پرته بل څوک نشته چې تا له تکليف څخه وژغوري، که هغه ذات تا ته کومه ښيګڼه او ګټه در واړوي، نوهغه په هر څه قادر ذات دی.

په بل ځای کې فرمايي: ﴿ وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴾ [البقرة: ١٨٦] **ژباړه:** او ای پيغمبره! زما بندګان که له تا نه زما په اړه پوښتنه وکړي، نوهغوی ته ووايه چې زه ورته ډير نږدې يم، بلونکی چې کله ما وبلي زه د هغه بلنه اورم نو هغوی ته ښايي چې زما بلنې ته لبيک ووايي، او پر ما ايمان راوړي، ته دا خبره هغوی ته واوروه، کېدای شي چې هغوی سمه لار ومومي.

فعاليت: زده کوونکي دې د ربوبيت د توحيد د اثبات په اړه عقلي دليلونه بيان کړي.

پوښتني

١. توحيد تعريف کړئ!
٢. توحيد په څو ډوله دی؟
٣. د ربوبيت له توحيد څخه مراد څه دی؟
٤. د ربوبيت پر توحيد باندې نقلي دليل ذکر کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم لوست

د الوهیت توحید

- آیا پرته له الله تعالی څخه بل څوک د عبادت وړ شته؟
- بنده باید له چا څخه مرسته وغواړي؟
- چا ته د عجز سر ښکته کړي؟

د الوهیت تعریف

اله معبود ته وایي. الوهیت مصدر او د الله تعالی صفت دی، د الوهیت د توحید معنا دا ده چې یوازې الله تعالی معبود دی او په معبودیت کې شریک نه لري.

د تعریف شرح

د عبادت وړ یوازې الله تعالی دی. یوازې الله تعالی ته باید د عجز سر ښکته شي، امر یې ومنل شي او له منهیاتو څخه یې ځان وژغورل شي چې دا په حقیقت کې د الوهیت توحید دی او د عبادت توحید هم ورته وایي.

د الوهیت توحید

د الوهیت توحید په دې باندې عقیده لرلو ته وایي چې یوازې الله تعالی د عبادت وړ دی.
عبادت په شرعي اصطلاح کې په دوو معناوو راغلی دی:

۱. په خاصه معنا: عبادت په خاصه معنا سره له لمانځه، روژې، زکات او حج څخه عبارت دی او همدارنګه نورې هغه چارې چې موخه ورڅخه یوازې د الله تعالی امر پر ځای کول وي او عادتي چارو پورې اړه ونه لري هم د عبادت په مفهوم کې داخلې دي.
۲. په عامه معنا: عبادت په عامه معنا سره دې ته ویل کیږي چې د ژوند په ټولو ډګرونو کې یوازې د الله تعالی امر ومنل شي، که هغه عبادت په خاصه معنا سره وي، که معاملات وي، که دکورني ژوند احکام وي او که پر امنیت، سیاست او اقتصاد پورې تړلي احکام وي.

یو انسان هلته موحد ګڼل کیږي چې د ژوند په ټولو ډګرونو کې د الله تعالی اطاعت وکړي او ټول هغه عادتونه او نظریات چې د اسلام له سپېڅلي دین سره مخالف وي رد کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الوهيت د توحيد د اثبات دليلونه

په قرآن كريم او سنتو كې د الوهيت په توحيد باندې بې شماره دليلونه شته چې يو څو يې په لاندې توګه بيانيږي:

قرآن كريم: الله تعالى په قرآن كريم كې فرمايي: ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ﴾ [البقرة: ٢٥٥] **ژباړه:** له الله، (هغه) ژوندي ابدي ذات پرته چې ټول كائنات يې تنظيم كړيدي، بل هيڅ خداى نشته.

په يو بل مبارك آيت كې الله تعالى فرمايي: ﴿قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ﴾ [الكهف:١١٠] ژباړه: اى پيغمبره! ووايه چې زه يوازې ستاسو په څېر انسان يم، او ما ته وحې شوې چې ستاسې معبود يو الله دى.

الله تعالى د الاخلاص په سورت كې فرمايي: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۞ اللَّهُ الصَّمَدُ﴾ [الإخلاص: ١، ٢] **ژباړه:** اى پيغمبره! ووايه چې الله تعالى يو دى، الله تعالى بې نيازه دى چا ته اړ نه دى.

همدارنګه الله تعالى په يو بل آيت كې فرمايلي دي: ﴿لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى﴾ [البقرة: ٢٥٦] **ژباړه:** د دين په چارو كې څه زور او مجبورول نشته، سمه خبره له غلطو مفكورو څخه جلا كړاى شوېده، اوس چې څوك له كوم طاغوت نه منكر شي او پر الله ايمان راوړي هغه يوه داسې كلكه اسره ونيوله چې هېڅكله ماتېدونكې نه ده.

د طاغوت تعريف: طاغوت هغه چا ته ويل كېږي چې د الله تعالى په مقابل كې يې پيروي كېږي، كه هغه انسان وي او كه بتان.

په يوه حديث شريف كې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: عَنْ عَدِيِّ بن حَاتِمٍ، قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَفِي عُنُقِي صَلِيبٌ مِنْ ذَهَبٍ، فَقَالَ: "يَا عَدِيُّ اطْرَحْ هَذَا الْوَثَنَ مِنْ عُنُقِكَ"، فَطَرَحْتُهُ، فَانْتَهَيْتُ إِلَيْهِ وَهُوَ يَقْرَأُ سُورَةَ بَرَاءَةٍ، فَقَرَأَ هَذِهِ الآيَةَ: ﴿اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾[التوبه:٣١] حَتَّى فَرَغَ مِنْهَا، فَقُلْتُ: إِنَّا لَسْنَا نَعْبُدُهُمْ، فَقَالَ: "أَلَيْسَ يُحَرِّمُونَ مَا أَحَلَّ اللَّهُ فَتُحَرِّمُونَهُ وَيُحِلُّونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ، فَتَسْتَحِلُّونَهُ؟"قُلْتُ: بَلَى، قَالَ: "فَتِلْكَ عِبَادَتُهُمْ"[1] **ژباړه:** عدي بن حاتم رضي الله تعالى عنه وايي چې زه رسول الله

---

[1] المعجم الكبير للطبراني – (١٢ / ٧)

(c) ketabton.com: The Digital Library

صلی الله علیه وسلم ته راغلم او زما په غاړه کې له سرو زرو څخه جوړ شوی صلیب ځوړند و، رسول الله صلی الله علیه وسلم راته وفرمایل: ای عدي! له غاړې څخه دې دغه بوت ایسته کړه ما هغه بوت ایسته کړ، وروسته بیا زه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ورغلم چې ده مبارک د براءت مبارک سورت تلاوت کاوه، نو دا آیت یې تلاوت کړ: ((دوی خپل عالمان او روحانیون له الله پرته خپل (خدایان) نیولي دي)) کله چې له تلاوت څخه فارغ شو، نو ما ورڅخه پوښتنه وکړه او ومې ویل: موږ خو د دوی عبادت نه کولو؟ رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: آیا دوی به د الله تعالی حرام کړي شیان نه حرامول، تاسو به هغه شیان حرام ګڼل؟ دوی به د الله تعالی حرام کړي شیان نه حلالول چې بیا به تاسو هغه حلال ګڼل؟ ما ورته وویل همداسې خو وو، نو رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: همدا د دوی عبادت کول دي.

حدیث شریف: د الله تعالی د الوهیت په توحید باندې ډېر زیات شمېر مبارک احادیث دلالت کوي چې د هغو له جملې څخه موږ دلته د جابر بن عبد الله ﷺ روایت شوی حدیث ذکر کوو: رسول الله ﷺ په حج کې تلبیه په لوړ آواز پیل کړه: « لَبَّيْكَ، اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لاَ شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إنَّ الْحَمْدَ، وَالنِّعْمَةَ لَكَ، وَالْمُلْكَ لاَ شَرِيكَ لَكَ ». **ژباړه:** په طاعت ولاړ یم تاته، ای الله په هغه څه کې چې تا پر موږ نازل کړي، ستا اطاعت کوو، ای هغه ذاته چې شریک او ساری نه لري ستا اطاعت کوو، یقیناً چې ټولې ستاینې او نعمتونه یوازې تا لره دي او پاچاهي هم یوازې ستا ده، نشته شریک او سیال تا لره.

په همدې حدیث شریف کې جابر بن عبد الله ﷺ وایي: کله چې رسول الله ﷺ د صفا غونډۍ ته وخوت، مخ یې کعبې ته کړ، داسې یې وفرمایل: «لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كَلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ، أَنْجَزَ وَعْدَهُ، وَنَصَرَ عَبْدَهُ، وَهَزَمَ الأَحْزَابَ وَحْدَهُ »[1] **ژباړه:** له الله تعالی پرته بل برحق معبود نشته، الله یو دی شریک نه لري، د عالم پاچاهي یوازې ده لره ده، غوره صفتونه ټول ده لره دي او دی په هر څه توانمن دی. له الله تعالی پرته بل برحق معبود نشته، هغه یو دی، خپله وعده یې پوره کړه (د مکې په فتحه کې، د کفارو په ماتولو او داسې نورو کې) یې د خپل بنده مرسته وکړه او په یوازې ذات یې کفري لښکرو ته ماتې ورکړه.

---

۱ - صحيح مسلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عقلي دليل: هرهغه څوک چې د الله تعالی په ربوبیت باور لري او وايي چې یوازې الله تعالی د دې مخلوق پیدا کوونکی او تدبیر کوونکی دی، بـل هېڅوک نـه شـي کـولای چې څه شی پیدا کړي، یا چا ته گټه او یا زیان ورسوي، نو لازمه ده چې پدې هم اقـرار وکړي چې یوازې همدغه ذات د بندگی مستحق هم دی، باید یوازې د ده بندگي وشـي او یوازې د ده شکر اداء شي، د شیانو په تحلیل او تحریم کې یوازې د ده اوامرو ته غاړه کېښودل شي.

فعالیت: زده کوونکي دې د الوهیت د توحید په هکله څو نور دلیلونه ذکر کړي.

د الوهیت د توحید حکم

د الله تعالی د الوهیت په توحید باندې ایمان او باور لرل فرض او منکر یې کافر دی.

پوښتنې

۱. الوهیت تعریف کړئ!
۲. د الوهیت توحید څه ته وايي؟
۳. د الله تعالی د الوهیت د توحید لپاره دلیلونه ذکر کړئ!
٤. طاغوت تعریف کړئ.
٥. د الله تعالی د الوهیت د توحید حکم څه دی؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د الله تعالی د الوهیت د توحید په اړه یوه مفصله مقاله ولیکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم لوست

د الله تعالی اسماء او صفات

الله تعالی د ښکلو نومونو خاوند دی، د الله تعالی په نومونو باندې په اجمالي توګه باور درلودل، د اسلامي عقیدې برخه ده او که څوک په تفصیلي توګه وربانديې وپوهیږي، الفاظ يې ياد کړي او په معنا يې ځان پوه کړي نو د ستر اجر وړ ګرځي.

د اسماوو او صفاتو تعریف

اسماء د اسم جمع ده، اسم نوم ته وايي، د الله تعالی اسماء هر هغه لفظ ته ویل کېږي چې په قرآن او سنتو کې پې یادونه شوې وي او د الله تعالی په ذات دلالت وکړي. لکه: رحمان، رحیم، غفور، ودود او داسې نور.

صفات د صفت جمع ده، د الله تعالی صفات هغه د کمال معاني دي چې الله تعالی خپل ځان په قرآن کې وربانديې ستایلی، او د الله رسول په هغو، په خپلو ویناوو سره موصوف کړی وي لکه: د علم، قدرت او ارادې صفتونه.

د اسماوو ډولونه

د الله تعالی اسماء په دوه ډوله دي:

۱ـ ذاتي اسم، چې یوازې د الله تعالی په ذات دلالت کوي، هغه د (الله) کلمه ده.

۲ـ صفتي اسمونه چې د الله تعالی پـه ذات او صـفت دواړو دلالـت کـوي، لکـه: قـادر، علیم، حکیم، سمیع او بصیر.

د صفتي اسماوو او صفاتو تر منځ توپیر

د الله تعالی صفتي اسمونه د هغه له صفاتو سره په معنا او شمېر کې توپیر لري:

لومړی: په معنا کې توپیر: لکه پورته چې بیان شو صفتي اسمونه د الله تعالی پـه ذات دلالت کوي سره له یو صفته، ځکه دا هر یو اسم د الله تعالی په ذات او په هغه پورې په قایم یو صفت دلالت کوي چې قادر په قدرت، علیم په علم، حکیم په حکمت، سمیع په سمع او بصیر په بصر د الله تعالی له ذات سره یو ځای دلالت کوي.

نو صفتي اسم په ذات او صفت دواړو دلالت کوي او صفت په یو څیزدلالت کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم په شمیر کې توپیر: د الله تعالی صفات د هغه له اسماوو څخه زیات دي، ځکه هر صفتي اسم یو صفت په ځان کې لري، ځینې صفات د الله تعالی په افعالو پورې اړه لري، د افعالو نهایت او پای نشته، د بېلګې په توګه اخذ (نیول)، تسخیر (تابعدار ګرځول)، امساک (بندول) او بطش (راګیرول، او حمله کول) او داسې نور د الله تعالی صفتونه دي، ځکه دا افعال په قرآن کریم کې الله تعالی ته ثابت دي،[1] خو الله تعالی ته موږ د دې صفاتو پر بنسټ د آخِذ، مُسَخِّر، مُمْسِک او باطِش نومونه نه شو ایښودلی، ځکه د الله تعالی اسماء توقیفي دي، له ځانه څوک اسم نه شي ورته ایښودلای.

د الله تعالی د اسماوو د اثبات دلایل

الله تعالی د ښو اسماوو خاوند دی، د اثبات لپاره یې په قرآن کریم او نبوي احادیثو کې ډېر زیات دلایل شته چې په لنډ ډول دلته ځینې له هغو څخه ذکر کېږي:

قرآن کریم

الله تعالی په قرآن کریم کې فرمايي: ﴿وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾ [الأعراف: ۱۸۰] **ژباړه:** او د الله تعالی ډېر ښه نومونه دي نو په هماغو یې و بولئ، هغه خلک پرېږدئ چې د ده په نومونو کې کوږوالی کوي، دوی چې څه کوي د هغو بدله به مومي.

الله تعالی په بل مبارک آیت کې فرمايي: ﴿ قُلِ ادْعُوا اللهَ أَوِ ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى﴾ [الإسراء: ۱۱۰] **ژباړه:** ورته ووایه: الله را وبولئ یا رحمان، هر یو چې را بلئ نو د (الله) هغه ډېر ښه ښه نومونه دي.

دغه مبارک آیت دا په ډاګه کوي چې د الله تعالی نومونه ثابت دي او ټول په یو الله تعالی دلالت کوي.

حدیث شریف

په یو مبارک حدیث شریف کې داسې راغلي دي: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَمِعَ رَجُلًا يَقُولُ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِأَنَّكَ أَنْتَ اللَّهُ الْأَحَدُ الصَّمَدُ الَّذِي لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَقَدْ سَأَلَ اللَّهَ بِاسْمِهِ الْأَعْظَمِ الَّذِي إِذَا سُئِلَ بِهِ

---

۱ الله تعالی فرمايي: ﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ﴾ (البقرة : ۶۳)، ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ﴾ (الحج : ۶۵)، ﴿يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى إِنَّا مُنْتَقِمُونَ﴾ (الدخان: ۱۶).

(c) ketabton.com: The Digital Library

أَعْطَى وَإِذَا دُعِيَ بِهِ أَجَابَ» ([1]) **ژباړه:** رسول الله ﷺ له یو سړي څخه واورېدل چې ویل یې: یا الله زه له تا څخه سوال کوم، ځکه ته الله یې، یو یې، بې نیازه یې، هغه ذات چې هېڅوک یې ندي زېږولي، نه دي له چا څخه زېږېدلی او نه یې څوک سیال شته. د دې خبرو له اورېدو وروسته نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل: یقیناً چې دغه سړي له الله تعالی څخه د ده په هغه لوی نامه سره سوال وکړ، چې که په دغه نوم سره سوال ورڅخه وشي ورکوي یې او که غوښتنه ترې وشي قبلوي یې.

فعالیت

زده کوونکي دې د قرآن کریم څینې هغه آیتونه ذکر کړي چې د الله تعالی اسماء (نومونه) پکې ذکر شوي دي.

د الله تعالی د اسماوو حکم

د الله تعالی په ټولو هغو نومونو چې په قرآن کریم او یا د نبي کریم صلی الله علیه وسلم په مبارکو صحیحو احادیثو کې راغلي دي، ایمان راوړل فرض دي.

د الله تعالی د اسماوو او صفاتو په هکله د اهل سنت او جماعت تګلاره

په دې هکله دوه مطلبونه د بیان وړ دي:

۱ـ اهل سنت والجماعت ټول هغه اسماء او صفات چې الله تعالی ځان ته ثابت کړي یا پیغمبر صلی الله علیه وسلم ورباندې ستایلی، الله تعالی ته ثابت ګڼي، هیڅ ډول تعطیل، تحریف، تمثیل او تکییف نه پکې کوي، په دې توګه چې معطل او بې معنا یې نه ګڼي، معناوې یې بل لور ته نه اړوي، مثالونه نه ورته بیانوي او له خرنګوالي څخه یې خبرې نه کوي.

الله تعالی فرمایي: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ [الشوری: ۱۱] **ژباړه:** د هغه په څېر هیڅ شی نشته او هغه اورېدونکی او لیدونکی دی. د دې آیت په لومړۍ برخه کې تمثیل او تکییف او په دویمه برخه کې بې تعطیل او تحریف نفي شوی دی.

فعالیت: زده کوونکي دې د الله تعالی د اسماوو او صفاتو په هکله د اهل سنت و الجماعت تګلاره بیان کړي او له پورتني آیت څخه دې د استدلال طریقه ذکر کړي.

---

[1] – رواه احمد في مسنده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ـ د الله تعالی اسماء توقيفي دي، په دې توګه چې ټول له قرآن او حديثو څخه اخيستل شوي، څوک نشي کولای، چې الله تعالی ته له ځانه نوم کېږدي، البته د الله تعالی د اسماوو ژباړه نورو ژبو ته علما د خلکو د پوهې لپاره روا بولي، لکه رب ته چې په پښتو کې څښتن او په فارسي کې خدا ويل کېږي.

نو په عقل سره الله تعالی ته نوم نشي ايښودل کېدای ځکه الله تعالی فرمايلي: ﴿ قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَاناً وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لا تَعْلَمُونَ ﴾ [الأعراف: ۳۳] **ژباړه:** ورته ووايه: زما رب خو ښکاره او پټ بې حيا کارونه حرام کړي، ګناه، په ناحقه تېری، دا چې له الله سره هغه څه شريک و ګڼئ چې د هغه په هکله يې څه سند نه دی را نازل کړی او دا چې په الله پورې داسې څه ووايئ چې تاسې پرې نه پوهيږئ.

د الله ﷻ پر اسماوو او صفاتو ځان پوهول له بندګانو سره د الله ﷻ په پېژندلو کې مرسته کوي، او همدارنګه له الله ﷻ سره د مينې او تقوا د زيات والي لامل کېږي.

پوښتني

۱. د اسماوو او صفاتو تعريف بيان کړئ.
۲. د الله تعالی اسماء په څو ډوله دي؟
۳. آيا د الله تعالی د اسماوو او صفاتو تر منځ توپير شته؟
٤. د الله تعالی د اسماوو د اثبات دلايل بيان کړئ.
٥. د الله تعالی د اسماوو حکم بيان کړئ.
٦. د الله تعالی د اسماوو په هکله د اهل سنت و الجماعت تګلاره بيان کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په خپلو کتابچو کې د قرآن کريم ځينې هغه آيتونه وليکي چې په هغې کې د الله تعالی نومونه ذکر شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم لوست

د الله تعالی د اسماوو شمېر او د صفتونو ډولونه

په تېر لوست کې مو د الله تعالی د اسماوو او صفاتو د تعریف او د اثبات د دلایلو پـه اړه یو څه زده کړل. پدې لوست کې د الله تعالی د اسماوو د شمېر او صـفاتو د ډولونـو پـه اړه معلومات ترلاسه کوو.

د الله تعالی د اسماوو شمېر

د الله تعالی د اسماوو یادونه په قرآن کریم او نبوي حدیثوکې شوې ده:

- **قرآن کریم:** الله تعالی فرمایي: ﴿هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ۞ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ۞ هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ۞﴾ [الحشر: ۲۲ - ۲٤] **ژباړه:** الله هغه ذات دی چې له هغه پرته بل هېڅ معبود برحق نشته، په پټه او په ښکاره هر څه باندې پوهېدونکی، همغه رحمن او رحیم دی. الله هغه ذات دی چې له هغه پرته کوم معبود برحق نشته، هغه باچا دی، ډېر مقدس، له ټولو عیبونو څخه سالم، امان ورکوونکی، ساتونکی، په ټولو برلاسی. په زوره د خپل حکم نا فذوونکی او د لویی څښتن، لویي کوونکی، پاك دی الله له هغه شرك نه چې خلك يې كوي، الله هغه ذات دی چې د هستوونې پلان جوړوونکی د هغه نافذوونکی او د هغه سره سم صورت جوړوونکی دی، د هغه ډېر غوره نومونه دي هر څه چې په آسمانونو او ځمکه کې دي، د هغه په پاکی سره ستاینه کوي او هغه برلاسی او حکمت والا دی.

فعالیت: په پورتنیو آیتونو کې د الله تعالی ذکر شوي نومونه په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حديث شريف: په حديث شريف كې راغلي: **عن ابي هريرة أن النبي صلى الله عليه وسلم قال:** (**إن لله تسعة وتسعين اسماً –مائة إلا واحداً– من أحصاها دخل الجنة**[1]) ژباړه: يقينا د الله تعالی (۹۹) نهه نوي نومونه دي، ـ يو كم سل ـ چا چې وشمارل (حفظ يې كړل) جنت ته به ننوزي.

ځينو پوهانو د قرآن كريم په مختلفو برخو كې د الله تعالى ذكر شوي اسماء سره راټول كړي او همدا نه نوي ورڅخه جوړ شوي دي.

خو سمه وينا داده چې د الله تعالى اسماء په نه نوي كې منحصر نه دي، بلكې د الله تعالى اسماء له دې پرته نور هم ډېر دي.

په حديث شريف كې عبد الله بن مسعود ﷺ له رسول الله ﷺ څخه روايت كړی: «مَا قَالَ عَبْدٌ قَطُّ إِذَا أَصَابَهُ هَمٌّ وَحَزَنٌ اللَّهُمَّ إِنِّي عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ وَابْنُ أَمَتِكَ نَاصِيَتِي بِيَدِكَ مَاضٍ فِيَّ حُكْمُكَ عَدْلٌ فِيَّ قَضَاؤُكَ أَسْأَلُكَ بِكُلِّ اسْمٍ هُوَ لَكَ سَمَّيْتَ بِهِ نَفْسَكَ أَوْ أَنْزَلْتَهُ فِي كِتَابِكَ أَوْ عَلَّمْتَهُ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ أَوْ اسْتَأْثَرْتَ بِهِ فِي عِلْمِ الْغَيْبِ عِنْدَكَ أَنْ تَجْعَلَ الْقُرْآنَ رَبِيعَ قَلْبِي وَنُورَ صَدْرِي وَجِلَاءَ حُزْنِي وَذَهَابَ هَمِّي إِلَّا أَذْهَبَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ هَمَّهُ وَأَبْدَلَهُ مَكَانَ حُزْنِهِ فَرَحًا»[2]

ژباړه: هيڅكله يو بنده چې خواشينتوب يا غم ورته رسيدلى وي دا كلمات نه وايي مگر خفگان او غم يې الله تعالى لرې كوي او پر ځای يې خوښي وركوي: ای الله زه ستا بنده او ستا د بنده او مينځې زوی يم، زما تندی ستا په لاس كې دی، زما په هكله ستا حكم نافذ اوقضا دې عادلانه ده، زه له تا څخه ستا په هر هغه نامه سوال كوم چې ځان دې پرې نومولی، يا دې په خپل كتاب كې نازل كړی، يا دې خپل كوم مخلوق ته وربښودلی، يا دې د هغه پوهه يوازې له ځان سره په علم غيب كې ساتلې، چې ته دا قرآن زما د زړه سپرلی، د سينې رڼا، د خواشينتوب لرې كوونكی او د خفگان له منځه وړونكی وگرځوې.

نو له دې وينا څخه چې رسول الله فرمايي: (او يا دې د هغه پوهه يوازې له ځان سره په علم غيب كې ساتلې)، څرگنديږي چې الله تعالى نور نومونه هم لري چې له ده پرته بل څوك وربانديې نه پوهيږي.

---

١ متفق عليه، بخاري: ۲۵۸۵ شمېره حديث، مسلم: ۲۶۷۷ شمېره حديث.

۲ د احمد مسند ۷ ټوك ۳۴۱ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله تعالی په اسماوو او صفاتو د ایمان ګټې

۱ـ د الله تعالی پېژندنه، هغه څوک چې د الله تعالی اسماء او صفات وپېژني، د الله تعالی په هکله یې معرفت زیاتیږي، په الله تعالی باندې یې ایمان پخیږي، او د توحید عقیده یې پیاوړې کیږي.

۲ـ په اسماء حسنی سره د الله تعالی ستاینه، په ذکر کې له غوره ډولونو څخه ده: الله تعالی فرمايي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا﴾ [الاحزاب: ۴۱] ای مؤمنانو! الله یاد کړئ په کثرت سره.

۳ـ له الله تعالی څخه د ده د اسماوو په وسیله غوښتنه او دعا کول، الله تعالی فرمايي: ﴿وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا﴾ او الله تعالی لره غوره نومونه دي نو په هغو سره یې راوبلی.

۴ـ د دنیا او آخرت نېکمرغي.

د الله تعالی د صفتونو ډولونه

د الله تعالی صفتونه په دوه ډوله دي: ۱- ذاتي صفتونه ۲- فعلي صفتونه

۱- ذاتي صفتونه هغو صفتونو ته ویل کیږي چې الله تعالی یې په ضد نه موصوفیږي، دغه صفتونه د الله تعالی له ذات سره لازمي دي او هېڅکله له الله تعالی څخه نه جلا کیږي. د الله تعالی ذاتي صفتونه له قدرت، ارادې، سمع، بصر، علم، حیات او کلام څخه عبارت دي.

۲- فعلي صفتونه: هغو صفتونو ته ویل کیږي چې الله تعالی یې په ضد موصوفیږي، لکه: رحمت چې ضد یې غضب دی.

د الله تعالی فعلي صفتونه ډېر زیات دي خو موږ دلته د بېلګې په ډول یو څو ذکر کوو: تخلیق (پیداکول)، ترزیق (رزق ورکول)، احیاء (ژوندي کول)، اعزاز (عزت ورکول) او داسې نور.

فعالیت: زده کوونکي دې د ذاتي او فعلي صفتونو تر منځ توپیر بیان کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتني

۱. د الله تعالی د اسماوو شمېر څومره دی؟
۲. د الله تعالی د اسماوو په هکله د قرآن کریم څو مبارك آیتونه ذکر کړئ.
۳. د الله تعالی د اسماوو په هکله د نبي کریم ﷺ یو مبارك حدیث ذکر کړئ.
٤. د الله تعالی په اسماوو او صفاتو باندې د ایمان ګټې بیان کړئ.
٥. د الله تعالی صفات په څو ډوله دي؟
٦. د الله تعالی ذاتي صفات څو دي؟
۷. د الله تعالی فعلي صفات تعریف کړئ.
۸. د الله تعالی د فعلي صفاتو یو څو مثالونه بیان کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د الله تعالی د اسمونو او صفتونو په اړه یوه مقاله ولیکي چې له لسو کرښو کمه نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم لوست

د الله تعالی ذاتي صفتونه (۱)

قدرت او اراده

– قدرت او اراده د الله تعالی له کومو صفتونو څخه دي؟

– آیا الله تعالی د قدرت او ارادې په ضد سره موصوف کېدای شي؟

د قدرت تعریف

قدرت له هغه صفت څخه عبارت دی چې له امله يې يو څوك توانيږي چې د خپلې ارادې سره موافق کوم کار تر سره کړي او يا يې پرېږدي.[۱]

قدرت د الله تعالی ذاتي صفت دی، الله تعالی په هر څه باندې په خپل ازلي او قديمي قدرت سره چې د ده ازلي صفت دی، قادر دی. د ده لپاره نوی قدرت نه پيدا کيږي او په ضد سره يې چې عجز دی نه موصوفيږي.

د قدرت د اثبات دلائل

الله تعالی په قرآن کريم کې فرمايي: ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ [البقرة: ۱۰۹]

ژباړه: يقيناً الله تعالی په هر څه قادر دی.

په يو بل مبارك آيت کې الله تعالی فرمايي: ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا﴾ [فاطر: ٤٤] **ژباړه:** هيڅ شی د الله تعالی بېوسې کوونکی ندی، نه په آسمانونو او نه په ځمکه کې، هغه په هر څه باندې پوهيږي او په هر څه باندې قدرت لري.

د الله تعالی د قدرت پر صفت د ايمان حکم

د الله تعالی د قدرت پر صفت باندې ايمان راوړل فرض دي.

فعاليت: زده کوونکي دې د الله تعالی د قدرت د صفت په اړه يو له بل سره مباحثه وکړي.

۲ – د ارادې تعريف

د يو کار په پايلو کې له ښه غور او فکر کولو وروسته د هغه کار د کولو او يا پرېښودلو قوي عزم او قصد ته اراده ويل کيږي.[۲]

---

۱ – التعريفات – (۱ / ۲۲۱)

۲ – الفروق اللغوية – (۱ / ۳۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

اراده او مشیت د الله تعالی ذاتي صفت دی، هېڅ شی د الله تعالی له ارادې پرته نه شي پیدا کېدای، بلکې هر شی که کوچنی وي او که لوی، که خیر وي او که شر، که ګټه وي او که نقصان، ایمان وي او که کفر او داسې نور ټول د الله تعالی په ارادې سره پیدا کېږي، که ټول مخلوقات یو ډېر واړه شي ته د حرکت ورکولو لپاره را ټول شي، پرته د الله تعالی له ارادې څخه حرکت نشي ورکولای او الله تعالی د دې صفت په ضد سره چې مجبورتیا ده نه موصوفېږي.

د ارادې د اثبات دلایل

الله تعالی په قرآن کریم کې فرمايي: ﴿فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ﴾ [البروج: ١٦] **ژباړه:** الله تعالی ښه سرته رسوونکی د هغه څه دی چې اراده يې وکړي.

په بل مبارک آیت کې الله تعالی فرمايي: ﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾ [البقرة: ١٨٥] **ژباړه:** الله تعالی تاسې ته د آسانی اراده لري او په تاسې باندې د سختی اراده نه لري.

په یو بل مبارک آیت کې الله تعالی فرمايي: ﴿إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾ [يس: ٨٢] **ژباړه:** هغه خو چې کله د یو شي اراده کوي، نو د هغه کار همدومره دی چې ورته حکم وکړي چې شه او هغه کېږي.

عقلي دلیل

که چېرې الله تعالی د خپلې ارادې خاوند نه وای، نو بیا خو به د بل چا تر امر لاندې وای، او د بل چا تر امر لاندې والی د الله تعالی په حق کې نقص دی او نقص د الله تعالی په حق کې باطل دی، همدارنګه که چېرې الله تعالی د بل چا تر امر لاندې شي، نو بیا په قدرت سره نه موصوفېږي، ځکه قدرت تر هغه شي پورې تعلق نیسي کوم پورې چې اراده تعلق نیسي، نو ثابته شوه چې الله تعالی مرید دی او اراده د الله تعالی ازلي صفت دی.

د الله تعالی د ارادې په صفت د ایمان حکم

د الله تعالی د ارادې په صفت باندې ایمان راوړل فرض دي.

د ارادې ډولونه

د اهل سنت و الجماعت علماوو اراده په دوه ډوله وېشلې ده:

لومړی: قدري او کوني اراده.

دویمه: امري او شرعي اراده.

١. **کوني اراده:** دا اراده د مشیئت سره مرادفه ده، ټولو موجوداتو ته شاملېږي، نو هر هغه څه چې منځ ته راځي، ټول د الله تعالی په اراده سره پیدا کېږي. دا اراده د الله تعالی پـدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

قول سره ثابته شوي ده چې فرمايي: ﴿فَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ وَمَنْ يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاءِ﴾ [الأنعام: ١٢٥] **ژباړه:** چا ته چې الله تعالی د لارښوونې اراده وکړي، د هغه سينه د اسلام لپاره پرانيزي او چا ته چې په گمراهۍ کې د غورځولو اراده وکړي، د هغه سينه تنگوي او داسې فشار پرې راولي چې (ځنگه د اسلام تصور په ذهن کې را گرځوي نو) داسې ورته معلومېږي ته به وايې د آسمان لوري ته په سختۍ سره خېژي.

همدارنگه الله تعالی فرمايي: ﴿وَلَكِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ﴾ [البقرة: ٢٥٣] **ژباړه:** خو الله تعالی چې څه غواړي هغه کوي.

٢. **ديني او شرعي اراده:** له دې ارادې سره محبت او رضا لازمه ده، څکه الله تعالی فرمايي: ﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾ [البقرة: ١٨٥] **ژباړه:** الله تعالی پر تاسې آسانتيا راوستل غواړي، سختي راوستل نه غواړي.

همدارنگه الله تعالی فرمايي: ﴿مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ [المائدة: ٦] **ژباړه:** الله تعالی نه غواړي چې ژوند درباندې تنگ کړي، هغه خو غواړي چې تاسې پاک او سوتره کړي او خپل نعمت پر تاسې پوره کړي، ښايي چې تاسې شکر ويستونکي شئ.

فعاليت: زده کوونکي دې د ارادې د ډولونو په هکله يو له بل سره مباحثه وکړي.

پوښتنې

١- قدرت څه ته ويل کيږي؟
٢- د الله تعالی د قدرت د اثبات دلايل ذکر کړئ.
٣- د الله تعالی د قدرت په صفت د ايمان حکم څه دی؟
٤- اراده څه ته ويل کيږي؟
٥- د الله تعالی د ارادې د اثبات دلايل ذکر کړئ.
٦- د الله تعالی د ارادې په صفت د ايمان حکم بيان کړئ.
٧- د الله تعالی اراده په څو ډوله ده؟ بيان يې کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د دوو صفتونو (قدرت او ارادې) په اړه يوه مقاله وليکي چې له شپږو کرښو کمه نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله تعالی ذاتي صفتونه (۲)

سمع، بصر، علم او حیات

- آیا تاسو پوهیږئ چې سمع، بصر، علم او حیات د الله تعالی صفتونه دي؟
- سمع، بصر، علم او حیات د الله تعالی له کومو صفتونو څخه دي؟
- آیا الله تعالی د نوموړو صفتونو په ضد سره موصوفیږي؟

سمع

د سمع تعریف

سمع په عربي ژبه کې د هغه قوت څخه عبارت دی چې آوازونه پرې اوریدل کیږي، خو دلته له سمعې څخه د الله تعالی هغه ذاتي صفت مراد دی چې الله تعالی خپل ځان ته په قرآن کریم کې ثابت کړی او موږ یې په کیفیت نه پوهیږو.

سمع د الله تعالی ذاتي صفت دی، الله تعالی ټول آوازونه، په خپلې ازلي سمعې سره چې دده ازلي صفت دی اوري خو موږ یې په کیفیت نه پوهیږو، ډیر خفي شی هم د الله تعالی له سمعې (اوریدلو) څخه نه شي پټیدلای، الله تعالی د دې صفت په ضد سره چې کوڼوالی دی نه موصوفیږي.

بصر

د بصر تعریف

بصر د لیدلو له هغه قوت څخه عبارت دی چې په سترګو کې وجود لري او په هغې سره شکلونه، رنګونه، روښنایي، تیارې او داسې نور لیدل کیږي.

خو دلته له بصر څخه د الله تعالی هغه ذاتي صفت مراد دی چې الله تعالی په قرآن کریم کې د خپل ځان لپاره ثابت کړی او موږ یې په کیفیت نه پوهیږو.

بصر د الله تعالی ذاتي صفت دی، الله تعالی په خپل ازلي او قدیمي بصر سره چې د ده ازلي صفت دی ټول شکلونه او رنګونهویني خو موږ یې په کیفیت نه پوهیږو، د الله تعالی له بصر (لیدلو) څخه ډیر کوچنی شی هم نشي پټیدلای او د دې صفت په ضد سره چې ړوندوالی دی نه موصوفیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سمع او بصر د اثبات دلايل

الله تعالی په قرآن کریم کې فرمايي: ﴿إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ﴾ [الحج: ٧٥] ژباړه: يقيناً الله تعالی اورېدونکی او لېدونکی دی.

همدارنگه الله تعالی په يو بل آيت کې فرمايي: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ [الشورى: ١١] ژباړه: «د کايناتو هېڅ شی هغه ته ورته نشته او هغه اورېدونکی او لېدونکی دی.»

علم:

د علم تعريف

علم هغې پوهې ته ويل کېږي چې له واقعيت سره مطابقت ولري.

علم د الله تعالی ذاتي صفت دی، الله تعالی په ټولو موجوداتو باندې عالم دی او د ده له علم څخه ډېر واړه شيان هم نشي پټېدلای، بلکې الله تعالی په ښکاره او پټو ټولو شيانو باندې په خپل علم چې د ده ازلي او قديمي صفت دی عالم دی، او د دې صفت په ضد سره چې جهل دی نه موصوفېږي.

د علم د اثبات دلايل

الله تعالی په قرآن کریم کې فرمايلي دي: ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾[لقمان: ٢٣] **ژباړه:** په باورې ډول الله د سينو په پټو رازونو پوهېږي. په يو بل آيت کې الله تعالی فرمايي: ﴿وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾ [الأنعام: ٥٩] **ژباړه:** له هماغه سره د غيبو کليگانې دي چې له هغه نه پرته بل څوک پرې نه پوهېږي، په وچه او لمده کې چې هر څه دي له ټولو څخه هغه خبر دی، له ونې څخه کومه رالوېدونکې پاڼه داسې نشته چې هغه پرې عالم نه وي. د ځمکې په تړږمې پردو کې کومه دانه داسې نشته چې هغه ورڅخه باخبر نه وي، وچ او لامده ټول په يو روښانه کتاب کې ليکل شويدي.

حيات

د حيات تعريف

حيات د مرگ ضد دی او حيات د الله تعالی ازلي او ذاتي صفت دی، الله تعالی په خپل ازلي حيات سره حی (ژوندی) دی او د دې صفت په ضد سره چې مرگ دی نه موصوفېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حیات د اثبات دلایل

الله تعالی په قرآن کریم کې فرمایلي دي:﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ﴾ [البقرة: ۲۵۵]

ژباړه: الله، له الله پرته بل هېڅوک د عبادت وړ نشته، هغه الله چې ژوندی او د کارونو تنظیموونکی دی.

همدارنګه الله تعالی په یو بل آیت کې فرمايي: ﴿هُوَ الْحَيُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ﴾ [غافر: ٦٥] **ژباړه:** همغه تل تر تله ژوندی دی، له هغه پرته هېڅ معبود نشته، تاسې همغه وبولئ د هغه لپاره د خپل دین په خالص ګرځولو سره.

د پورتنیو صفتونو حکم

د الله تعالی د سمع، بصر، علم او حیات په صفتونو باندې ایمان لرل واجب دي.

فعالیت: زده کوونکي دې د الله تعالی د ذاتي صفتونو په هکله په ډله ايیزه توګه مباحثه وکړي.

پوښتنې

۱. سمع، بصر، علم او حیات تعریف کړئ.
۲. د سمع، بصر، علم او حیات د اثبات دلایل ذکر کړئ.
۳. د سمع، بصر، علم او حیات د صفتونو حکم بیان کړئ.
٤. سمع، بصر، علم او حیات د الله تعالی له کومو صفتونو څخه دي؟
٥. آیا الله تعالی د نومړو صفتونو په ضد سره موصوف کېدای شي؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د دغو څلورو صفتونو په اړه چې په لوست کې ولوستل شول یوه مقاله ولیکي چې له لسو کرښو کمه نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم لوست

کلام د الله تعالی صفت دی

– آیا تاسو پوهېږئ چې کلام د الله تعالی صفت دی؟
– کلام د الله تعالی له کومو صفتونو څخه دی؟
– آیا الله تعالی د کلام په ضد سره موصوفیږي؟

د دې پوښتنو ځوابونه به په لاندې لوست کې ولولو.

د کلام تعریف

کلام په عربي ژبه کې هغه څه ته ویل کیږي چې له حروفو او صوت څخه مرکب شوی وي، خو دلته له کلام څخه د الله تعالی ذاتي صفت مراد دی چې هغه قدیم دی، په څرنګوالي باندې یې مونږ نه پوهیږو او نفسي کلام هم ورته ویل کیږي.

د تعریف شرح

کلام د الله تعالی په ذات پورې قائم دی، په ضد سره یې چې ګونګوالی دی نه موصوفیږي.

د کلام د اثبات دلایل

الله تعالی په قرآن کریم کې فرمایي: ﴿وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا﴾ [النساء: ۱٦٤] **ژباړه:** او له موسی (ع) سره الله تعالی په ځانګړې ډول خبرې وکړې.

همدارنګه په یو بل مبارک آیت کې الله تعالی فرمایي: ﴿وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ﴾ [الشورى: ٥١]

ژباړه: او هېڅ انسان ته دا نشته چې الله ورسره و غږیږي، پرته له دې چې وحې به وي، یا له پردې ها خوا، یا کوم رسول و لیږي او هغه د ده په حکم سره څه چې غواړي وحې کړي، یقیناً هغه لوړ مرتبه حکمت والا دی.

د کلام په صفت د ایمان حکم

د الله تعالی د کلام پر صفت باندې ایمان راوړل او باور کول فرض دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرآن کریم د الله تعالی کلام دی

قرآن کریم د الله تعالی کلام دی، الله تعالی د خپلو بندګانو د لارښوونې لپاره رالیږلی دی، قرآن کریم د ټولو آسماني کتابونو وروستنی کتاب دی له دې کتاب څخه وروسته به د قیامت تر ورځې پورې بل کتاب نه نازلیږي.

د قرآن کریم تعریف

قرآن د لغت له مخې د مصدر کلمه ده، د یو ځای کولو او تلاوت په معنی دی. لکه څرنګه چې الله تعالی فرمایي:﴿إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وقُرْآنَهُ۞ فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ﴾ [القيامة: ‎-١٧- ١٨]

ژباړه: بې شکه د هغه جمع کول او بیا تا لوستل یې زموږ پر ذمه دي، نو کله چې هغه موږ ولوست، بیا یې ته ورپسې لوله.

په اصطلاح کې: قرآن کریم د الله تعالی کلام دی، پر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم باندې په عربي ژبه نازل شوی، په صحیفو کې لیکل شوی، موږ ته په تواتر، پرته له کومې شبهې را نقل شوی دی، تلاوت یې عبادت ګڼل کېږي، یو سل او څوارلس سورتونه لري.

په قران کریم باندې د ایمان حکم

پدې باندې یقین او باور کول فرض دي چې قرآن کریم د الله تعالی کلام دی، د ده پر ذات پورې قایم دی، که څوک د قرآن (د الله تعالی د کلام) له قدیم والي څخه منکر شي کافر کېږي.

د قران کریم نومونه

قرآن کریم په ډېرو نومونو یاد شوی دی چې ځینې یې په لاندې ډول بیانیږي:

قرآن: الله تعالی فرمایي:﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ﴾[البقرة: ١٨٥] د رمضان میاشت هغه چې قرآن پکې نازل کړی شوی.

الکتاب: الله تعالی فرمایي: ﴿ ذَلِكَ الْكِتَابُ لاَ رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ﴾ [البقرة: ١] **ژباړه:** دا هغه کتاب دی چې (هیڅ) شک پکې نشته، د متقیانو لپاره لارښوونه ده.

الحکیم: الله تعالی فرمایي: ﴿ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ﴾ [یونس: ١] **ژباړه:** دا له حکمتونو څخه د یو ډک کتاب آیتونه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور: الله تعالی فرمايي: ﴿وَأَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُوراً مُّبِينًا﴾ [النساء: ۱۷٤] **ژباړه:** او تاسو ته مو څرګنده رڼا نازله کړې (چې قرآن دی).

الفرقان: الله تعالی فرمايي: ﴿تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيراً﴾ [الفرقان ۱ آیت] **ژباړه:** هغه ذات برکتناک دی چې فرقان يې د دې لپاره نازل کړ، تر څو د ټولو خلکو لپاره د وېرې خبر ورکوونکی وي.

الروح: الله تعالی فرمايي: ﴿وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحاً مِّنْ أَمْرِنَا﴾ [الشورى: ٥٢] **ژباړه:** او په همدې توګه موږ تاته هم په خپل امر سره روح راولېږلو.

فعاليت: زده کوونکي دې د قرآن کريم نور نومونه هم ذکر کړي.

پوښتنې

۱. کلام تعريف کړئ.
۲. د کلام د اثبات دلائل ذکر کړئ.
۳. د کلام پر صفت باندې د ايمان حکم بيان کړئ.
٤. قرآن کريم تعريف کړئ.
٥. د قرآن کريم د قِدم په هکله د اهل سنتو نظر بيان کړئ
٦. پر قرآن کريم باندې د ايمان حکم بيان کړئ.
۷. د قرآن کريم نومونه له دليلونو سره ذکر کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د قرآن کريم په اړه يوه مفصله مقاله وليکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر ملائکو ایمان

په تیرو درسونو کې موږ د الله تعالی پر وجود، وحدانیت، اسماوو او صفاتو باندې د ایمان په اړه پوره معلومات تر لاسه کړل، پدې لوست کې به ملائکو، باندې د ایمان په اړه بحث کوو.

د ملائکو تعریف

ملائکه د ملک جمع ده، په لغت کې استازي ته ويل کيږي.

د عقايدو د علم په اصطلاح کې ملائکې د الله ﷻ هغه نوراني او لطيف مخلوق دی چې د الله ﷻ له اوامرو څخه سرغړونه نه کوي.

د تعريف شرح

ملائکې د الله تعالی له غوره مخلوقاتو څخه دي، له نور څخه پيدا شوې دي، په سترګو نه ليدل کيږي، له ټولو ګناهونو څخه معصومې دي، په هيڅ صورت د الله تعالی له اوامرو څخه سر غړونه نه کوي، بلکې هر کار چې الله تعالی ورته وفرمايي، هغه تر سره کوي، د نارينه يا ښځينه نسبت نه ورته کيږي، په هر ډول ښکلو شکلونو سره ځانونه متشکل کولای شي، د اوسيدلو ځای يې آسمانونه دي، له نفسي غوښتنو او شهواتو څخه پاکې دي، خوراک، څښاک او خوب نه کوي.

د ملائکو د وجود د اثبات دلايل

د ملائکو وجود او خلقت د قرآن کريم په مبارکو آيتونو او د نبي کريم صلی الله عليه وسلم پر مبارکو احاديثو ثابت دی:

١. قرآن کريم: الله تعالی د قرآن کريم په مختلفو آيتونو کې د ملائکو يادونه کړې ده، لکه څرنګه چې د النجم سورت کې فرمايي: ﴿إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيُسَمُّونَ الْمَلَائِكَةَ تَسْمِيَةَ الْأُنْثَى﴾ [النجم: ٢٧] **ژباړه:** يقيناً کوم کسان چې آخرت نه مني هغوی په پرښتو باندې د ښځينه معبودانو نومونه ږدي.

په يو بل مبارک آيت کې الله تعالی فرمايي: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا أُولِي أَجْنِحَةٍ مَثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ [فاطر: ١] **ژباړه:** ثنا ستاينه د الله لپاره ده چې د آسمانونو او ځمکې جوړوونکی او د پيغام رسوونکو، پرښتو ټاکونکی دی. (داسې پرښتې) چې د هغو دوه دوه، درې درې او څلور څلور وزرونه دي، د هغه چې څنګه خوښه وي دخپل مخلوق په جوړښت کې زياتوالی راولي، بېشکه هغه پر هر څه قادر دی. همدارنګه الله تعالی د النحل سورت په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم آیت کې فرمایي: ﴿يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ﴾ [النحل: ٢]
ژباړه: الله ﷻ دغه ملایکې او روح چې په خپل کوم بنده یې وغواړي د خپل حکم سره یې نازلوي.

٢. حدیث شریف

له نبي کریم صلی الله علیه وسلم څخه د ملائکو په اړه زیات احادیث روایت شوي دي چې دلته په لنډ ډول یو حدیث بیانوو: «عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا زَالَ يُوصِينِي جِبْرِيلُ بِالْجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُوَرِّثُهُ»[1] **ژباړه:** له حضرت عائشې رضي الله تعالی عنها څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: جبرائیل علیه السلام به ما ته تل د ګاونډي په هکله توصیه کوله تر دې چې ما ته دا ګومان پیدا شو چې یو ګاونډی به له خپل ګاونډي څخه میراث وړي.

په ملائکو باندې د ایمان حکم

په ملائکو باندې ایمان راوړل، باور او یقین کول فرض دي، منکر یې د اسلام له کړۍ څخه وتلی ګڼل کیږي.

ملائکې له ټولو ګناهونو څخه معصومې دي

د قرآن کریم زیات شمیر آیتونه د ملائکو پر عصمت دلالت کوي لکه څرنګه چې الله تعالی فرمایي: ﴿لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾ [التحريم: ٦] **ژباړه:** په هغه څه کې چې الله تعالی امر ورته کوي نافرماني یې نه کوي او هغه څه سرته رسوي چې امر ورته کیږي.

همدارنګه په یو بل آیت کې فرمایي: ﴿يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ﴾ [الأنبياء: ٢٠]
ژباړه: شپه او ورځ تسبیح وایي لټې نه کوي.

همدارنګه نور ډېر آیتونه شته چې د ملائکو په عصمت باندې دلالت کوي چې دلته په همدې ذکر شویو آیتونو بسنه کوو.[2]

د ملائکو صفتونه

په قرآن کریم او نبوي سنتو کې د ملائکو ډېر زیات صفتونه ذکر شوي دي چې په لنډه ډول یې ذکر کوو:

١. ملائکې له نور څخه پیدا شوي دي.

---

١ - صحیح البخاري ت - (١٥ / ١٩٨)

٢ - المواقف للامام عضد الدين عبد الرحمن بن أحمد الإيجي، (٣ / ٤٥٣).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. ملائکې په سترگو نه ليدل کېږي، خو که چېرې دوی چاته د ځرگندېدو اراده وکړي نو ليدل يې شوني دي.
۳. ملائکې خپل ځانونه په ښو او ښکلو شکلونو سره متشکل کولای شي.
٤. الله تعالی ملائکې انبياؤ ته د وحې او داسې نورو ارزښتناکو کارونو په سرته رسولو گمارلې دي.
٥. پرته له ستونزې څخه د ځمکې او آسمان تر منځ تگ او راتگ کولای شي.
٦. ځينې ملائکې د دوو، ځينې د دريو، ځينې د څلورو او ځينې له دې څخه د زياتو وزرونو خاوندانې دي.
۷. له انسانانو څخه مخکې الله تعالی ملائکې پيدا کړې دي.
۸. ملائکې سره لدې چې معصومې دي او تل د الله تعالی عبادت کوي، خو بيا هم له الله تعالی څخه ډېرې وېرېږي.
۹. ملائکې الله تعالی ته ډېرې نږدې او مقربې دي.
۱۰. ملائکې د خارق العادة توان خاوندانې دي.

د ملايکو دندې

ملائکو ته الله تعالی ډېر لوی لوی کارونه او دندې ورسپارلې دي، دوی ته الله تعالی دا توان ورکړی چې ورسپارل شوې دندې په ښه توگه سرته ورسوي، د ملائکو د دندو ډولونه په لاندې ډول بيانېږي:

۱. الله تعالی پېغمبرانو ته د وحې په رسولو باندې جبرائيل عليه السلام مکلف کړی دی جبرائيل عليه السلام د ټولو ملايکو څخه غوره او د الله تعالی په وړاندې معزز دی چې د (الروح الامين) په نامه سره يې ياد کړی دی.
۲. ميکائيل عليه السلام ته د اورښتونو او نباتاتو د پالنې دنده ور سپارل شوې ده. ميکائيل عليه السلام هم د الله تعالی په وړاندې لوړه مرتبه او لوی مقام لري، ځکه الله تعالی د جبرائيل په څنگ کې ذکر کړی دی.
۳. اسرافيل عليه السلام ته د قيامت لپاره د شپېلۍ وهلو دنده ورسپارل شوې ده.
٤. ملك الموت (عزرائيل) او د ده ملگرو ته د ارواحو د قبض دنده ورسپارل شوې ده.
٥. کرام کاتبين ته د خلکو د عملونو د ليکلو دنده ورسپارل شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦. نکیر او منکر ته په قبر کې له مړو څخه د پوښتنو کولو دنده ورسپارل شوې ده.

په ملائکو باندې د ایمان ګټې

١. د الله تعالی په عظمت پوهېدل.

٢. له مخلوق څخه د الله تعالی غنا، (که موږ له الله تعالی څخه سرغړونه وکړو، نو د الله تعالی نور مخلوق شته چې د هغه عبادت وکړي او الله تعالی له دې ټولو څخه بې پروا او غني دی.

٣. له مؤمنانو سره د الله تعالی له محبت څخه خبرتیا، چې دا د دې لامل کېږي چې بنده ګان د الله تعالی ډېر اطاعت او پیروي وکړي.

٤. د الله تعالی له قدرت او د ده د لښکر له قوت څخه خبرتیا، د ده په نصرت او مرسته ایمان راوړل چې دا په جهاد او دعوت کې د ثبات لامل کېږي.

فعالیت: زده کوونکي دې د ملائکو د عصمت او صفتونو په اړه یو له بل سره مباحثه وکړي.

پوښتنې

١. ملائکې تعریف کړئ.
٢. ملائکې له څه شي څخه پیدا شوې دي.
٣. د ملائکو د اثبات په اړه یو څو دلیلونه ذکر کړئ.
٤. په ملائکو باندې د ایمان حکم بیان کړئ.
٥. د ملائکو صفات په لنډ ډول ذکر کړئ.
٦. د ملائکو دندې په لنډ ډول ذکر کړئ.
٧. پر ملائکو باندې د ایمان څو ګټې بیان کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د ملائکو په اړه یوه مقاله ولیکي چې له لسو کرښو کمه نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حديثو
برخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د احادیثو اهمیت

په تیرو ټولګیو کې مو ولوستل چې حدیث د پیغمبر ﷺ د اقوالو، افعالو، او تقریراتو څخه عبارت دی. پدې لوست کې غواړو چې د احادیثو اهمیت وپېژنو.

۱ـ حدیث د الله ﷻ وحې ده

وحي په دوه ډوله ده

یوه جلي وحي چې له قرآن کریم څخه عبارت ده، اوبله خفي وحي چې دپیغمبر ﷺ له احادیثو څخه عبارت ده، ځکه چې پیغمبر ﷺ به خپل اقوال او افعال دجبریل علیه السلام په لارښوونه ترسره کول. الله ﷻ فرمایي: ﴿وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَى إِنْ هُوَ إِلاَّ وَحْيٌ يُوحَى﴾ [النجم: ۳، ٤].

ژباړه: او هغه {پیغمبر ﷺ} له نفسي خواهش څخه تاسې ته خبرې نه کوي، بلکې دا وحې ده چې پر هغه نازلیږي. نو حدیث چې د پیغمبر ﷺ خبرې دي او هم د الله ﷻ له طرفه پر خپل پیغمبر نازله شوې وحې ده، لکه چې پیغمبر ﷺ فرمایلي دي: «أَلاَ إِنِّى أُوتِيتُ الْكِتَابَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ».[1]

ژباړه: ځان پوه کړئ! بیشکه ماته کتاب (قران کریم) راکړل شوی، د هغه په څیر نور څه هم راکړل شوي دي (یعنی احادیث) په همدې بناء دپیغمبر ﷺ احادیث دالله ﷻ خفي وحي ده.

۲ـ دپیغمبر ﷺ پیروي.

لکه څرنګه چې دقرآن کریم دلارښوونو پیروي پرمسلمانانو فرض ده، همداسې دپیغمبر ﷺ د سنتو، او احادیثو پیروي هم پرمسلمانانو لازمه ده، ځکه د الله ﷻ پیروي د رسول الله ﷺ په پیروۍ کې نغښتې ده، لکه څرنګه چې د الله ﷻ محبت دپیغمبر ﷺ په محبت پورې تړلی دی. نو څوک چې دپیغمبر ﷺ تابعداري اوپیروي نه کوي او د الله ﷻ نږدیوالی په بله لاره کې لټوي، هیڅکله خپل مرام ته نه شي رسیدای. الله ﷻ فرمايي:
﴿قُلْ إِن كُنْتُم تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ. . . ﴾ [آل عمران: ۳۱]

ژباړه: ورته ووایه ای پیغمبره! که چیرې په رښتیا دالله ﷻ سره مینه کوئ، نو زما پیروي وکړئ، الله به هم درسره مینه وکړي.

۱– ۱ سنن أبي داود

(c) ketabton.com: The Digital Library

همداراز پیغمبرﷺ فرمايي: «مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ عَصَانِي فقد عصى اللَّه»[1]

ژباړه: چاچې زما پيروي وکړه په حقيقت کې يې دالله ﷻ پيروي وکړه، اوچاچې زما نافرماني وکړه هغه د الله ﷻ نافرماني وکړه.

دپيغمبرﷺ داقوالو، افعالو، اوکړنوڅخه سرغړونه لويه بد بختي، اوګمراهي ده.

الله ﷻ فرمايلي دي: ﴿وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّى وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا﴾ [النساء: ١١٥]

ژباړه: اوڅوک چې د رسولﷺ څخه سر غړونه کوي، وروسته له هغې چې سمه لار ورته څرګنده شي، د مؤمنانو له لارې پرته بله لارخوښه کړي نو هماغه لورې ته به يې وروګرځوو چې ده ورته مخه کړې ده، دوزخ ته به يې ورننباسو او هغه دورتلو بد ځای دی.

همدا راز پيغمبرﷺ فرمايلي دي: «تَرَكْتُ فِيكُمْ أَمْرَيْنِ لَنْ تَضِلُّوا مَا تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا كِتَابَ اللَّهِ وَسُنَّةَ نَبِيِّهِ»[2]

ژباړه: ما ستاسې لپاره دوه اساسه پرېښي دي هيڅکله به ګمراه نه شئ څو پورې چې تاسې پر هغې منګولې لګولې وي چې يو د الله ﷻ کتاب او بل د الله ﷻ د رسول سنت دی.

د پيغمبرﷺ پيروي دا ده چې د هغه ویناوې ومنل شي، لارښوونې يې عملي کړل شي، د ژوند په ټولو برخوکې د هغه دسيرت پيروي وکړل شي او د هغه پر وينـاوو د هيڅـا وينا غوره ونه ګڼل شي.

٣ـ حديث دقرآن کريم شرحه ده

پيغمبرﷺ په خپلو اقوالو افعالو او تقريراتو سره قرآن کريم تفسير اوشرحه کړې دی.

الله ﷻ فرمايلي دي: ﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ . . . ﴾ [النحل: ٤٤]

ژباړه: اونازل کړی مو دی تاته ذکر{ قرآن کريم} د دې لپاره چې ته بيان کړې خلکوته هغه لارښوونې چې دوی ته راليږل شوي دي.

١ – البخاری.

٢ – موطأ امام مالك

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همدې امله که څېړې دقرآن کريم په ځينو آيتونوکې اجمال پروت وو د پيغمبرﷺ په احاديثو کې د هغې توضيح او تفسير بيان شوی دی لکه چې الله ﷻ فرمايلي دي:
﴿وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ﴾ [البقرة: ٨٣]

ژباړه: لمونځ قايم کړئ. پيغمبرﷺ په خپلو احاديثو سره د لمانځه د دروليو طريقه، د رکعتونو شمير، او د لمانځه وختونه په ځانګړې ډول بيان کړي دي.

۴ـ احاديث دشريعت دويم اصل اومصدر دی

په شريعت کې ځينې حکمونه له قرآن کريم څخه ثابت دي، خوځينې نور يې د پيغمبرﷺ په احاديثو ثابت شوي دي، لکه په ميراث کې دجدې (نيا) شپږمه برخه، دکافر او مسلمان ترمنځ له يوبل څخه د ميراث د نه وړلو حکم، دکورنيو خرو د غوښو خوړلوحرمت، د سرساپي وجوب، د ځينو وحشي ژوو حرمت او داسې نور.

کوم احکام چې په احاديثو ثابت دي دهغو حيثيت دقرآن کريم دحکمونو په څيردی الله ﷻ فرمايي: ﴿وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا﴾ [الحشر: ٧]

ژباړه: او څه چې پيغمبر تاسې ته درکړي هغه واخلئ، اوله کوم شي څخه چې يې منعه کړي ياستې مه يې کوئ. د پيغمبرﷺ احاديث د بې شميره ټولنيزو، اقتصادي، سياسي، اخلاقي، اوحقوقي مسايلو دويم مصدر دی.

۵ـ داحاديثو يادول

حديث يادول خورا لوی فضيلت لري، پيغمبرﷺ هغه چاته چې احاديث په يادو يادوي، ورباندې عمل کوي، د عزت او لوی مقام دعا کړې ده او فرمايلي يې دي: «نَضَّرَ اللَّـــهُ امْرَأً سَمِعَ مِنَّا حَدِيثًا فَحَفِظَهُ حَتَّى يُبَلِّغَهُ...» (١)

ژباړه: الله ﷻ دې تر او تازه لري هغه شخص چې زموږ حديث واوري، بيا يې ياد کړي او هم يې نورو ته ورسوي.

فعاليت:

زده کوونکي دې په ډله ييزه توګه ځينې هغه احاديث له يادو ووايي چې په تيرو ټولګيو کې يې ياد کړي وو.

---

١ - سنن أبی داود

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې

۱. د خفي وحې په اړه دقرآن کريم دليل ذکرکړئ.
۲. احاديث د قرآن کريم شرحه ده دا څه معنالري؟ واضحه يې کړئ.
۳. دشريعت اصول او مصادر کوم کوم دي؟ نومونه يې واخلي.
٤. داحاديثو يادول څه فضيلت لري؟

کورنۍ دنده

د لوست د مهمو ټکو په نظر کې نيولو سره د حديثو د اهميت په اړه مقاله وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولسم لوست

په چارو کې تدبير

عن أنس رضى الله عنه أن رجلا قال للنبي صلى الله عليه وسلم: أوصني يا رسول الله! فقال له النبي صلى الله عليه وسلم: (خُذِ الأَمْرَ بالتَّدْبيرِ فإِنْ رَأَيْتَ في عاقِبَتِهِ خَيْراً فأمْضِ وإِنْ خِفْتَ غَياً فأمسِكْ). [شعب الإيمان للبيهقي]

د راوي پېژندنه

انس بن مالك بن نضر ابوحمزه انصاري خزرجي ﷺ پوره لس كاله د رسول الله ﷺ په خدمت كې تېركړي وو، او په وړوكوالي كې د بدر په غزا كې شريك شوى. په لمانځه كولو كې رسول الله ﷺ ته ډېر ورته و. يو له هغو صحابه وو شخه دى چې زيات شمېر حديث يې روايت كړي دي. له ده شخه د روايت شويو احاديثو شمېر شه دپاسه دوه زره اودوه سوو احاديثو ته رسيږي. دپيغمبر ﷺ له وفات نه وروسته دجهادونو او فتوحاتو په دور كې په بصره كې استوګن شو، او په بصره كې وروستى صحابي و چې د هجرت په سلم كا ل شه د پاسه سلو كلونو په عمر وفات شو.

د ځينو كلمو معنا

١_أوصني: د امر لفظ دى: ماته نصيحت وكړه.

٢_خُذ: دامر لفظ دى: واخله، ونيسه، وكړه.

٣_الأَمْرَ: چاره، كار.

٤_التَّدْبير: پايلوته په پام لرنې سره چارې سرته رسول.

٥_فأمْضِ: د امر لفظ دى: پس ترسره يې كړه، سرته يې ورسوه.

٦_غَياً: د خير ضد، ضلالت او بې لارې.

٧_فأمسِكْ: د امر لفظ دى: ځان ترى وساته، مه يې كوه.

د حديث ژباړه

له انس ﷺ شخه روايت دى چې يو سړي پيغمبر ﷺ ته وويل: اى د الله رسوله! ماته نصيحت وكړه، نو رسول الله ﷺ ورته وويل: كارونه په پوره غور او تدبير سره كوه، كه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي د کار په پایلو کې خیر او ښېګڼه لیده نو وړاندې څه او تر سره کوه یې، او که خرابي په نظر درتله نو ځان ترې وساته.

د حدیث حکمت

داسلام سپېڅلی دین تل د انسان د هوسا ژوند په هڅه کې دی. او ځای په ځای انسان ته پدې هکله لازمي او اړینې لارښوونې کوي.

تدبیر یا په کارونو کې سوچ، د چارو پر پایلو نظر لرل، احتمالي ګټې او زیانونه سره مقایسه کول، هدفونه یاد ساتل او پدې توګه د چارو د لړۍ ژوره څارنه او وخت په وخت د هغو ارزونه هغه څه دي چې انسان ته د ژوند په چارو کې بری او موفقیت په برخه کوي، ګټې یې خوندي او تر ممکنه حده د زیانونو مخه نیسي.

فعالیت:

د رسول الله ﷺ له سیرت څخه د هغه د کارونو څو بیلګې په ګروپي شکل په ګوته کړئ او د پلان او تدبیر نښې په کې وښایاست.

د حدیث شریف ګټې

۱_ په نصیحت دصحابه وو ټینګار

صحابه کرام خپلو ځانونو او خپلو چارو ته متوجه وو، او تل د کمال په لټه کې وو. له پیغمبر ﷺ څخه به یې د ځانګړو توصیو او نصیحتونو غوښتنه کوله، او رسول الله ﷺ به هغوی ته هر اړخیز نصیحتونه کول چې ورروسته به صحابه کرامو او تابعینو کې دغه کار یو نیک سنت وګرځید او چې کله به سره جلا کیدل او یا به پر سفر روانیدل نو یو بل ته به یې ویل: ماته نصیحت وکړه! او هغوی به د مینې او لورینې نه په ډک زړه ورته د خیر او نیکمرغۍ نصیحتونه کول.

۲_د تدبیر غوښتنې

په چارو کې د تدبیر غوښتنه دا ده چې مخکې لدې چې انسان په کوم کار لاس پورې کړي لومړی دې د هغه کار په اړه پوره غور وکړي، له خپلو نږدې دوستانو او تجربه لرونکو کسانو سره مشوره وکړي، خپل نیت دې جوړ کړي، شرعي اصول او معیارونه دې په نظر کې ونیسي، موخې دې په ګوته کړي، دهغه کار په وسایلو او امکاناتو دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

غور وکړي او له هغه وروسته دې په پاک الله توکل وکړي او په قوي هوډ سره دې پـه کار پيل وکړي.، چې دغې عمليې ته (کرښنده)، (خطه) او (پلان) ويل کيږي.

٣ـ چارې په غور او تدبير سره سرته رسول او له تلوار ځخه ځان ژغورل.

د بيړې، او وارخطايي په خلاف کارونه په تدبير، آرام فکر، سړې سينې، پيل او پايلوته په پام لرنې سره سرته رسول ستره هوښياري ده چې رسول الله ﷺ پرې امرکړی دی. لکـه چې ابوذر ﷺ ته په خطاب کې فرمايي: (اي ابوذره! د تدبير په څېر هوښياري نـشته!). د همـدې لپـاره اسـلام د تـدبير او غـور نـسبت د الله لـوري تـه کـړی او هغـه بـې د نبـوت اوپيغمبرۍ يوه برخه گرځولې، او بيړه يې د شيطان له لوري گڼلې: رسـول الله ﷺ فرمـايي: (تاني، درنگ او فکر کول د الله له لـوري دي او بيـړه د شـيطان لـه لـوري ده). او پـه بـل حديث کې فرمايې: ښه رويه، په چارو کې غـور او اعتـدال د نبـوت څليرويـشتمه برخـه ده.[1]

٤ـ د کاري جريان څارنه او ارزونه، او له موخو سره د هغه تطبيقول.

دحديث شريف د وروستۍ جملې غوښتنه داده چې د کار په اوږدو کې انسان وخـت پـه وخت د کار جريان وڅاري چې څومره په خپل مطلوب مسير باندې روان دی، کـه کـار له پلان سره سم روان وو او له خپلو موخو سره تړلی او نژدې و نو کار بايد دوام وکـړي څو بشپړ او تکميل شي، او که داسې نه و، بلکې د وخت، مـال او وسـائلو ضـياع وه او ټاکل شوي اهداف ورڅخه نه ترلاسه کيدل نو بايد کار ودرول شي.

٥ـتدبير او توکل.

توکل يو شرعي امر دی او مسلمان ته ښايي چې تل په الله توکل وکړي. د توکل رښتينی او شرعي مفهوم دادی چې يو مسلمان د کار ټول شرايط، اسباب، وسايل برابر کړي، په کار پيل وکړی او بيا پايلې او نتايج يې الله پاک ته وسپاري، زړه نـازړه نـشي او پـه پـوره عزم سره په کار پيل وکړي او سر ته يې ورسوي.

---

١ – مسند أحمد بن حنبل

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې

۱_ لاندي کلمې معنا کړئ:

آ_ التدبير،

ب_ أمض،

ج_ غيا،

د_ أمسک،

۲_ د لوست حديث شريف په لنډه توگه ترجمه کړئ.

۳_ په چارو کې د تدبير غوښتنې څه دي؟

کورنۍ دنده

د تدبير په هکله يوه مقاله وليکئ چې له اتو کرښو کمه نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سولې اهمیت

عَنْ أَبِى الدَّرْدَاءِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: «أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِأَفْضَلَ مِنْ دَرَجَةِ الصِّيَامِ وَالصَّلاَةِ وَالصَّدَقَةِ»؟. قَالُوا: بَلَى. قَالَ: « إِصْلاَحُ ذَاتِ الْبَيْنِ. وَفَسَادُ ذَاتِ الْبَيْنِ الْحَالِقَةُ ». [سنن ابی داود]

د راوي پېژندنه

نوم يې عويمر دعامر زوی د خزرج له قبيلې څخه ؤ او په ابودرداء يې شهرت درلود. ډېر لوی فقيه صحابي ؤ. پيغمبرﷺ ورته دحکيم الامة لقب ورکړی ؤ. کله چې مسلمانانو مديني منورې ته هجرت وکړ، نو پيغمبرﷺ دده او سلمان فارسيؓ ترمنځ د مواخات (وروروگلوی) تړون وتاړه. په ټولو غزاګانو کې درسول اللهﷺ سره ملګری و. حضرت عثمانؓ ددمشق قاضي مقرر کړی و. نوموړی دهجرت په(۳۲)کال دحضرت عثمانؓ دخلافت په دور کې په دمشق کې وفات شو.

د ځينو کلمو معنا

١. أَلاَ أُخْبِرُكُمْ: آيا تاسو خبر نه کړم؟
٢. بِأَفْضَلَ: په غوره عمل.
٣. إِصْلاَحُ ذَاتِ الْبَيْنِ: دخلکو ترمنځ سوله راوستل.
٤. الْحَالِقَةُ: ددين له منځه وړونکې.

د حديث ژباړه

له حضرت ابودرداءؓ څخه روايت دی چې رسول اکرم ﷺ وفرمايل: ايا تاسې داسې عمل څخه خبر نه کړم چې له روژې، لمانځه او صدقې څخه يې درجه لوړه ده ؟ صحابه کرامو وويل: بلی(هو کی) يارسول الله !بيا پيغمبرﷺ وفرمايل: هغه عمل دخلکو ترمنځ سوله اوروغه راوستل دي، خپل منځي فساد اواختلاف دين له منځه وړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حديث حکمت

داسلام له خصوصياتو څخه يوهم دکورنيو، پرګنو، قومونو، او نژادونو ترمنځ اتفاق، ورورګلوي، او يو له بل سره په ګډنوکې دهم غبرګ رامنځ ته کول او ټينګول دي، هرهغه عمل چې دغه وحدت ته زيان رسوي اويايې کمزوری کوي، داسلام مقدس دين دهغه دله منځه وړلو ټولې لارې په ډير دقت سره په ګوته کړي دي، ترڅو مسلمانان د ورونو او خويندو په څير د مينې او اتفاق تر سيوري لاندې د خوشحالۍ شپې او ورځې تېرې کړي، يو له هغو اسبابو څخه چې ټولنيز وحدت ته ګواښ دی د دوو يا زياتوکسانو تر منځ اختلاف دی پيغمبرﷺ په پورتني حديث کې د اختلاف له منځه وړل د ډيروعباداتوپه پرتله غوره او بهترعمل ګڼلی دی.

فعاليت

زده کوونکي دې د سولې د ګټو په هکله په خپلو منځو کې مباحثه وکړي.

د حديث شريف ګټې

۱ــدسولې ارزښت داسلام له نظره

داسلام له نظره دسولې ارزښت له نفلي روژې، نفلي لمونځ اونفلي صدقې څخه غوره دی، ځکه چې په روژه او لمانځه کې يوازې فردي مصلحت پروت دی خو په سوله کې فردي او ټولنيز دواړه مصلحتونه پراته دي او هم په ټولنه کې د فساد د مخنيوي لار ده.

۲ــ سوله يووالی رامنځ ته کوي

په دې حديث شريف کې مسلمانان سولې ته هڅول شوي دي، د دې لپاره چې سوله هم وحدت او ملي يووالی تمثيلوي او هم د الله جَلَّ جَلَالُهُ په رسۍ (قرآن کريم) بانـدې دمنګولو لګولو مقصد ترسره کيږي. خپل منځي اختلافات په دين کې ډېره لويه نيمګړتيا ده، نو ځوک چې د خلکو له منځ څخه د فساد او دښمنۍ د ورکولو هڅه کوي، دومره لوړه مرتبه لري چې د نفلي لمونځ کوونکو، روژې او خيرات ورکوونکو له مرتبې څخه لوړه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳_خپل منځي اختلافات دیني ضررونه

د اختلاف دوام د خپلو خپلوانو سره د صله رحمۍ پرې کېدلو، د متقابل احترام لـه منځـه تللو، د نیکو عملونو د نه قبلیدلو، د ظلم د دوام، په زړونوکې دکرکې او نفرت زیاتیـدلو، او د مقابل لوري په هکله د دسیسو په کار اچولو لامل گرځـي چـې دا ټـول د اسـلام لـه نظره ناروا کارونه دي او له دین او دینداری سره په ټکر کې دي.

فعالیت

یو شمېر زده کوونکي دې د دوو کسانو ترمنځ د سولې راوستل تمثیل کړي.

پوښتنې

۱ـ لاندې کلمې معنا کړئ:

آ_أَفْضَل.

ب_إِصْلاَحُ ذَاتِ الْبَيْنِ.

ج_الْحَالِقَةُ.

۲ـ په پورتني حدیث کې ولې پر سوله دومره زیات ټینگار شوی دی؟

۳_ خپل منځي اختلافات څه زیانونه لري؟

کورنۍ دنده

د لوست د مهمو ټکو په پام کې نیولو سره د سولې د اهمیت په اړه یوه لنډه مقاله ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کارونو کې آسانتیا

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ: مَا خُيِّرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ أَمْرَيْنِ قَطُّ إِلَّا أَخَذَ أَيْسَرَهُمَا مَا لَمْ يَكُنْ إِثْمًا، فَإِنْ كَانَ إِثْمًا كَانَ أَبْعَدَ النَّاسِ مِنْهُ، وَمَا انْتَقَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِنَفْسِهِ فِي شَيْءٍ قَطُّ إِلَّا أَنْ تُنْتَهَكَ حُرْمَةُ اللَّهِ فَيَنْتَقِمَ بِهَا لِلَّهِ عزوجل). [متفق عليه]

د راوي پېژندنه

حضرت عايشه رضي الله عنها د حضرت ابوبکر صديقﷺ لور، د پيغمبرﷺ ميرمن او د مسلمانانو مور ده د هجرت په دويم کال پيغمبرﷺ ور سره واده وکړ، خورا فقيهه او عالمه ښځه وه، په ځانګړي ډول د پيغمبرﷺ د ژوندانه په هکله يې پوره معلومات درلودل، له پيغمبرﷺ څخه يې (۲۲۱۰) دوه زره دوه سوه لس حديثونه روايت کړي دي او د هجرت په ۵۸ کال کې وفات شوه.

د ځينو کلمو معنا

۱. مَا خُيِّرَ: واک اواختيار نه دی ورکړل شوی.
۲. بَيْنَ أَمْرَيْنِ په دوه کارونو کې.
۳. قَطُّ: هيڅکله.
۴. إِلَّا أَخَذَ أَيْسَرَهُمَا: مګرداچې د هغو اسان به يې غوره کاوه.
۵. أَبْعَدَ: ابعد د بعد له مادې څخه اخيستل شوی، دلرې والي معنا لري.
۶. وَمَا انْتَقَمَ: انتقام اوبدله يې نه ده اخيستې.
۷. تُنْتَهَكَ: دانتهاک له مادې څخه اخيستل شوی چې: دپښولاندې کولومعنا ترې نه مراد ده.
۸. حُرْمَةُ اللَّهِ: دالله ﷻ اوامر، نواهي، او احکام.

د حديث ژباړه

حضرت عايشه رضی الله تعالی عنها فرمايي چې هېڅکله رسول الله ﷺ ته په دوو کارونو کې ديوه د خوښولو اختيار نه دی ورکړل شوی، مګر ده ﷺ به آسانه عمل ترې غوره کاوه، که چيرې ګناه به پکې نه وه، خو که هغه به ګناه وه نو تر ټولو خلکو نه زيات به يې ځان ترې لرې ساته، او پيغمبرﷺ هيڅکله د خپل ځان لپاره له چا څخه غچ نه دی اخيستی، مګر دا چې د الله ﷻ حقوق به تر پښو لاندې کېدل بيا به يې يوازې د الله ﷻ د رضا په خاطر انتقام اخيسته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیت

زده کوونکي دې د ښوونکي په مرسته د اسلام په مبین دین کې د آساني څو بېلګې ووايي.

د حدیث حکمت

رسول الله ﷺ خورا ډېر غوره صفات درلودل، لکه عفوه، صبر، استقامت، پراخه سینه، په کړو وړو کې آساني کول، د جفا کوونکو سره په غوره توګه برخورد کول او داسې نور چې ځینې یې په دې حدیث کې ذکر شوي دي.

د حدیث ګټې

۱_ د اسلام مقدس دین د اسانی دین دی

اسلامي تعلیمات او ټول تکلیفي احکام د آساني او له مشقت څخه د لرېوالي پر اساس بنا دي چې په هر وخت او هر حالت کې پرې عمل کیدای شي. الله ﷻ خپل بندګان په داسې څه نه دي مکلف کړي چې له کولو یې ناتوانه وي، لکه چې الله تعالی فرمایلي دي: ﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾ [الحج: ۷۸]

ژباړه: او الله ﷻ په دین کې پر تاسې څه سختي نه ده راوستې.

په بل ایت کې الله ﷻ فرمایي: ﴿يُرِيدُ الله أَن يُخَفِّفَ عَنْكُمْ وَخُلِقَ الإنسان ضَعِيفاً﴾ [النساء: ۲۸]

ژباړه: الله ﷻ غواړي چې له تاسې څخه درانه بارونه سپک کړي، ځکه چې انسان له بیوسې او کمزورۍ پیدا کړی شوی دی. پیغمبر ﷺ پر دې اساس خپل امت ته په عملي بڼه ورښودلي دي چې دیني او دنیوي کارونه په داسې توګه سرته ورسول شي چې سختي پکې نه وي.

۲_ په ژوند کې د پیغمبر ﷺ پیروي

لکه چې پیغمبر ﷺ دشریعت د آسانتیا اصل او قانون په خپلو عملي کړنوکې پلی کړی و، نو هرمسلمان ته ښایي چې د پیغمبر ﷺ پیروي وکړي، او په دیني او دنیوي کارونوکې آسانه او هغه چې تل یې د سرته رسولو وس ولري غوره کړي.

۳_ د حلم، عفوې، او صبر مقام

صبر او تېرېدنه د یو ریښتني مسلمان له غوره اخلاقي صفتونو څخه دوه صفتونه دي. هغه څوک چې د قدرت په وخت کې عفوه غوره او له انتقام اخیستلو څخه لاس واخلي او د نورو له ظلم او تیري څخه تېر شي په حقیقت کې یې د نبي کریم ﷺ د لارې او سنتو پیروي کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله تعالی عفوه کوونکي داسې ستايلي دي: ﴿وَالْكَاظِمِينَ الغَيْظَ والْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ واللهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾ [آل عمران: ١٣٤]

ژباړه: اوپرهيزگاران هغه کسان دي چې غوسه زغمونکي او د خلکو له (بدی) تېرېدونکي وي، او الله (داسې) احسان کوونکي خوښوي.

٤_ د الله ﷻ احکامو ته په درنه سترگه کتل او د بې حرمتۍ څخه يې ځان ژغورل

قهر او غوسه گڼ اسباب لري چې ځينې يې ناسم او ځينې يې په دين کې ستايل شوي دي چې په غيرت هم ورڅخه تعبيرکيږي، غيرت هغه وخت د ستاينې وړ دی چې د الله ﷻ د اوامرو، حدودو، او حکمونو تر پښو لاندې کېدلو په وړاندې عکس العمل وي، نو پر داسې مهال سستي کول د ايمان دکمزورۍ څخه پرته بل مفهوم نه لري، که څوک د الله ﷻ او د رسول ﷺ حکمونو او ديني اساساتو او مقدساتو ته د سپکاوي او بې احترامۍ د جرم مرتکب شي، بايد هغه ته جزا ورکړل شي، ځکه د داسې چا په حق کې بې پروايي لويه گناه ده.

فعاليت: زده کوونکي دې د ښوونکي په مرسته پر هغو مواردو چې غوسه پکې ستايل شوې ده مباحثه وکړي.

پوښتني

١. لاندې کلمې معنا کړئ:
الف: خُيِّرَ:
ب: بَيْنَ أَمْرَيْنِ:
ج: أَيْسَرَهُمَا:
د: قَطُّ:
٢. د ښو اخلاقو څو مثالونه ذکرکړئ.
٣. د حرمة الله څخه څه مراد دی؟ واضح يې کړئ.

کورنۍ دنده

د بخښنې په اړه يوه مقاله وليکئ چې له لسو کرښو کمه نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځلسم لوست

د ظلم مخنیوی

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ –رَضِيَ اللهُ عَنْهُ– عَنِ النَّبِيِّ –صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ– قَالَ: اُنْصُرْ أَخَاكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا، فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْصُرُهُ إِذَا كَانَ مَظْلُومًا أَفَرَأَيْتَ إِذَا كَانَ ظَالِمًا كَيْفَ أَنْصُرُهُ قَالَ تَحْجُزُهُ أَوْ تَمْنَعُهُ مِنْ الظُّلْمِ فَإِنَّ ذَلِكَ نَصْرُهُ. {رواه البخاری}

د ځينو عبارتونو معنا

۱ـ انْصُرْ أَخَاكَ:	دخپل (مسلمان) وروږمرسته وکړه.
۲ـ تَحْجُزُهُ أَوْ تَمْنَعُهُ مِنْ الظُّلْمِ:	له ظلم څخه به يې راوګرځوه.
۳ـ فَإِنَّ ذَلِكَ نَصْرُهُ:	بې له شکه دغه مرسته ده، له هغه سره.

د حدیث ژباړه

د انس ﷺ څخه روايت دی چې نبي اکرم ﷺ فرمايلي: د خپل ورور سره مرسته وکړه، که هغه ظالم وي او که مظلوم. يوه سړي ورته وويل: ای د الله رسوله! که چيرې مظلوم وي مرسته به يي وکړم، مګرکه ظالم وي بيا يې څرنګه مرسته وکړم؟ رسول الله ﷺ وفرمايل: له ظلم څخه يې راوګرځوه، بې له شکه دا مرسته ده، له هغه سره.

د حدیث سبب ورود

په مسلم شريف کې له جابر بن عبدالله ﷺ څخه روايت دی چې د پيغمبر اکرم ﷺ په زمانه کې دوه کسان سره په جنګ شول يو يې مهاجر او بل يې انصاري وو. مهاجر آواز وکړ چې ای مهاجرو! د مهاجر مرسته وکړئ، انصاري هم آواز وکړ چې اي انصارو! د انصاري مرستې ته راورسيږئ. پيغمبر ﷺ راووت او ويې وويل: داڅه د جاهليت د زمانې خبرې کوئ؟! اصحابو وويل: په الله ﷻ قسم چې داسې نه ده. دې دوو کسانو يو بل سره ووهل، پيغمبر ﷺ وفرمايل: دا پروا نلري، بايد هر يو له تاسو څخه د خپل ورور سره که هغه ظالم او يا مظلوم وي مرسته کړې وای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حديث حكمت

د ظلم او تيري ټول ډولونه حرام دي او له منځه وړل يې د هر مسلمان دنده ده، اسلام خلكو ته په عدل او انصاف امر كړى دى، له مسلمان څخه په كلكه غوښتنه كوي چې په نيكو اخلاقو باندې ځان سمبال كړي، دا ځكه چې د هر ډول پرمختګ او قانونيت د پلي كيدلو اساس عدل او انصاف دى، څرنګه چې ظلم او تيرى د ټولو بدمرغيو لامل دى، نو ځكه پيغمبرﷺ په دې حديث شريف كې د هر ډول ظلم مخنيوى لازم بللى دى. د دې حديث له مخې له ظلم سره مبارزه يوه شرعي وجيبه ده، مسلمان مكلف دى چې له مظلوم سره مرسته وكړي، حق يې ورته واخلي او ظالم له ظلم كولو څخه منع كړي.

فعاليت

په ډله ييزه توګه د فردي او اجتماعي ظلمونو ځومثالونه ووايئ.

د حديث شريف ګټې

١ـ د ظلم او ظالم مخنيوى ضروري دى

په هره ټولنه كې زورور اوكمزورى ژوند كوي، ظلم چې عموما د زورورو له خوا د ضعيفو اوكمزورو په مقابل كې ترسره كيږي يو ناوړه خصلت دى.

ظلم ټول انسانيت هلاكوي نو بايد د مخنيوي لپاره يې ټول انسانان يو موټى شي، كه چيرې خلك د ظلم په وړاندې يو له بل سره مرسته ونه كړي، د ظالم لاس له ظلم څخه لنډ نه كړي مظلوم د ظالم له پنجو ونه ژغورل شي نوظلم به دومره پراخه شي چې د ځمكې پرمخ به ژوندي انسانان تر خاورو لاندې او ولاړې آبادۍ به رانسكورې شي.

نو مسلمان مكلف دى چې د ظلم په وړاندې ودريږي او د ظالم مخنيوى وكړي.

٢ـ له مظلوم سره مرسته لازمه ده

د هغو حقوقو له جملې څخه چې يو مسلمان يې پر بل لري د مظلوم سره مرسته كول دي، كه چيرې داسې څوك وليدل شي چې پر هغه ظلم او تيرى كيږي، نو پر نورو مسلمانانو لازم دي چې د هغه سره د هرې ممكنې وسيلې له لارى مرسته وكړي، او له ظلم څخه يې وژغوري، دا هغه حق دى چې داسلام مقدس دين ټول مؤمنان پرې مامور كړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳_ له ظالم سره مرسته یعنې څه؟

کله چې د ظالم لفظ ذکر شي فکر کیږي چې ظالم هغه څوک دی چې یوازې پر نورو تیری او تجاوز کوي مګر داسې نه ده، ځکه ظالم هغه چاته هم ویل کیږي چې پرخپل ځان ظلم کوي، لکه شرک، کفر، ځان وژنه، صغیره اوکبیره ګناهونه، چې دا پر خپل ځان او نفس یو ډول ظلم دی. نو لازمه ده چې د هر ډول ظالم لاس له ظلم څخه ونیول شي، ترڅو د دنیوي او اخروي سزاګانو څخه نجات ومومي، له ګناه څخه د ظالم ژغورنه په حقیقت کې له ظالم سره مرسته کول دي.

فعالیت

د ظلم څخه لاس نیونه څرنګه کیږي؟ د ښوونکي په مرسته یې په ګروپي شکل سره لارې چارې په ګوته کړئ.

پوښتنې

۱ـ د حدیث راوي معرفي کړئ.

۲ـ لاندې کلمې معنا کړئ:

أ – **اُنْصُرْ أَخَاكَ**

ب – **تَحْجُزُهُ أَوْ تَمْنَعُهُ مِنْ الظُّلْمِ**

ج – **فَإِنَّ ذَلِكَ نَصْرُهُ**

۳_ظالم چاته ویل کیږي؟

کورنۍ دنده

پورتنی حدیث په یادو زده کړئ او هم لوست په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غضب درملنه

عن عطية قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: «إِنَّ الْغَضَبَ مِنَ الشَّيْطَانِ وَإِنَّ الشَّيْطَانَ خُلِقَ مِنَ النَّارِ وَإِنَّمَا تُطْفَأُ النَّارُ بِالْمَاءِ فَإِذَا غَضِبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَتَوَضَّأْ». [سنن ابي داود]

د راوي پېژندنه

عطية د عروة زوی د بنو سعد له قبيلې څخه د رسول الله ﷺ يو جليل القدر صحابی وو، له رواياتو څخه وروسته يې له پيغمبر ﷺ سره ملاقات کړی، او له هغه مبارک څخه يې ځينې احاديث هم روايت کړي، په شام کې يې مېشته غوره کړه او اولادونه يې په بلقاء سيمه کې اوسېدل.

په ځينو رواياتو کې د **عطية** بن سعد او په ځينو نورو کې د **عطية** بن عمرو په نامه ياد شوی. د ده لمسی عروة د محمد بن **عطية** زوی د عمر بن عبدالعزيز لخوا د يمن والي ټاکل شوی وو.

د ځينو کلمو معنا

۱ـ الْغَضَبُ مِنَ الشَّيْطَانِ:	قهراوغوسه د شيطان له خوا وي.
۲ـ خُلِقَ مِنَ النَّارِ:	له اور څخه پيداشوی.
۳ـ تُطْفَأُ:	مړ کيږي
۴ـ فَلْيَتَوَضَّأْ:	اودس دې وکړي.

د حديث ژباړه

د عطيه عوفي ﷛ څخه روايت دی چې پيغمبر ﷺ فرمايلي دي: بې له شکه غوسه د شيطان له طرفه وي او شيطان له اور څخه پيدا شوی دی او اور په اوبو مړ کيږي هرکله چې له تاسو څخه څوک غوسه شي نو اودس دې وکړي.

د حديث حکمت

د غوره اخلاقو له جملې څخه يو هم د قهر او غوسې څخه ځان ساتل دي، ځکه قهر او غوسه د شيطان له وسوسو څخه پيدا کيږي او شيطان د انسان ازلي دښمن دی، پيغمبر ﷺ مونږ ته د شيطان له دسيسو څخه د خلاصوالي ټولې لارې راپه ګوته کړې دي، چې له هغو څخه يو له غوسې څخه ډډه کول دي، ځکه غوسه انسان ډيرو ناوړو کارونو ته اړ باسي چې په نتيجه کې دده د ناکامی لامل کيږي.

فعاليت

زده کوونکي دې د غوسې د ضررونو په هکله يو بل ته معلومات ورکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حدیث ګټې او احکام

۱ـ غضب کمزوري او زغم قوت دی

ډېر ژر غوسه کېدل د انسان د کمزورتیا نښه ده، لکه چې د غضب په مقابل کې زغم د قوت نښه ده، دا ځکه چې د غوسې پر وخت انسان پر خپلو حواسو کنترول له لاسه ورکوي، که دا حالت دوام ومومي ډېرې ناخوالې رامنځ ته کوي، هغه څوک چې د غضب په حساسه لحظه کې خپل ځان اداره کړي، یقینا ځان یې د بدیو څخه وژغوره او هم یې دغضب په مقابل کې خپل قوت څرګند کړ.

۲ـ د غوسې پروخت خپل ځان اداره کول بریالیتوب دی

کله چې انسان غوسه شي، نو حیواني طبیعت پرې غالب شي، د انسان په باطن کې د شر قوه برلاسی مومي چې په نتیجه کې بشري نفس د خپلو غوښتنو تابع کوي، د الله ﷻ د اوامرو مخالفت ته یې اړ باسي او له نیکیو څخه یې منع کوي، په داسې حالت کې انسان ته په کار ده چې له خپل نفس سره مبارزه وکړي، د خپل نفس د کنټرولولو په نیت اودس وکړي چې همدا د نفس د کنترول تر ټولو غوره لار ده.

۳ـ د غوسې بدې پایلې

غوسه دبد اخلاقۍ سرچینه اویوه وژونکې وسله ده، که چیرې په ژوند کې د غوسې لار تعقیب کړای شي نو ګڼې فردي اوټولنیزې ستونزې ورڅخه راولاړیږي.

ا ـ د غوسې فردي زیانونه

غوسه ډېر مادي، معنوي، روحي او دیني ضررونه لري، دا هغه مها ل په ډاګه کیږي چې کله د غوسه ناک شخص حالت ته وکتل شي: رنګ یې بدلیږي، د بدن وینه یې په جوش راځي، د وجود غړي یې بې واکه کیږي، په خبرو کې یې ګډوډي رامنځ ته کیږي، ژبه یې په سپکو ویناوو پیل کوي، کله کله ورڅخه د فسق او کفر الفاظ هم صادریږي دا ټول هغه څه دي چې دده دین او بدن دواړه زیانمنوي.

ب ـ د غوسې ټولنیز ضررونه

غوسه د خلکو په زړونو کې کرکه او نفرت پیدا کوي چې په نتیجه کې د وګړو ترمنځ اختلافات راپاروي، مسلمانان یوله بل څخه جلا کوي، دښمني زیاتوي، ژوند تریخ کوي او د ټولنو د بربادۍ سبب ګرځي.

۴ـ د غوسې لاملونه

په دې حدیث شریف کې د غوسې لامل شیطان ښودل شوی دی، دا په دې معنا چې د کوم انسان زړه د الله ﷻ له ذکر او یاد څخه خالي وي نو په هغه زړه کې شیطان ځای نیسي، شیطان دده پر زړه او ټول جسم باندې مسلط کیږي، آن تردې پورې چې د انسان زړه او ټول بدن د شیطان د وسوسو تابع شي بیا کبر، په خلکو ټوکې او مسخرې کول، په مال، ځان، نسب او چوکۍ غرور کول او داسې نور خویونه د انسان په زړه کې ځای ونیسي، او تل د خلکو د هرې کړنې په مقابل کې ډېر ژر په قهر کیږي، نو پر هر مسلمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

لازم دي چې تل خپله رابطه له خپل رب سره کلکه او خپل زړه د الله ﷻ په يادولو ژوندی وساتي څو د شيطان د دسيسو او وسوسو ښکار نه شي.

۵ـ د غوسې مخنيوی او درملنه

غوسه د نورو ناروغيو په څير يو ډول ناروغي ده، د اسلام مقدس دين ددغې خطرناکې ناروغی د علاج او مخنيوي لارې راښودلې دي، چې ځينې يې په لاندې ډول دي:

۱ـ پرهر چا لازمه ده چې ځان په ښو اخلاقو سمبال کړي، غوره صفتونه خپل عادت وګرځوي، لکه صبر، زغم، په ژوند کې ثبات، په ويناوو او کړنو کې فکرکول او داسې نور.

۲ـ د غوسې پر وخت د(اعوذبالله من الشيطن الرجيم) ويل.

۳ـ خپل حالت بدلول: که چيرې د غوسې پر وخت انسان ولاړ وي بايد کيني اوکه ناست وي ډډه دې ووهي، ځکه چې په ولاړه کې انسان انتقام او اقدام ته تيار وي، او کله چې کيني او يا ډډه ووهي، د غوسې جوش يې کميږي.

۴ـ اودس کول: دا هغه درملنه ده چې په دې حديث کې يې ذکر شوی دی، دا ځکه چې غوسه د انسان په وجود کې حرارت او ګرمي پيدا کوي او وينه په جوش راولي خو اودس يا غسل په جسم کې سوړوالی راولي او د وينې حرارت راټيټوي.

همدا راز اودس د عبادت هغه برخه ده چې په کې د الله ﷻ ذکر او ياد ترسره کيږي، دا هرڅه شيطان سپکوی او تېښتې ته يې اړ باسي.

فعاليت

زده کوونکي دې د غوسې د له منځه وړلو په هکله يو بل ته معلومات ورکړي.

پوښتنې

۱ـ لاندې کلمې معنا کړئ:

- الْغَضَبَ مِنَ الشَّيْطَانِ:
- خُلِقَ مِنَ النَّارِ:
- تُطْفَأُ:
- فَلْيَتَوَضَّأْ:

۲ـ د غضب اسباب په لنډه توګه بيان کړئ.

۳ـ د غضب درملنه اوعلاج څه دی؟ په لنډه توګه يې بيان کړئ.

کورنۍ دنده

لوست په خپلو کتابچوکې وليکئ او حديث په يادو زده کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوره خلک

عن جابر قال قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: «خَيْرُ النَّاسِ أَنْفَعُهُمْ لِلنَّاسِ»
[مسند الشهاب القضاعي]

د راوي پېژندنه

نوم يې جابر او د پلار نوم يې عبد الله، د مدينې منورې د خزرج له قبيلې څخه و، پلار او زوى دواړه جليل القدره صحابه وو، پيغمبرﷺ ورته په يوه شپه کې پنځه ويشت ځله د مغفرت دعاء کړې وه، د بدر او احد څخه پرته يې په ۱۹غزاګانو کې د رسول اللهﷺ سره برخه اخيستې ده، په خپل وخت کې د مدينې منورې لوى مجتهد او مفتي و، د هجرت په (۷۸) کال يې له فاني دنيا څخه سترګې پټې کړې.

د ځينو کلمو معنا

۱ـ خيرالناس: غوره له خلکو څخه.
۲ـ انفعهم: زيات خير رسوونکې له دوى څخه.
۳ـ للناس: دخلکو لپاره.

د حديث ژباړه

جابرؓ فرمايي چې رسو ل اللهﷺ فرمايلي دي: په انسانانو کې غوره هغه څوک دى چې نورو خلکو ته زيات خير او ګټه رسوي.

د حديث حکمت

د ځينو خلکو په آند ښه او غوره کس هغه دى چې د ښه نسب، ډېر ثروت او قدرت څښتن وي، خو پيغمبرﷺ له نورو خلکو سره نيکي کول، خلکو ته مادي او معنوي ګټې رسول د غوره والي معيار ګڼلى دى، دا ځکه چې د اسلام مقدس دين د خير او ښېګڼې دين دى.

فعاليت

زده کوونکي دې په ګروپي شکل له خلکو سره د نيکۍ کولو يو څو مثالونه ووايي.

د حديث شريف ګټې

۱ـ د الله تعالى مرسته

د الله ﷻ پر وړاندې خلک په يو ډول ندي، هغه څوک چې د خلکو سره په روا کارونو کې مرسته کوي د هغه سره د الله ﷻ مرسته مل وي او مينه يې ورسره زياته وي، نو بايد موږ د خلکو سره په نيکو کارونو کې مرسته وکړو څو د الله ﷻ مرسته او مينه مو په برخه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ـ ښېګڼه څه ته وايي؟

پيغمبرﷺ انسانان دې ته هڅوي چې له نورو سره نيکي وکړي، هغوی ته خير ورسوي، خوښي ورورښي او د هغوی څخه غمونه او تکليفونه لرې کړي. مثلاً که چيرې څوک وږی وي ډوډۍ ورکړي، که څوک پوروړی وي د پور په ادا کولو کې ورسره مرسته وکړي، له ناروغ سره د علاج په برخه کې همکاري وکړي او ناپوهانو ته د زده کړې لاره هواره کړي. پيغمبرﷺ د داسې خصلتونو څښتنانو ته د الله ﷻ د کومک او محبت زيری ورکړی دی.

فعاليت

زده کوونکي دې په ډلييزه توګه ښه او بد خويونه په ګوته کړي.

پوښتنې

۱ـ لاندې کلمې معنا کړئ:
- خيرالناس:
- انفعهم:
- للناس:

۲ـ د حديث لنډه معنا ووایاست.

۳ـ غوره خلک څوک دي؟

کورنۍ دنده

۱ـ حديث شريف له معنا سره په يادو زده کړئ.

۲ـ (په ښوونځي کې د خير او ګټې کارونه) تر عنوان لاندې لنډه مقاله وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ايمان خصلتونه

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « الإِيمَانُ بِضْعٌ وَسَبْعُونَ شُعْبَةً فَأَفْضَلُهَا قَوْلُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَأَدْنَاهَا إِمَاطَةُ الأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الإِيمَانِ ». [متفق عليه]

د راوي پيژندنه

عبدالرحمن بن صخرالدوسي چي پر ابو هريره يې شهرت درلود، د هجرت په اووم كال د خيبر له غزا څخه مخكې د ديرشوكالو په عمر د اسلام په مبارك دين مشرف شو، په همدغه غزا كې يې برخه هم واخيسته، كله چي مديني منورې ته ورسېد، په نبوي جومات كې يې د علم د زده كړې په غرض په اصحاب صفه كې شامل شو، له همدې امله يې له رسول الله ﷺ څخه (٥٣٧٤) حديثونه روايت كړي دي.

دغه جليل القدر صحابي په تقوى او پرهيزګارۍ مشهور او د قوي ذكاوت خاوند و، چي د هجرت په اته پنځوسم (٥٨) كال كې وفات شو.

د ځينو كلمو معنا

١_الإِيمَانُ:	باور او د زړه كلك تصديق.
٢_بِضْعٌ:	په عربي ژبه كې له دريو څخه تر نهو پورې عدد ته وايي.
٣_شُعْبَةً:	برخه.
٤_أَفْضَلُهَا:	غوره يې.
٥_ادْنَاهَا:	كوچنى، او ټيټه يې.
٦_ إِمَاطَةُ:	لرې كول
٧_الأَذَى:	زيان رسوونكي شيان.

د حديث ژباړه

له حضرت ابوهريره ﷺ څخه روايت دى چي پيغمبرﷺ فرمايلي دي: ايمان د څه د پاسه اويا خويونو څخه عبارت دى چي غوره يې د (لااله الا الله) كلمه ويل دي، ټيټه درجه يې له لارې څخه د زيان رسوونكو شيانو لرې كول دي او حياء د ايمان يوه برخه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیت

زده کوونکي دې په لارو کې د ضرري شیانو مثالونه په ګروپي شکل وښیي.

د حدیث ګټې

۱_ دایمان خصلتونه

پیغمبر ﷺ ایمان د داسې ونې سره تشبیه کړی چې ډېر ښاخونه ولري ځینې یې اوچت، ځینې یې متوسط، او څه یې ټیټ وي، دا په دې معنا چې ایمان د ډېرو خصلتونو او خویونو څخه عبارت دی چې د ژوند له اوچتې سطحې څخه پیل او د ژوند تر ټیټې سطحې پورې ځانګړې احکام او سپیځلې لارښوونې لري چې د بېلګې په ډول یې په دې حدیث کې د عقیدې په برخه کې کلمه طیبه، د ټولنیز ژوند په برخه کې د لارې پاکول، او د اخلاقو په برخه کې د حیاء ذکر راغلی دی.

۲_ د توحید کلمه

د توحید کلمه د (لا إله إلا الله محمد رسول الله)څخه عبارت ده چې د الله ﷻ په الوهیت او وحدانیت دلالت کوي، د ټولو ادیانو او پیغمبرانو د دعوت اساس او بنسټ په دې مبارکه کلمه ولاړ دی نو پر هر مسلمان لازم دي چې د دې کلمې په معنا ځان پوه کړي، پر غوښتنو یې عمل وکړي او تر سیوري لاندې یې ژوند تېر کړي. (لا إله إلا الله) یوازې د ژبې کلمه نه ده، او نه یوازې مفکوره ده، بلکې په الله ﷻ د ایمان عنوان دی، علم او عمل دی، د عقیدې، شریعت او د ټولنې د هوسا ژوند د متضمن نظام نوم دی.

۳_ د لااله الا الله فضیلت

(لااله الا الله) داسې ستره کلمه ده چې په ویلو یې انسان د اسلام په مبارك دین کې داخلیږي ، له تیرو ګناهونو څخه داسې پاکیږي لکه چې د مور څخه نوی زیږېدلی وي او له هلاکیدو څخه نجات مومي. پیغمبر ﷺ فرمایي: « مَنْ كَانَ آخِرُ كَلاَمِهِ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ ».[۱]

ژباړه: د چا چې اخرنی وینا (لااله الا الله) وي جنت ته به داخل شي.

پیغمبر ﷺ فرمایلي دي: «لو أنَّ السماوات السَبعَ والأرضين السبعَ، وضعْنَ فِي كفةٍ ووضعت لا إله إلا الله فِي كفة مالت بهن لا إله إلا الله»[۲]

---

۱ – سنن أبی داود.

۲– الدعاء للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: که چیرې اووه اسمانونه او اووه طبقې زمکه دتلې په یوه پله کې واچول شي او د (لااله الاالله) کلمه د تلې په بله پله کې واچول شي، نو هرومرو به کلمه طیبه پرې درنه وي.

٤ـ د (لااله الا الله) غوښتنه:

د دې کلمې تقاضا په الله ﷻ، د هغه پر ملایکو، د هغه په رسولانو او د هغه ﷻ پر کتابونو ایمان درلودل دي. همدا راز د الله ﷻ او د هغه دلېږل شوي پیغمبر ﷺ اتباع او پیروي کول، یوازې د الله ﷻ څخه ویره او د هغه سره محبت، د مافوق الاسباب امید یوازې د الله ﷻ څخه کول، له الله ﷻ څخه د حاجتونو غوښتل، یوازې الله ﷻ ته عاجزي او سر ټیټول، د هغه د نعمتونو شکر اداء کول او د مصیبت پر وخت یوازې له هغه څخه مرسته غوښتل دي.

٥ـ له لارو او سرکونو څخه د زیان رسوونکو شیانو لرې کول

په نظافت او پاکوالي د اسلام سپېڅلي دین ډېر ټینګار کړی او هغه یې د ایمان نیمايي برخه ګڼلې دی. د دې لوست په حدیث شریف کې د لارو پاك ساتلو ته د ایمان یوه څانګه ویل شوې ده، چې دا د چاپیریال د پاك ساتلو په ارزښت دلالت کوي.

د دې حدیث شریف په بنسټ د هر مسلمان دا دنده ده چې د لارو په پاك ساتلو کې خپله ټوله هڅه وکړي او له هر هغه څه څخه چې لارویانو ته د زیان رسولو او د لارې د ککړتیا لامل ګرځي ځانونه وساتي.

٦ـ حیاء د ایمان یوه برخه ده

حیاء له داسې خصلت څخه عبارت ده چې انسان له ناوړه کارونو، سپکو عاداتو او پوچو ویناوو څخه ژغوري، حیاء ځکه د ایمان برخه ګڼل شوې چې د حق لورې ته بلنه کوي او د خیر خوا ته انسانان هڅوي.

حیاء سراسر خیر دی پیغمبر ﷺ فرمایلي دي: «الْحَيَاءُ خَيْرٌ كُلُّهُ»

ژباړه: حیاء ټوله خیر ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوکه چیرې حیاء د زده کړې مانع وګرځي، یا د خپل حق د غوښتلو په لار کې خنډ شي او یا هم د حق ویلو مانع وګرځي، نو بیا دا حیا نه بلکې د انسان په کمزورۍ دلالت کوي.

پوښتنې

۱ـ ابوهریره ﷺ څوک و؟

۲ـ لاندې کلمې معنا کړئ:

- **الإِيمَانُ:**
- **بِضْعٌ:**
- **شُعْبَةً:**
- **إِمَاطَةُ:**
- **الأَذَى:**

۳ـ د توحید غوښتنې څه دي؟

۴ـ له لاری څخه د زیان رسوونکو توکو لرې کول څه اهمیت لري، په اړه یې لنډ معلومات ورکړئ.

کورنۍ دنده

د حیاء په اړه لنډه مقاله ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعصب

عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ –صلى الله عليه وسلم– قَالَ: « لَيْسَ مِنَّا مَنْ دَعَا إِلَى عَصَبِيَّةٍ وَلَيْسَ مِنَّا مَنْ قَاتَلَ عَلَى عَصَبِيَّةٍ وَلَيْسَ مِنَّا مَنْ مَاتَ عَلَى عَصَبِيَّةٍ ». [سنن أبي داود]

د راوي پېژندنه

نوم يي جبيراو د پلار نوم يې مطعم د قريشو له قبيلې څخه و، ډېر حليم او په علم الانساب کې يې خورا زياته پوهه درلوده. يو له هغو کسانو څخه و چې هغه پاڼه يې څيرې کړه کومه چې د بنو هاشم او بنو مطلب د مقاطعې په غرض قريشو ليکلې وه، هغه شخص و چې قريشو د بدر د بنديانو په سر د خبرو لپاره د استازي په توګه د پيغمبرﷺ حضور ته ليږلی و، کله چې د پيغمبرﷺ خوا ته راغی او د (الطور) سورت تلاوت يې واوريده، نودده په زړه يې زياته اغېزه وکړه، هماغه و چې د حديبې له سولې وروسته يې اسلام ومانه. نوموړی د هجرت په (۵۸) کال کې وفات شو.

د ځينو کلمو معنا

١-لَيسَ مِنَّا: زموږ له ډلې (دين) څخه نه دی.

٢_ مَنْ دَعَا إِلَى عَصَبِيَّةٍ: څوک چې قوم پرستی، نژاد پرستی. . . ته بلنه کوي.

٣_مَنْ قَاتَلَ عَلَى عَصَبِيَّةٍ: څوک چې د قوم پرستی، نژاد پرستی. . . لپاره جنګيږي.

٤_مَنْ مَاتَ عَلَى عَصَبِيَّةٍ: څوک چې د قوم پرستی، نژاد پرستی په لاره کې مړشي.

د حديث ژباړه

له جبير بن مطعمﷺ څخه روايت دی چې پيغمبرﷺ فرمايلي دي: زموږ له ډلې څخه نه دی هغه څوک چې تعصب ته بلنه کوي، زموږ له ډلې څخه نه دی، هغه څوک چې د عصبيت په خاطر جګړه کوي او زموږ له ډلې څخه نه دی هغه څوک چې د عصبيت په فکر مړشي.

د حديث حکمت

عصبيت (تعصب کول له قبيلې، قوم، ژبې، نژاد، سيمې او داسې نورو سره) هم دجاهليت دزمانې راپاتې ميراث دی چې تل بشريت ګواښوي او آرامې تولنې ړنګوي، له همدې امله پيغمبرﷺ په کلکو الفاظو سره ناروا او حرامه پديده ګڼلې ده. نو په هر مسلمان بانـدې لازمه ده چې د ايمان له غوښتنې سره سم د جاهليت له دې ناولې پديدې سره په هر شکل کې چې وي مبارزه وکړي.

د حدیث شریف ګټې

۱_ تعصب د جاهلیت شعار

له خپلې کورنۍ، قبیلې، نژاد، ژبې او سیمې څخه په ناحقه دفاع، او ملاتړ کولو ته تعصب ویل کیږي.

له اسلام څخه مخکې به خلکو له خپلو خپلوانو، کورنیو او قبیلو څخه په حق او باطل دواړو حالتونو کې دفاع کوله، دا کار لوی زړورتوب او شجاعت ګڼل کېده، کله چې د اسلام مبارک دین څرګند شو نو د نورو ظالمانه جاهلي رسمونو په څېر یې د قوم پرستۍ، او نژاد پرستۍ لمنه هم ور ټوله کړه، عصبیت یې کلک وغنده، خلکو ته یې امر وکړ چې په اسلام کې یو له بل سره د مرستې اساس یوازې پر عدالت او تقوی ولاړ دی. الله ﷻ فرمایلي دي: ﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُوا عَلَى الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾[المائدة:۲]

ژباړه: او یو له بل سره په نیکۍ او تقوی کې مرسته وکړئ، د ګناه او ظلم په کارونو کې یوله بل سره مرسته مه کوئ.

۲- په اسلام کې د برترۍ معیار

په جاهلي دور کې د عصبیت په خاطر به پښو سترګو جنګونه کول، یو د بل پرخلاف دسیسې جوړول، په قوم، نسب او حسب فخر کول لوی ویاړ بلل کېده، مګر اسلام تواضع، د ژوندانه په چارو کې یوله بل سره مرسته او نېک عملونه د برترۍ معیار وټاکه، خلکو ته یې په ډاګه کړه چې په مسلمانانو کې هغه څوک غوره دی چې له الله ﷻ څخه ډېر ویرېږي او د تقوا خاوند وي. الله ﷻ فرمایلي دي: ﴿إِنَّ أَكْرَمَكُم عِنْدَ اللهِ أَتْقَاكُم﴾ [الحجرات: ۱۳]

ژباړه: بېشکه د الله ﷻ په وړاندې په تاسو کې هغه څوک ډېر غوره دی چې له الله ﷻ څخه ډېر ویرېږي.

له تقوا پرته په مال، نسب، حسب او د پلرونو او نیکونو په میرانو ویاړ کول هیڅ ارزښت نه لري.

۳_عصبیت ته بلنه حرام عمل دی

اسلام عصبیت ته بلنه په بشپړه توګه حرامه کړې ده، که هغه بلنه قبیلوي رنګ ولري، که اقلیمي، سمتي او یا ژبنۍ بڼه ولري، ځکه چې عصبیت ته بلنه د نژادونو، قومونو او پرګنو ترمنځ نفرت پیدا کوي، اسلامي وروروګلوي له منځه وړي، او انساني ټولنه چې بنیاد یې په یووالي ولاړ دی بربادوي، خلک د ځان غوښتنې په بد مرض اخته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عصبیت د ریښو په ویستلو سره له ټولنې څخه ظلم او د نورو په حقوقو تجاوز کمیږي او د انسانانو ترمنځ د مرستې، مینې او محبت اړیکې لا پیاوړې کیږي. الله ﷻ دجاهلیت دزمانې د ناخوالو اوبې اتفاقۍ لرې کولو په هکله فرمایي:

﴿وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا﴾ [آل عمران: ۱۰۳].

ژباړه: اود الله ﷻ هغه نعمت یاد کړئ کله چې تاسې په خپلو کې دښمنان وئ، بیا یې ستاسو د زړونو ترمنځ مینه واچوله نودده د نعمت په برکت سره ورونه شوئ.

٤_ د عصبیت لپاره جګړه

پیغمبر ﷺ جاهلیت له بیخه ویستلی، د هغه زهرجنه ماده یې له منځه وړې، لکه څرنګه چې عصبیت ته د بلنې ټول ډولونه یې حرام کړي، همدا راز د عصبیت په بناء جګړه کول یې هم حرام کړي دي.

پیغمبر ﷺ فرمایلي دي: «ومن قُتِلَ تحت راية عمية، يغضب للعصبية، ويقاتل للعصبية فليس من أمتي»[1]

ژباړه: څوک چې د عصبیت د بیرغ لاندې مړ شي، څوک چې د عصبیت په خاطر په غوسه کیږي او څوک چې د عصبیت په لاره کې جنګیږي زما له امت څخه نه دی.

٥_ د جاهلیت مرګ

څوک چې په پټو سترګو د عصبیت په خاطر په ژبه، لاس او نورو وسیلو سره مبارزه او جګړه کوي، په دې لاره کې مړ شو، نو د ده مرګ د جاهلیت د زمانې د مړو په څیر ناوړه مرګ دی.

٦ – د جاهلیت له عصبیتونو سره مبارزه:

د دې لوست د حدیث شریف او د قرآن کریم او د پیغمبر اکرم ﷺ د سنتو د نورو نصوصو په بنسټ، له هر ډول عصبیتونو سره (که هغه قومي، سیمه ایز، ژبنې، نژادي او داسې نور وي) جهاد او مبارزه کول د هر مسلمان دنده او شرعي رسالت دی، ځکه عصبیت ډېره خطرناکه او هلاکوونکې ناروغي ده، چې په ټولنه کې د امنیت ټینګښت او اسلامي وروګلوي کمزوري کوي او د خلکو تر منځ د دښمنیو او کړکیچ پیدا کېدلو لامل ګرځي.

---

۱ – رواه مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیت

د ښوونکي په مرسته دې زده کوونکي د جاهلیت د زماني د شخړو او جنګونو په هکله معلومات سره شریك کړي.

پوښتني

۱. د حدیث راوي څوك دی معرفي یې کړئ.
۲. لاندې کلمې معنا کړئ:
ا_ لَيْسَ مِنَّا:
ب_مَنْ دَعَا إِلَى عَصَبِيَّةٍ:
ج _ مَنْ قَاتَلَ عَلَى عَصَبِيَّةٍ:
د _ مَنْ مَاتَ عَلَى عَصَبِيَّةٍ:
۳. قوم پرستي د اسلام له نظره څه حکم لري؟
٤. که څوك د عصبیت په خاطر جنګیږي او په دې لاره کې مړ شي، د ده مرګ د اسلامي شریعت له مخې څه حکم لري؟

کورنۍ دنده

د لوست حدیث په یادو زده کړئ.
(په اسلام کې د برترۍ معیار) تر عنوان لاندې لس کرښې مقاله ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مؤمن شان (حالت)

عن صهيب بن سنانٍ – رضي الله عنه –، قَالَ: قَالَ رسولُ الله – صلى الله عليه وسلم – «عَجَباً لأمْرِ المُؤمنِ إنَّ أمْرَهُ كُلَّهُ لَهُ خيرٌ ولَيسَ ذلِكَ لأَحَدٍ إلا للمُؤْمِنِ: إنْ أَصَابَتْهُ سَرَّاءُ شَكَرَ فَكانَ خيراً لَهُ، وإنْ أصَابَتْهُ ضراءُ صَبَرَ فَكانَ خَيْراً لَهُ ». [رواه مسلم]

د راوي پيژندنه

نوم يې صهيب الرومي د پلار نوم يې سنان بن مالك دی، لاکوچنی و چې روميانو د موصل په ځينو برخو حمله وکړه او دی يې له ځانه سره په اسارت بوت، دروميانو په منځ کې رالوی شو، له دې کبله په رومي مشهور و. له لومړنيو مؤمنانو څخه و.

په ټولو غزاګانو کې يې له رسول اللهﷺ سره ونډه اخيستې وه. د هجرت په اته ديرشم (۳۸) کال په مدينه منوره کې وفات شو.

د ځينو کلمو معنا

١. عَجَباً: تعجب دی (يعنی زه تعجب کوم)
٢. لأمْرِ المُؤمن: دمؤمن حالت(ژوند) ته.
٣. إنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ لَهُ خيرٌ: دده ټول ژوند دده لپاره خير دی.
٤. إنْ أَصَابَتْهُ سَرَّاءُ: كه ورته خوشحالي ورسيږي.
٥. إنْ أَصَابَتْهُ ضرَّاءُ: كه ورته ضرر اوتكليف ورسيږي.
٦. فَكانَ خَيْراً لَهُ: نودده لپاره خير دی.

د حديث شريف ژباړه

له صهيب رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول اللهﷺ فرمايلي دي: د مؤمن حالت د تعجب وړ دی! دده ټول ژوند دده لپاره خير دی چې دا خير د هيچا لپاره نشته مگر يوازې د مؤمن لپاره دی. كه خوشحالي ورته ورسيږي شكر باسي نو دا ورته خير دی، اوكه ضرر او يا كوم تكليف ورته ورسيږي نو صبر پرې كوي چې دې كې هم د ده لپاره خير دی.

د حديث حكمت

هر انسان په ورځني ژوند كې له مختلفو حالاتو سره مخ كيږي، كله خوښي او سوكالي، كله پريشاني او تكليفونه چې دا دواړه حالته اكثره د انسان په عادي ژوند مستقيماً منفي اغېز لري او په ډېرو وختونو كې د باطني ناروغيو لامل گرځي، لكه ځان لوی گڼل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

غرور او داسې نور همدا راز ځينې وخت ناهيلي، انديښنې، د زړه نا آرامي او داسې نور حالات ورته پيښيږي.

پيغمبرﷺ په دې حديث کې د دغو دوو ډولو ناروغيو د درملنې لپاره دوه مهم بنسټونه ښودلي دي: يو دا چې د خوښۍ او نعمت پر مهال د اللهﷻ شکر پرځای کول او دويم د ستونزو او پريشانۍ پر مهال له صبر څخه کار اخيستل دي. کـه چيـرې انـسان دغـه دوه لوی خويونه په خپل ژوند کې پلي کړي، نونه يوازې دا چې د ژوند هره لحظه به يـې پـه راحت او ډاډ تيريږي، بلکې د ژوندانه په هر ډګرکې به تل بريالی وي.

د حديث شريف ګټې

۱ـ انسان ازمويل کيږي

انسان د ژوند په هره شيبه کې تر آزميښت لاندې وي، کله د خير او راحت په آزموينـه کې وي لکه ښه صحت، مال، اولاد. . . ، او کله دکړاوونو، لکه مرګ، مرض، فقر او داسې نورو ستونزو سره مخ وي. اللهﷻ فرمايي: ﴿وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً﴾ [الأنبياء: ۳۵]

ژباړه: اومونږ په بدو، او ښو (حالاتو کې) ستاسې آزميښت کوو.

نوځوک چې په اللهﷻ ايمان نه لري ارو مرو پـه دغـه امتحـان کـې لـه ناکـامۍ سـره مـخ کيږي، يوازې مؤمن دی چې په اللهﷻ د کلک ايمـان لـه برکتـه پـه دغـه ازميـښت کـې کاميابيږي، دا ځکه چې مؤمن په دې کلک باور لري چې خير او شر يـوازې د اللهﷻ لـه لوري دي، په هرحال کې خپل کارونه اللهﷻ ته سپاري او له هغه څخه مرسته غواړي.

۲ــ د نعمت او خوښۍ حالت

ښه ژوند د اللهﷻ هغه ستر نعمت دی چې له کبله يې د بنده زړه خوشحاليږي. خوشحاله ژوند يوازې په مالدارۍ پورې تړلی نه دی، بلکې د اللهﷻ نور معنوي نعمتونـه هـم شـته چې انسان ورته اړتيا لري، لکه امنيت، روغتيا، وخت او داسې نور. بنده ته ښـايي چـې ورباندې خوښي ښکاره کړي او د اللهﷻ شکر پرځای کړي.

اـ مال او دولت

د اللهﷻ له نعمتونو څخه يو نعمت سرمايه او شتمني ده، لکه نقدې پيسې، د کر او کښت ځمکه، تجارت، صنعت او داسې نور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مال او دولت له لارې انسان خپل، ديني او دنيوي هدفونه ترلاسه کوي او هم د دنيا ښکلا او ښايست دی. الله ﷻ فرمايي: ﴿الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الـدُّنْيَا﴾ [الكهـف: ٤٦]

ژباړه: مال او اولاد د دنيايي ژوند ښکلا ده.

ب ـ روغتيا

صحت هم د نورو نعمتونو په څير ارزښتناك نعمت دی، روغ بنده په ډېره آسانۍ سره خپل دنيوي او اخروي کارونه سرته رسوي، خورا زيات فضيلتونه يې په برخه کيږي، د نورو نعمتونو ښه احساس کوي او ورڅخه خوند اخلي بالعکس ناروغ انسان د هر ډول نعمت له احساس څخه محروم وي. پيغمبر ﷺ يوه سړي ته داسې نصيحت وکړ: «اِغْتَـنِمْ خَمْسًا قَبْلَ خَمْسٍ, شَبَابَك قَبْلَ هَرَمِك, وَصِحَّتَك قَبْلَ سَقَمِك. . . . »[1]

ژباړه: پنځه شيان د پنځو نورو د راتلو څخه مخکې غنيمت وګڼه: خپله ځواني د خپل زړښت له راتلو څخه مخکې غنيمت وګڼه، خپله روغتيا له ناروغۍ څخه مخکې غنيمت وګڼه. . . .

ج ـ امنيت

امنيت د الله ﷻ له نعمتونو څخه داسې ارزښتناك نعمت دی چې د انسان ځان، کورنۍ، مال، عزت او ابرو، مادي او معنوي مصالح په کې له ګواښونو څخه خوندي وي.

نور نعمتونه د دې نعمت تر سيوري لاندې پايښت لري، که چېرې امنيت نه وي نو انسان له هيڅ ډول نعمت څخه ګټه نه شي اخيستلای. الله ﷻ د مکې پر خلکو د خپلو پيرزوينو په لړکې يوه پيرزوينه امنيت هم حساب کړی او فرمايلي يې دي: ﴿فَلْيَعْبُـدُوا رَبَّ هَـذَا الْبَيْتِ۝الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ﴾ [قريش: ٣، ٤]

ژباړه: نو په کار ده (قريشو ته)چې د دې کور د پروردګار عبادت وکړي د هغه ذات چې دوی ته يې خوراك ورکړ پس له لوږې څخه، او امنيت يې ور په برخه کړ پس له وېرې څخه.

يعنې پر دوی لازم وو چې د امنيت د نعمت شکر يې ادا کړی وای او يوازې د يو الله ﷻ عبادت يې کولای.

١– المستدرك للحاكم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ـ فارغ وخت

فارغ وخت هم د نورو نعمتونو په څېر خورا ستر نعمت دی، مګر خلک ورڅخه غافل دي، په عبث تېرېدو يې هيڅ پروا نه کوي، حال دا چې د انسان او وخت ترمنځ يوه چوپه مسابقه روا نه ده. تاواني انسان هغه دی چې د ځان او نورو لپاره له وخت څخه ګټه پورته نه کړي.

۳ـ پر نعمتونو شکر ويستل

شکر د عربي ژبې لفظ دی، د نعمت تصور او د هغه اظهار ته وايي. ضد يې کفران دی چې له نعمت څخه سترګو پټولو او هيرولو ته ويل کيږي.

کله چې بنده ته کومه خوشحالي او خير ورسيږي او په زړه کې په دې کلکه عقيده ولري چې دا هرڅه د الله ﷻ له خوا دي، بل څوک د خير او شر مالک نه دی او دغه حقيقت په ژبه او عمل کې څرګند کړي همدا شکر بلل کيږي. خو دا د شکر ټيټه مرتبه ده او لوړه مرتبه يې کومه ټاکلې اندازه نه لري. د الله ﷻ پر نعمتونو شکر ويستل واجب دي.

۴ـ د شکر ډولونه

سره له دې چې شکر ادا کول کومه ټاکلې اندازه نه لري، خو بيا هم ځينې ډولونه يې په لاندې ډول بيانيږي:

آـ په زړه کې د شکر اداء کول

په زړه کې د نعمت تصور او يادونه داده چې د نعمت لوروونکي ذات سره د هغه د راليږلي کتاب او پيغمبر ﷺ سره د زړه له کومې مينه او محبت ولري او دغه محبت په عمل کې ثابت کړي نو همدې ته په زړه کې د شکر ادا کول ويل کيږي.

ب ـ په ژبه شکر ادا کول

د نعمتونو په مقابل کې د الله ﷻ ثناء او صفت بيانول د ژبې شکر بلل کيږي، په ژبه شکر د زړه هغه احساسات بيانوي چې د بنده په زړه کې پراته دي. په ژبه د الله ﷻ د احسانونو شکر ادا کول ځکه اړين دي چې له يوې خوا د احسانونو د حقيقي مالک حق پرځای کول دي او بل پلو د خپل ښه حالت نورو ته ښکاره کول دي دا په دې معنا چې د ټولو احسانونو او نعمتونو ښبونکی او مالک يوازې يو الله ﷻ دی، له الله ﷻ پرته بل هيڅوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خیر یا شر واک نه لري، همدا راز د نعمتونو په لاس ته راوړلو کې بنده هیڅ واک نلري، دا یوازې د الله ﷻ پیرزوینه ده او بس داسې نه لکه چې قارون ویلي وو: ﴿قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَى عِلْمٍ عِندِي﴾ [القصص: ۷۸]

ژباړه: قارون وویل: دا خو ماته د هغې پوهې له کبله راکړل شوي چې زه يې لرم.

ج ــ په اندامونو شکر اداء کول

په اندامونو شکر اداء کول د الله ﷻ د نعمتونو قدرداني کول دي. د نورو شکرونو په پرتله دا ډول شکر ډېر ارزښتاک دی، ځکه په اندامونو شکر ویستل د شکر عملي بڼه ده او په شریعت کې زیات احکام داسې دي چې که عملي بڼه ونه لري، نو کوم اهمیت نه لري لکه لمونځ چې د اندامونو صدقه او شکر تمثیلوي، که عملاً اداء نه شي، په زړه کې يې دکولو اراده هیڅ ارزښت نه لري.

۵ـ د شکر ګټې

شکر د الله ﷻ پر احسانونو له اعتراف څخه عبارت دی، چې بنده يې له پوره اداء کولو څخه ناتوانه دی. شکر ویستل د شکر کوونکي لپاره ډېرې ګټې او ښې پایلې لري چې ځینې يې په لاندې ډول دي:

آـ شکر د قیامت په ورځ دالله ﷻ د دیدار سبب دی

له هرڅه لومړی شاکر بنده ته د قیامت پر ورځ د الله ﷻ دیدار په برخه کیږي. دا هغه لاسته راوړنه ده چې مسلمان يې تل هیله لري.

ب ـ الله ﷻ ته د نږدېوالي احساس

شاکر انسان د دې خبرې احساس کوي چې الله ﷻ د خپلو بندګانو څخه په ده احسان او مهرباني کړې ده نو همدا شان امید دی چې ده ته به دده د ګناهونو بښنه هم وکړي او توبه او عبادات به يې قبول کړي.

ج ـ شکرمسلمان ته اطمینان اوروحي راحت وربښي

د الله ﷻ پر نعمت شکر ویستل مسلمان ته تل پاتې اطمینان وربښي. کله چې بنده په دې خبره عقیده ولري چې د هرډول خیر او نعمت حقیقي مالک یوازې یو الله ﷻ دی، انسان يې یوازې د دې لپاره د دغه نعمت مجازي مالک ګرځولی چې د الله ﷻ له نعمت څخه په هغه شان ګټه واخلي څرنګه چې الله ﷻ يې غوښتنه کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې

۱ـ د حديث راوي څوک دی؟ معرفي يې کړئ.

۲ـ شکر څه ته وايي، او په څو ډوله دی؟

۳ـ شکر ويستل څه گټې لري؟

کورنۍ دنده

لوست په خپلو کتابچوکې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو ويشتم لوست

پر تكاليفو صبر

(د تير لوست دوام)

«. وإنْ أصَابَتْهُ ضرَّاءُ صَبَرَ فَكانَ خَيْراً لَهُ »

دا يوځرګند حقيقت دى چې انسان په ژوند كې له ستونزو سره مخ كيږي، مالي او بدنى زيانونه ور اوړي خو مسلمان دا ټول د الله له لوري امتحان بولي او په صبر يې مقابله كوي، د نن ورځې لوست مو د صبر په هكله دى.

د صبرحقيقت

كه چيرې مؤمن ته كوم ضرر، تكليف او غم ورسيږي نو پرې صبر كوي، ژړا، چيغې او شكايت نه كوي، بلكې د مصيبت او غم اجر له الله ﷻ څخه غواړي، تل د ځان لپاره په مصيبت كې د استقامت دعاء كوي، چې په نتيجه كې الله ﷻ ورته اجر وركوي.

دصبر اهميت

په قرآن كريم او احاديثوكې مسلمان صبرته هڅول شوى دى، لكه چې الله ﷻ فرمايي: ﴿وَاسْتَعينوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلاةِ﴾ [البقرة: ٤٥] **ژباړه:** او مرسته وغواړئ له (اللهﷻ څخه) په صبر او لمانځه سره.

په بل ځاى كې فرمايي: ﴿إِنَّ اللهَ مَعَ الصَّابِرينَ﴾ [البقرة: ١٥٣] **ژباړه:** بې شكه اللهﷻ (په مرسته كې) له صابرينو سره ملګرى دى. په بل ځاى فرمايي: ﴿وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ﴾ [البقرة: ١٥٥] **ژباړه:** او زيرى وركړه صبركوونكو ته. صبر دانسان له دوامداره مبارزې څخه عبارت دى، انسان تل د ډول ډول دښمنانو سره په مبارزه كې ښكيل وي. په دغه مبارزه كې د انسان كاميابي په صبر پورې تړلې ده، يوازې صبر دى چې انسان پرې خپل هدف ته رسيږي، صبر د دښمن په مقابل كې د قوي ډال حيثيت لري، نو مؤمنانو ته ښايي چې د كړاوونو پر وخت صبر وكړي، او له بې صبرۍ څخه ځان وژغوري، ځكه چې الله ﷻ مسلمانان په صبرازمايي. اللهﷻ او پيغمبرﷺ مؤمنانو ته په صبر امر كړى، اوصبركوونكي يې ستايلي دي:

﴿وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ﴾ [البقرة: ١٧٧]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: او مؤمنان هغه کسان دي چې په کړاوونو، رنځونو او د جګړې پر مهال صبرکوونکي وي.

۷ـ د صبر ډولونه

صبر په درې ډوله دی:

۱– صبر د الله ﷻ په طاعت.

۲ – صبر په مصيبت.

۳– صبر له معصيت څخه.

۱ـ صبر په طاعت

د الله ﷻ د اوامرو په پرځای کولو او له نواهيو څخه يې په ځان ژغورلو کې تکليف او په بشري نفس باندې يوډول سختي راوستل دي. له دغې سختۍ سره بايد داسې مقابله وشي، څو انسان پرخپل لوی دښمن برلاسی شي چې هغه نفس او شيطان دي. الله ﷻ فرمايلي دي: ﴿إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ﴾ [يوسف: ۵۳] **ژباړه:** بيشکه نفس حتماً (انسان ته) په بدۍ امرکوي. همدا راز فرمايي: ﴿وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ﴾ [ص: ۲۶] **ژباړه:** اوپه هوس پسې مه ځه چې بيا به دې د الله له لارې واړوي.

د شيطان په اړه فرمايي: ﴿إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا﴾ [فاطر: ٦] **ژباړه:** بې شکه شيطان ستاسې دښمن دی نو په دښمنۍ يې ونيسئ.

دا درې واړه انسان ته ګمراهي او نفسي غوښتنې ښايسته کوي او د الله ﷻ له اطاعت څخه يې لرې باسي نو مسلمان ته لازم دي چې د دوی د مبارزې لپاره خپله ملا کلکه وتړي ترڅو ورباندې غالب شي، نفس دې ته وادار کړي چې د الله ﷻ اوامرو ته غاړه کيږدي او هم خپل خواهشات د شريعت تابع کړي. په دې کار کې صبر، زغم او د سختيو ګاللو ته اړتيا ده، نو څوک چې خپل نفس د الله ﷻ د حکمونو تابع کړي او له ګناهونو څخه يې وژغوري، نو په حقيقت کې په خپل پټ دښمن برلاسی شو.

۲ـ په مصيبتونو صبرکول

په مصيبتونو صبر د الله ﷻ فيصلو ته غاړه له ايښودلو او د مصيبت په هکله مخلوق ته د شکايت نه کولو څخه عبارت دی. کوم مصيبتونه چې انسا ن ته رسيږي ډير زيات دي، چې ځينې يې په لاندې ډول دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپلوانو او دوستانو پر مړينې صبر

تر ټولو ډير سخت غم او مصيبت د اولاد، مور، پلار او دوستانو مړينه ده، د دې خلکو د مرگ پر وخت صبر ځکه ضروري دی چې په دې کې له خپل رب سره د انسان د اړيکو قوت او نږديوالی څرگنديږي.

د خلکو په اذيتونو صبر

دا شونې ده چې انسان د داسې خلکو له ضرر سره مخ شي چې د شريعت او اخلاقو له حدودو څخه د باندې وي، پدې صورت او تر هغه ځايه چې له شرعي اصولو څخه مخالفت نه وي شوی هغه څوک چې ضرر ورته رسيدلی وي بايد صبر وکړي او د هر واړه ضرر په وړاندې د انتقام غوښتنه ونه کړي، خو دا بايد په ياد ولرو چې دلته صبر د تل لپاره د ظلم او ضرر قبلولو په معنا سره نه دی، بلکې له صبر څخه مراد د حلم او برده بارۍ له دايرې څخه نه وتل دي.

په ناروغۍ کې صبر

ناروغي داسې مصيبت دی چې هر انسان ورسره مخ کيږي، صبر کول پرې د مؤمن د گناهونو د رژيدو لامل گرځي. پيغمبرﷺ چې د ام العلاء پوښتنې ته ورغی او ورته يې وويل: «أبْشِرِي يا أم العَلاء، فإن مَرَضَ الْمُسلِمِ يُذهبُ اللهُ به خَطَايَاهُ، كما تُذهب النار خَبَثَ الذهبِ وَالفِضةِ»[1]

ژباړه: خوشحاله شه ای ام العلاء! کله چې مسلمان ناروغ شي الله ﷻ د ده گناهونه داسې پاکوي لکه اور چې د سرو او سپينو زرو خيری پاکوي.

۳ـ صبر له معصيت څخه

له الله ﷻ څخه د وېرې او د هغه د لويی په خاطر، د هغه پاک ذات څخه د حياء په نيت له گناهونو څخه ځان ژغورل ، د هرډول ناروا او سرکشۍ څخه ځان ساتل له معصيت څخه صبر بلل کيږي.

---

۱ – أبو داود

(c) ketabton.com: The Digital Library

له معصیت څخه صبر ځکه ضروري دی چې له گناهونو څخه ځان ساتل په هر مسلمان فرض دي، په دې ډول صبرسره مؤمن د خپل ایمان قوت ساتي، ځکه په گناهونو او نا فرمانیو سره د مؤمن ایمان کمزوری کیږي.

مسلمان باید د حرامو شهوتونو او گناهونو په وړاندې مقاومت وکړي او د نفس او شیطان غوښتنو ته تسلیم نه شي، همدغه مقاومت د گناهونو په وړاندې له صبر څخه پرته بل څه نه دي.

پوښتنې

۱ـ صبر تعریف کړئ.

۲ـ د صبر اهمیت ووایاست.

۳ـ په ناروغتیا کې صبرکول څه فایده لري؟

۴ـ له گناهونو څخه د صبر کولو څو مثالونه ووایاست.

کورنۍ دنده

د لوست مهم موضوعات په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمان حقوق

عَنْ أَبِی هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِﷺ قَالَ: « حَقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ سِتٌّ». قِيلَ: مَا هِىَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: « إِذَا لَقِيتَهُ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ وَإِذَا دَعَاكَ فَأَجِبْهُ وَإِذَا اسْتَنْصَحَكَ فَانْصَحْ لَهُ وَإِذَا عَطَسَ فَحَمِدَ اللَّهَ فَشَمِّتْهُ وَإِذَا مَرِضَ فَعُدْهُ وَإِذَا مَاتَ فَاتَّبِعْهُ ». [رَوَاهُ مُسْلِمٌ]

د ځینو عباراتو معنا:

۱. لَقِيتَهُ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ:	چې ورسره مخامخ شوې نو سلام پرې واچوه.
۲. دَعَاكَ فَأَجِبْهُ:	چې يې دميلمستيا بلنه درکړه نو قبوله يې کړه.
۳. اسْتَنْصَحَكَ فَانْصَحْ لَهُ:	چې درڅخه د نصيحت غوښتنه وکړي، نصيحت ورته وکړه.
٤. عَطَسَ فَحَمِدَ اللَّهَ:	چې وپرنجيده او (الحمدلله) يې ووايه.
٥. فَشَمِّتْهُ:	نوورته په (يرحمك الله) دعاء وکړه.
٦. مَرِضَ فَعُدْهُ:	چې ناروغ شو نوپوښتنه يې وکړه.
۷. مَاتَ فَاتَّبِعْهُ:	چې مړشو نو د جنازې لمانځه ته يې ورشه.

د حديث ژباړه

له حضرت ابوهريره ﷺ څخه روايت دی چې پيغمبرﷺ فرمايلي دي: د يو مسلمان پر بل مسلمان شپږ حقونه دي. پوښتنه وشوه چې ای د الله رسوله! هغه کوم حقونه دي؟ پيغمبرﷺ وفرمايل: کله چې ورسره مخامخ شوې نو سلام پرې واچوه، کله چې د ميلمستيا بلنه درکړي نو هغه قبوله کړه، کله چې درڅخه د نصيحت غوښتنه وکړي نو نصيحت ورته ورکړه، او چې کله وپرنجيږي او الحمدلله ووايي نو ورته په (يرحمك الله) دعاء وکړه، چې کله ناروغه شي پوښتنې ته يې ورشه او چې کله مړشو نو د جنازې لمانځه ته يې ورشه.

د حديث حکمت

دغه حديث شريف د مسلمانانو يو پر بل باندې ځينې حقونه بيانوي، چې د دې حقونو مراعاتول د ټولنې د وګړو تر منځ د ورورګلوی او مينې د اړيکو په غښتلي کولو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اساسي نقس لوبوي، په هر مسلمان باندې لازمه ده چې د نورو خلکو د حقونو په پيژندلو او مراعاتولو سره په ټولنه کې د يووالي او وحدت د ټينګښت لامل و ګرځي.

د حديث ګټې اوحکمونه

۱- دمسلمان د حق پيژندنه

له حق څخه مراد هغه څه دي چې سرته رسول يې فرض، واجب، سنت او يا مستحب وي. دلته ورڅخه مطلب د مسلمانانو تر منځ د خواخوږۍ هغه اخلاقي نظام دی چې يو مسلمان د بل مسلمان د متقابل درناوي په بناء پرې مکلف دی.

۲ـ د سلام اچولو حق

له ښو اخلاقو څخه يو سلام اچول دي، کله چې يو مسلمان د بل مسلمان سره مخ شي بايد په سلام اچولو سره خپله ليدنه پيل کړي.

غوره مسلمان هغه دی چې د سلام په اچولو کې لومړی شي. سلام اچول د اسلام خصوصيت، د پيغمبرﷺ سنت او ځواب ورکول يې واجب دي.

۳ـ هغه ځايونه چې سلام پکې نه اچول کيږي

په سلام اچولو کې سنت طريقه دا ده چې وړوکی به پر لوی سلام اچوي، پر لاره تېرېدونکی به پر ناست سلام اچوي، لږ خلک به په ډېرو سلام اچوي، مګر ځينې داسې حالات شته چې سلام اچول پکې غوره نه دي لکه:

- پر لمونځ کوونکي.
- د قرانکريم پر لوستونکي.
- د علم د زده کړې پر حلقه.
- پر واعظ او خطيب باندې.
- پرمؤذن چې په آذان مصروف وي.
- پر هغه چا چې په قضاء حاجت ناست وي، يا په حمام کې وي.
- د ډوډۍ خوړلو يا اوبو څښلو پر وخت، که چيرې سلام اچوونکی په خوراک کې ورسره ګډون نه غواړي.
- هغه څوک چې په ګناه يا بې ګټې کارونوکې مشغول وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤ـ د بلنې (میلمستیا) منل

که یو مسلمان بل مسلمان ته د کوم مناسبت په بناء لکه واده، عقیقه او یا بې له کوم مناسبته د میلمستیا بلنه ورکړي نو پر بلل شوي لازم دي چې دعوت یې ومني، ځکه پیغمبرﷺ فرمايي: "مَنْ دَعَاكُمْ فَأَجِيبُوهُ". **ژباړه:** که څوك مو میلمستیا ته دعوت کړي بلنه یې ومنئ.

دا ځکه چې د دعوت په منلو سره د مناسبت خوشحالي زیاتیږي، که مناسبت نه وي نو د بلنې شکریه ترسره کیږي، که بلنې ته ځواب ورنکړای شي د زړه د بدوالي لامل ګرځي او نېکو اړیکو ته زیان رسیږي. خو که چیرې په میلمستیا کې ناروا عمل ترسره کېده نو مسلمان باید له داسې دعوت څخه ډډه وکړي او له ګناه څخه ځان وساتي.

٥ـ نېکه مشوره ورکول

که څوك له چا څخه په کارونو کې مشوره وغواړي نو لازم دي چې ورته نېکه مشوره ورکړي. که چیرې په کولو کې یې ګټه وه باید ورته وهڅول شي او که پکې د ضرر ویره وه باید ورڅخه وژغورل شي. د مشورې ورکولو پر مهال باید داسې مشوره ورکړي چې د هغه دنیوي او اخروي سرلوړي پکې نغښتې وي. په کار ده چې په مشورې ورکولوکې د هر ډول غولونې او غوړه مالۍ څخه ډډه وشي، ځکه چې دا په مشوره ورکولو کې خیانت دی.

٦ـ عطسې (پرنجي) ته ځواب ورکول

د پرنجي په ذریعه الله ﷻ د انسان له مغزو څخه زیان رسوونکي مواد بهر ته راوباسي، چې دا په بنده باندې د الله ﷻ لوی احسان دی، بنده ته ښايي چې د الله ﷻ د دغه نعمت شکر اداء کړي او پر ژبه (الْحَمْدُ لِلَّهِ) ووايي. بل مسلمان ورور باید له اوریدلو سره سم ورته دعاء وکړي، او ووايي: (يَرْحَمُكَ اللَّهُ) الله ﷻ دې پرتا ورحمیږي. له دې څخه وروسته پر پرنجي کوونکي لازم دي چې د خپل مسلمان ورور ځواب په (يَهْدِيكُمُ اللَّهُ وَيُصْلِحُ بَالَكُمْ) سره ورکړي. نوڅوك چې د پرنجي پر وخت د الله ﷻ ستاینه ونه کړي نو د دعاء مستحق هم نه دی، ځکه چې ده له دوو نعمتونو څخه ځان بې برخې کړ، یو د الله ﷻ د ستاینې (الْحَمْدُ لِلَّهِ) ويلو څخه، او بل د مسلمان ورور له دعاء (يَرْحَمُكَ اللَّهُ) څخه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷_ د ناروغ پوښتنه

د مسلمان له حقونو څخه یو هم د ناروغۍ په حالت کې د هغه پوښتنه کول دي خصوصاً که ناروغ د خپلوانو یا دوستانو څخه وي چې د دوی د ناروغۍ پوښتنه د نورو په نسبت ډیره ضروري ده.

د ناروغ لیدل او د هغه د حال پوښتنه ډیر لوی فضیلت لري. که څوک د مریض تر څنګ کیناست، پر ده د الله ﷻ خاص رحمت رانازلیږي او ملایکې ورته د مغفرت دعاء کوي. که څوک دکوم ناروغ پوښتنې ته ورشي باید هغه ته تسلي او ډاډ ورکړي، هغه ته د صحت منلی دعاء وکړي او ورته پر مرض د صبر توصیه وکړي.

۸_ د مسلمان په جنازه کې برخه اخیستل

یو له هغو وجایبو څخه چې مسلمان یې پر غاړه لري داده چې د بل مسلمان د نیکبختی په فکر کې اوسي. کله چې مسلمان مړشي نو د هغه د اعمالو دروازه وتړل شي او د نورو دعاوو ته ډېر محتاج شي، نو له دې امله پر نورو مسلمانانو د ده حق دی چې په اړه یې الله ﷻ ته سوال او زارۍ وکړي چې د ده ګناهونه ور وبښي او راتلونکی ژوند یې ښایسته کړي. د مسلمان په جنازه کې په ګډون کولو سره د مړي، او د مړي د خپلوانو حقوق ادا کیږي او هم په جنازه کې ګډون کوونکي ته لوی اجر په برخه کیږي.

پیغمبر ﷺ فرمایلي دي: «مَنْ اتَّبَعَ جَنَازَةَ مُسْلِمٍ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا وَكَانَ مَعَهُ حَتَّى يُصَلَّى عَلَيْهَا وَيَفْرُغَ مِنْ دَفْنِهَا فَإِنَّهُ يَرْجِعُ مِنْ الْأَجْرِ بِقِيرَاطَيْنِ كُلُّ قِيرَاطٍ مِثْلُ أُحُدٍ وَمَنْ صَلَّى عَلَيْهَا ثُمَّ رَجَعَ قَبْلَ أَنْ تُدْفَنَ فَإِنَّهُ يَرْجِعُ بِقِيرَاطٍ»[1]

ژباړه: څوک چې د ایمان په بناء او د ثواب په نیت د مسلمان په جنازې پسې روان شي، تر هغې ورسره وي چې د جنازې لمونځ پرې وکړي او هم یې له دفن کولو څخه فارغ شي، نو بې شکه ده ته د سرو زرو د دوو دینارونو په اندازه ثواب په برخه شو چې د هر دینار وزن د احد د غره په اندازه دی، او چاچې وربانديې د جنازې لمونځ وکړ، بیا ورڅخه له دفن کولو مخکې راستون شو نو د یو دینار په اندازه ثواب ورکول کیږي.

---

۱ – صحیح البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیت

که مسلمان مړشي نو دکومو کارونو ثواب پس له مرګه ورته رسیږي؟ زده کـوونکي دې په ډله ییزه توګه پورتنی سوال ځواب کړي.

پوښتنې

۱ـ لاندې کلمې معنا کړئ:

۱ ـ وَإِذَا عَطَسَ فَحَمِدَ اللَّهَ:

ب ـ فَشَمِّتْهُ:

ج ـ وَإِذَا مَرِضَ فَعُدْهُ:

د ـ وَإِذَا مَاتَ فَاتَّبِعْهُ:

۲ـ د سلام اچولو ګټې وواياست.

۳ـ د ناروغ زیارت کوونکی باید کوم کارونه وکړي؟

۳ـ د جنازې لمونځ څه حکم لري ؟

کورنۍ دنده

د لوست حدیث په یادو زده کړئ، او د لوست ګټې په کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه مخی

عَنْ أَبي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ تَجِدُونَ النَّاسَ مَعَادِنَ فَخِيَارُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ إِذَا فَقِهُوا وَتَجِدُونَ مِنْ خَيْرِ النَّاسِ فِي هَذَا الْأَمْرِ أَكْرَهُهُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ يَقَعَ فِيهِ وَتَجِدُونَ مِنْ شِرَارِ النَّاسِ ذَا الْوَجْهَيْنِ الَّذِي يَأْتِي هَؤُلَاءِ بِوَجْهٍ وَهَؤُلَاءِ بِوَجْهٍ. [متفق عليه]

د ځینو کلمو معنا

۱_ مَعَادِنَ:	د معدن جمع ده، کانونه.
۲_خِيَار:	غوره کسان.
۳_الْجَاهِلِيَّة:	له اسلام څخه مخکې زمانه.
٤_إِذَا فَقِهُوا:	چې پوهه او فقاهت تر لاسه کړي.
٥_أَكْرَهُهُمْ:	تر ټولو بد ګڼونکی.
٦_شِرَار:	د شرير جمع ده، د خیار ضد دی، بد خلک.
٧_ذَا الْوَجْهَيْنِ:	دوه مخی.
٨_هَؤُلَاء:	هغوی.

د حدیث ژباړه

له ابوهریره ﷺ څخه روایت دی، چې رسول اللهﷺ وفرمایل: تاسو به خلک د کانونو او معدنونو د زیرمو په څیر ومومئ، نو څوک چې له هغوی څخه له اسلام نه دمخه په جاهلیت کې غوره وو هغوی به په اسلام کې هم غوره وي، پدې شرط چې پوهه او فقاهت تر لاسه کړي. تاسو به د منصبونو او مسؤولیتونو په اړه غوره خلک هغه ومومئ چې ځان منصب او مقام ته رسول ډېر بد ګڼي مګر دا چې منصب او مقام ورته وسپارل شي او ده نه وي غوښتی. تاسو به تر ټولو شریر او بد خلک دوه مخي ومومئ چې ځینو خلکو ته په یو مخ ورځي او ځینو نورو ته په بل مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حدیث حکمت

په دې مبارک حدیث کې رسول الله ﷺ لومړی هغه انساني لوړ ارزښتونه په ګوته کړي چې په هر وخت کې د انسانیت په خیر، د ټولنې په ګټه او د ټولو په وړاندې غوره او مطلوب دي، بیایې هغه ناوړه صفات ذکر کړي چې دانساني لوړو ارزښتونو پر خلاف د انسانیت په تاوان او دټولنې په ضرر دي، هر څوک یې بد او ناوړه ګڼي.

د حدیث شریف ګټې

۱ـ انسانان داسې دي لکه طبیعي زېرمې

رسول الله ﷺ انساني پر ګڼې له طبیعي زېرمو او کانونو سره ورته بللې دي، فرمایي: «تَجِدُونَ النَّاسَ مَعَادِنَ» خلك به د طبیعي زېرمو په څیر وموميء، چې ځینې یې اصیل او ځینې یې کم اصله وي، ځینې یې ډېر ارزښتناك او ډېر قیمتي وي، ځینې یې بیا ارزښت او قیمت نلري، ځینې کانونه د سرو زرو وي، ځینې د سپینو زرو وي.

انسانان که چیرې په سمه توګه تربیه او په ګټورو لارو کې استخدام کړل شي نو په ټولنه کې به تر ټولو غوره اوبا ارزښته بڼه پیداکړي.

۲ـ که څوك له اسلام څخه مخکې هم د نېکو اخلاقو او انساني فضایلو خاوند وي او له اسلام راوړلو څخه وروسته هم دغه غوره خویونه په هغه کې موجود وي نو د دې حدیث شریف له مخې دغه سړی له غوره خلکو څخه شمېرل کېږي، د اسلام سپېڅلی دین هغو انساني غوره او نیکو خویونو ته چې د بشري فطرت له مخې په انسان کې پیدا شوي وي وده او پراختیا ورکوي.

۳ـهغه څوك چې دیني پوهه ولري

د اسلام له نظره غوره والی هغه مهال بشپړ دی چې دیني پوهه ورسره ملګرې وي یعنې دیني پوهه د غوره والي اساسي برخه ده.

پیغمبرﷺ فرمایلي: «مَنْ يُرِدْ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ»[1]

ژباړه: چاته چې الله جَلّجَلالُهُ دخیر اراده وکړي، نو فقاهت او په دین کې پوهه ور په برخه کړي.

---

۱ - صحیح البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤_د منصب په اړه غوره خلك

پيغمبرﷺ فرمايي چې د منصبونو او مسؤوليتونو په اړه غوره خلك هغه دي چې ځان منصب او مقام ته رسول تر ټولو بد ګڼي، ځكه چې يوخو په طبيعي توګه عهده او منصب تكليف او كړاو لري. خو تر ټولو غوره خلك هغه دي چې عهده او منصب يو امانت او مسؤوليت ګڼي، د هغه دحق اداكولو څخه په ويره كې وي او انديښنه ورسره وي چې هسې نه دغه امانت ترې ضايع شي.

خو كه چاته له غوښتنې او تمې پرته منصب او مقام ور وسپارل شي، نو په دې صورت كې منصب په غاړه اخيستل د غوره والي خلاف ندی، نه په كې كوم ډول كراهت شته بلكې ملا به ورته كلكه تړي او له خلكو سره به مشوره او دالله تعالى په توكل به يې پر مخ بيايي، يقينا چې الله تعالى به ورسره مرسته كوي رسول اللهﷺ فرمايي: «مَنْ ابْتَغَى الْقَضَاءَ وَسَأَلَ فِيهِ شُفَعَاءَ وُكِلَ إِلَى نَفْسِهِ وَمَنْ أُكْرِهَ عَلَيْهِ أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْهِ مَلَكًا يُسَدِّدُه»[1]

ژباړه: چاچې قضاء او منصب وغوښت، په واسطو او سپارښتونو يې ترلاسه كړنو خپل ځان ته به وسپارل شي، د الله ﷻ لخوا به مرسته ورسره نه كيږي، كه څوك دمنصب منلوته اړ كړای شو او د مسلمانانو لخوا ور وسپارل شو، نو الله ﷻ به يې مرستې ته پرښتې راوليږي.

د اسلام له سياسي او حكومتي اخلاقو څخه دادي چې بايد د اهليت او كفايت له مخې منصب او عهدې ته وړاندې كړای شي، نه داچې خلك خپله ورته په دروغو او رښتياوو كمپاين وچلوي. كه چاته منصب او چوكی د مسلمانانو د اعتماد پر اساس وركړل شوه، نو الله پاك به ورسره مرسته وكړي.

٥_دوه مخی انسان

ذوالوجهين هغه چاته وايې چې هرې ډلې ته د هغوی دخوښۍ او خوشحالۍ خبرې كوي، داسې ورته څرګندوي چې دی ددوی خواخوږی او له مخالفينو سره يې وران دی. چې دغه تعامل او چلن د منافقت، دروغو او غوړه مالۍ زيږنده ده.

د انسان په زړه او سينه كې چې نيك نيتونه او پخې ارادې وي نو چلن او سلوك يې په عمومي توګه له ټولو سره اصولي، متوازن او يو شان وي.

---

١ – رواه الترمذي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه مخي ډېر بد صفت دی، دوه مخی انسان سربېره پردې چې په ټولنه کې د نفاق، کرکې او دښمنی تخم کري، په خپله د ځان لپاره هم ډېرې نورې ناخوالې رامنځته کوي، خپل عزت له لاسه ورکوي او د نورو په وړاندې بې آبرو کېږي.

د اسلام مبارك دين دغه ناوړه صفت په کلکه غندلی او مسلمانان يې ترې په ټينګه منع کړي دي.

٦ـ د دوه مخي انسان سزا

امام بخاري له ابوهريره ﷛ څخه د رسول الله ﷺ دغه حديث هم نقل کړی:

«لا يَنبَغِي لِذي الوَجَهينِ أنْ يَكونَ أَمِيناً» (١)

ژباړه: دا شونې نه ده چې له دوه مخي څخه امين شخص جوړ شي.

په همدې توګه د عمار بن ياسر څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل: څوك چې په دنيا کې دوه مخونه ولري د قيامت په ورځ به د اور دوه ژبې ولري.

فعاليت

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي او د دوه مخی د بدو پايلو په اړه دې مباحثه وکړي.

پوښتنې

١. د حديث ترجمه ووایاست.
٢. د منصب په اړه غوره خلك څوك دي؟
٣. ذوالوجهين څوك دی؟
٤. د ذوالوجهين سزا بيان کړئ.

کورنۍ دنده

د سيرت له معتبر کتاب څخه د عمر بن عبد العزيز (رح) دخلافت منلو کيسه ولولئ او په خپلو کتابچو کې يې وليکئ.

---

١ - الأدب المفرد للبخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خوب آداب

عن الْبَرَاء بْن عَازِب رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا أَتَيْتَ مَضْجَعَكَ فَتَوَضَّأْ وَضُوءَكَ لِلصَّلَاةِ ثُمَّ اضْطَجِعْ عَلَى شِقِّكَ الْأَيْمَنِ وَقُلْ: اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ رَهْبَةً وَرَغْبَةً إِلَيْكَ لَا مَلْجَأَ وَلَا مَنْجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ وَبِنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ فَإِنْ مُتَّ مُتَّ عَلَى الْفِطْرَةِ. [صحيح البخاري]

د راوي پېژندنه

نوم يې براء، د پلار نوم يې عازب او د انصارو د اوس لـه قبيلې څخه و. پلار او زوی دواړه جليل القدره صحابه وو. د بدر د غزا پر مهال د عمر د کموالي لـه کبلـه ورتـه پيغمبرﷺ په غزا کې د ګډون اجازه ورنه کړه، خو د هجرت په دريم کال يې د احد پـه غزا کې برخه واخيسته، د دې غزا په شمول يې د پيغمبرﷺ سره په څوارلسو غزاګانو کې برخه اخيستې وه. د هجرت په دوه اويايم (۷۲) کال د عبدالله ابن الزبيرؓ د خلافت پـر وخت په کوفه کې وفات شو.

د ځينو کلمو معنا

۱. مَضْجَعَكَ: ستا د خوب ځای.
۲. اضْطَجِعْ: ډډه ولګوه.
۳. عَلَى شِقِّكَ الْأَيْمَنِ: په ښي اړخ باندې.
٤. أَسْلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ: سپارلې مې دی خپل ځان تاته.
٥. وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ: او پرېښې مې دی خپل کار تاته.
٦. وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ: او تکيه کړې مې ده خپله ملا تاته. (يعنې پرتـا مـې خپـل ځـان سپارلی).
۷. رَهْبَةً وَرَغْبَةً إِلَيْكَ: ستا له وېرې اوستا په هيله تاته رجوع کوم.
۸. لَا مَلْجَأَ: د تېښتې ځای نشته.
۹. وَلَا مَنْجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ: ستا له عذابه د پناه اخيستو ځای نشته مګرېوازې ته يې.
۱۰. الْفِطْرَةِ: د اسلام په دين.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حدیث ژباړه

د حضرت براء بن عازبﷺ څخه روایت دی چې پیغمبرﷺ راته وویل: کله چې دې د خوب ځای ته د تللو اراده وکړه نو د لمانځه د اوداسه په څیر اودس وکړه، بیا په ښي اړخ ډډه ووهه او دا دعا وایه: ای الله ﷻ خپل ځان مې تا ته تسلیم کړی دی او خپل کار مې تاته سپارلی دی (یعنی پر تا مې توکل کړی دی) او خپله ملا مې ستا ساتنې او حفاظت ته تکیه کړه په داسې حال کې چې ستا له عذابه ویریږم او ستا د رضامندۍ امید لرم. نشته ځای د تیښتې، نشته دی خلاصون ستا له عذابه، مگر یوازې ته یې. ایمان مې راوړی په هغه کتاب چې تا نازل کړی دی، ایمان مې راوړی په هغه پیغمبر چې تا رالیږلی دی، که چیرې (په همدې شپه کې) مړ شوې، نو خاتمه به دې د اسلام په دین وي.

د حدیث حکمت

پدې حدیث شریف کې نبي کریمﷺ د خوب ځینې اداب بیان کړي دي، اسلام د ژوند کولو لپاره مکمل او هر اړخیز نظام او قانون دی، د بشر لپاره د ژوند په ټولو برخو کې ښکاره او ځانگړې لارښوونې لري، نو له دې امله دا د تعجب خبره نده چې پیغمبر اکرمﷺ مسلمانانو ته د خوب په اړه لارښوونې کړې دي.

د حدیث گټې او احکام

۱ـ خوب ته د بدن اړتیا

انسانان د ورځې له خوا کارکوي او د کار له امله یې بدن ستړی او ستومانه کیږي، جسم یې ارامۍ ته اړتیا پیداکوي الله ﷻ د خپلو بندگانو د راحت لپاره شپه رالیږلې ده چې په کې ویده شي، ترڅو ستړتیا یې ختمه او بدن یې دسبا دکار لپاره چمتو وي. الله ﷻ فرمايي: ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ﴾ [یونس: ٦٧]

ژباړه: الله ﷻ هغه ذات دی چې پیدا کړې یې ده، شپه ستاسې لپاره چې آرام پکې وکړئ.

خوب د الله ﷻ نعمت دی، پکار ده چې د دې نعمت شکر پرځای کړل شي د دې نعمت د شکر ادا کول، په دې کې دي چې مسلمان د خوب پر وخت د خوب آداب مراعت کړي.

۲ـ خوب هم عبادت کیدای شي

سره له دې چې خوب انساني ضرورت دی، خو که چیرې مسلمان په دې نیت ویده شي چې د الله ﷻ عبادت او بندگۍ لپاره یې بیا ذهن اوجسم تازه والی پیداکړي، ترڅو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله ﷻ عبادت په ښه شان ترسره کړي، په مسنونه طریقه ویده او بیا راپاڅیږي نـو پـه دې صورت کې خوب چې یو عادت دی، په عبادت بدلیږي.

۳ـ له ویده کېدو څخه مخکې اودس کول

خوب ډېر آداب لري چې ځینې یې په دې حدیث شریف کې ذکر شوي دي چې یو یې له خوب څخه مخکې اودس کول دي. مسلمان ته په کار ده چې پـه طهـارت او اوداسـه ویده شي ترڅو په خوب کې د شیطان له شر او وسوسو څخه په امن کې وي.

۴ـ په ښي اړخ ویده کېدل

د خوب له آدابو څخه دا هم دي چې باید بنده په ښي اړخ ویده شي او پړ مخې ویـده کېـدل مکروه دي.

۵ـ د ویده کېدو پر وخت مسنون اذکار لوستل

کله چې مسلمان د ویده کېدو اراده وکړي، باید مسنون اذکـار ولـولي، لکـه د**آیـــة الکرســـي** لوستل، د اخلاص سورت او د معوذتینو لوستل او داسې نور صحیح اذکـار چـې د احـادیثو پـه کتابونو کې ذکر شوي دي، کله چې له خوبـه را پـاڅیږي نوبایـد لـه خـوب څخه د راپاڅیـدو دعاء ووایې، لکه: «الحَمْدُ لِلَّهِ الَّذي رَدَّ عَلَيّ رُوحِي، وَعافاني في جَسَدِي، وأذِن لِي بذِكْرِهِ » [1]

. ژباړه: ثناء او ستاینه ده هغه ذات لره چې زما روح یې بیا ماته راوګرځاوه، زما بدن یې روغ وساته، اوماته یې د خپل ذکر فرصت راپه برخه کړ دا ځکه چې خوب د مـرګ پـه څېر دی، هرکله چې الله ﷻ له بنده څخه نیم روح واخلي، هغه ورته بیا وروبخښي، بنـده لره ښایي چې شکر پرې وباسي.

۶ـ پر وخت ویده کېدل

د خوب له آدابو څخه دا هم دي چې انسان باید پر وخت ویده شي او له بې خوبۍ څخه ځان وژغوري.

پیغمبر ﷺ د ماسخوتن له لمانځه څخه مخکې ویده کېدل او د ماسخوتن لـه لمانځـه څخـه وروسته مجلس کـول بـد ګڼـل. البتـه کـه چیـرې ناسـته او مجلـس د علمـاوو، نیکـانو او حاجتمندو سره وي، یا د علمي مطالعې په خاطر وي، بیا کوم باک نه لري، پـه دې شـرط چې د سهار لمانځه ته په پاڅېدو کې کوم خنډ رامنځ ته نه شي. پـر وخـت ویـده کیـدل

---

۱ – الأذکار النوویة

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېرې فايدې لري، يوه داچې په وخت ويده کيدلو کې د پيغمبرﷺ پيروي عملي کيږي بل دا چې د شپې په خوب سره ذهن او د بدن غړي پوره راحت مومي چې د ورځې خوب دغه خاصيت نه لري. همدا راز که څوک پر وخت ويده شي سهار له خوبه د پاڅېدو پر مهال بنده تر او تازه وي او لمانځه ته په مينه او آسانۍ سره تللای شي.

پوښتنې

١ـ د حديث راوي څوک دی معرفي يې کړئ.

٢ـ لاندې کلمې معنا کړئ:

- أَسْلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ:
- وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ:
- لَا مَلْجَأَ:
- وَلَا مَنْجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ:
- الْفِطْرَةِ:

٣ـ پيغمبرﷺ صحابي ته دخوب کوم آداب ورپه ګوته کړي وو ؟

۴ـ پر وخت ويده کېدل څه ګټې لري؟

کورنۍ دنده

د خوب د آدابو په برخه کې لس کرښې مقاله وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه ویشتم لوست

اسلام د ژوندانه نظام

هر مسلمان پر دې باور لري چې الله تعالی زمونږ پیدا کوونکی او څښتن دی، د بشر د لارښوونې لپاره یې پر وخت پر وخت پیغمبران راستولي، چې جناب محمد ﷺ تر ټولو وروستی پیغمبر دی، د اسلام کامل دین یې راوړی څو خلکو ته سمه عقیده، غوره اخلاق او د ژوندانه د هرې برخې لارې چارې وښیي او حلال او حرام ورته بیان کړي.

اسلام د ژوندانه ټولو برخو ته ورشامل دی، لکه څرنګه چې یې باورونه، خویونه او عبادات بیان کړي، همدا ډول د کورني ژوند، سیاست، اقتصاد، امنیت، تعلیم او د ژوند د ټولو برخو لپاره ځانګړی نظام لري.

په هر مسلمان لازمه ده چې د اسلام ټولې برخې وپیژني، باور پرې ولري او عمل ورباندې وکړي.

فعالیت

د قرآن او سنتو لاندینی هر یو عبارت د وګړو د ژوندانه په کومې برخې پورې اړه لري؟ ویې لولئ او په نوبت پکې مباحثه وکړئ.

۱ – الله تعالی فرمایي: ﴿وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ﴾ [النور:٥٦] لمونځ بر پا کړئ او زکات ورکړئ.

۲ – ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ﴾ [النحل:۹۰] بیشکه الله تعالی په عدل امر کوي.

۳ – ﴿وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ﴾ [انفال: ٦٠] د دوی (سره د جنګ) لپاره هغه پیاوړتیا چې په توان کې مو وي برابره کړئ.

٤ – ﴿وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ﴾ [الشوری:۳۸] او د مسلمانانو چارې په خپل منځ کې په مشوره وي.

٥ – رسول الله ﷺ فرمایي: «الحكمة ضالةُ المؤمن أينما وجدها فهو أحق بها» حکمت د مؤمن ورکه ده، هر چیرې یې چې بیاموم، دی تر نورو د هغې په لاس ته راوړلو ډیر حقداره دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګرانو زده کوونکو ! مونږ او تاسو د توحید د کلمې په منلو له الله تعالی سره دا تړون کړی، چې د بندګۍ او ژوند نظام به ستا منو او د بل چا نظریات او طرحې به چې د دین پر خلاف وي نه منو.

په قرآن کریم کې راغلي: ﴿أَيَحْسَبُ الْإِنسَانُ أَن يُتْرَكَ سُدًى﴾ [القیامة:٣٦] آیا انسان ګمان کوي چې سریله (بې واګو) دې خوشې کړای شي.

نو انسان د علم د کم والي له امله د الله تعالی له لورې لارښوونو ته اړتیا لري.

څرنګه چې الله تعالی په هر څه پوره علم لري او ټول انسانان د ده بندګان دي، نو هغه قوانین چې ده موږ ته رالیږلي دي له نیمګړتیا او تېري څخه پاک دي او په هغې کې هېڅ ډول نیمګړتیا او تېری نشته.

پوښتنې

١. د اسلام دین درې سترې برخې لري: عقیده، اخلاق او احکام، یو یو مثال د هر یوه لپاره بیان کړئ.
٢. ((د اسلام دین د ژوند د هرې برخې لپاره احکام لري)) دا عبارت شرحه کړئ.
٣. له کلمې طیبې سره د لوست اړیکه بیان کړئ.
٤. آیا له تاریخي پیښو څخه د انسانانو یو پر بل د ظلمونو مثالونه بیانولی شئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږ ویشتم لوست

د اسلام اقتصادي نظام

د دې لپاره چې د اسلام اقتصادي نظام وپېژنو، نو بايد د هغه تعريف او بنسټيزې ځانګړتياوې بيان کړو.

تعريف:

د اسلام اقتصادي نظام د قرآن او سنتو له لارښوونو او د اسلام پوهانو له نظرياتو څخه عبارت دی چې د وګړو لپاره د مال د لاس ته راوړلو او مصرفولو لارې چارې بيانوي.

په قرآن کريم کې راغلي: ﴿لاَ تَأْكُلُواْ أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ﴾ [النساء: ۲۹] په خپل مينځ کې يو د بل مال په ناروا مه سره خورئ.

له پورتني آيت څخه جوتيږي چې وګړي مال درلودلی شي، په نورو لازمه ده څو د هغه درناوی وکړي، اوپه ناروا يې ورڅخه وانخلي.

همدا راز په قرآن او سنتو کې سود، قمار، رشوت او ټګي حرام ښودل شوي او د بيعې (پلورلو پېردولو) اجارې، شرکتونو او نورو معاملاتو لپاره احکام او شرطونه ټاکل شوي، دزکات، صدقاتو، بيت المال او ميراث په هکله په تفصيل سره احکام ښودل شوي، د امت علماوو د قرآن او سنتو دا لارښوونې شرحه کړې او د نورو مالي معاملاتو احکام يې هم د قرآن او سنتو په رڼا کې بيان کړي، چې دا ټولې لارښوونې او احکام د اسلام اقتصادي نظام تشکيلوي.

په اوسنۍ نړۍ کې مطرح اقتصادي نظامونه:

په اوسنۍ نړۍ کې د اسلام پر اقتصادي نظام سربيره دوه نور اقتصادی نظامونه هم مطرح دي چې خلك يې پيروي کوي: کاپيتاليزم او سوسياليزم.

کاپيتاليزم

چې پانګه والی نظام او آزاد بازار هم ورته وايي د غربي کلتور اقتصادي اړخ دی، چې وګړو ته اقتصادي ډګر کې په زياته آزادۍ ورکولو ولاړ دی او پـه دې هکلـه د دولـت چارې محدودې ګڼي، د دې نظام پر بنسټ سود او قمار جواز لري، او ا فراد کولی شي چې له ډېرو لارو زياته پانګه لاس ته راوړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوسیالیزم (ټولنيز اقتصاد)

دا نظام له وګړو څخه د آزاد کاروبار کولو حق اخلي، د توليد وسايل يوازې دولتي ګڼي، وګړو ته د خصوصي ملکيت درلودلو حق نه ورکوي، ټول خلک بايد دولت ته کار وکړي او له دولت څخه د خپلو اړتياوو په اندازه مال تر لاسه کړي، د وګړو يو له بل سره مزدوري کولو ته اجازه نه ورکوي.

فعاليت

شاګردان دې د پورتنيو معلوماتو په رڼا کې په لاندې صورتونو کې د درې واړو اقتصادي نظامونو نظر بيان کړي او څلور صورتونه دې نور هم په صنف کې مطرح کړي.

عمل	د اسلام له نظره	د کاپيتاليزم له نظره	د سوسياليزم له نظره
١ – سود خوړل			
٢ – له فرد سره ډېروري کول			
٣ – دولتي ماموريت			
٤ – زکات ورکول			

پوښتنې

١. د اسلام اقتصادي نظام تعريف کړئ.

٢. دکاپيتاليزم او سوسياليزم مهم عناصر راوپيژنئ.

کورنۍ دنده

د ښوونکي او د کلي د امام په مرسته د قرآن کريم درې اقتصادي توصيې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلامي اقتصاد ځانګړتیاوې

څرنګه چې په اوسنۍ نړۍ کې درې ډوله اقتصادي نظامونه مطرح دي، پانګوالي، سوسیالستي او د اسلام اقتصادي نظام، نو موږ باید د دې نظامونو سترې ځانګړتیاوې وپېژنو، ترڅو یې یو له بل څخه بېل کړای شو، دا ځانګړتیاوې په لاندې توګه بیانیږي:

۱ – د اسلام اقتصادي نظام د اسلامي دین یوه برخه ده، خو سرمایه داري او سوسیالستي نظامونه د بشر له فکر څخه راوتلي، په هغو کې دیني لارښوونو ته ځانګړې پاملرنه نه ده شوې.

۲ – دوه ډوله ملکیت

په اسلامي اقتصاد کې ملکیت په دوه ډوله دی، خصوصي ملکیت او ټولنیز ملکیت، هر وګړی کولی شي په روا لارو چارو د مال خاوند شي، همدا راز دولت هم ملکیت لري چې د بیت المال په نامه یادیږي، په اسلام کې نه په فرد باندې پر روا اقتصادي کړو وړو څه بندیز شته او نه پر دولت، په دې توګه که د خلکو مصلحت غواړي چې دولت باید په اقتصادي چارو کې شریک شي دا کار کولی شي، خو په سرمایه داري نظام کې اصل دا دی چې دولت باید یوازې امنیت راولي او اقتصادی کړنې ونلري، تجارت، تولید، ترانسپورت، آبادي، تعلیم او کرنه باید ټول خصوصي وي.

په سوسیالیزم کې د دې پر خلاف پورتنۍ ټولې چارې باید دولت سرته ورسوي او وګړي باید یوازې له دولت سره په تعامل کې وي، هیڅوک باید خصوصي ملکیت ونلري.

فعالیت

د کتابونو او د مضمون د ښوونکي په مرسته د رسول الله ﷺ او راشدو خلفاوو د زماني د بیت المال په هکله نور معلومات تر لاسه کړئ.

۳ – اقتصادي مقیده آزادي

په اسلام کې هر وګړی اختیار لري، کوم کاروبار چې وغواړي، هغه سر ته ورسوي، په عامو حالاتو کې له دولت څخه اجازې اخیستلو ته اړ نه دی، نو په اقتصادي چارو کې آزادي لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو دا آزادي مطلقه او بې واګو نه ده پرېښودل شوې، بلکه نورو ته د ضرر د نه رسولو او له نورو سره د مرستې لپاره څه بنديزونه او مکلفيتونه ورباندې لګېدلي، لکه د سود، قمار او ټګۍ حراموالی او د زکات، عشر او مالياتو لزوم.

خو په سرمايه داري نظام کې فرد ته په اقتصادي چارو کې مطلقه آزادي ورکړل شوې، او په سوسياليستي نظام کې له فرد څخه آزادي اخيستل شوې ده.

٤ – ټولنيز خوندي توب

په اسلام کې دولت د ټولنې په نمايندګۍ دنده لري، چې دوګړو لپاره دومره کارو وبار پيدا کړي چې د هغوی د خوندي توب لپاره بسنه وکړي، که يو څوک د مرض، معيوبيت، ماشومتوب او يا بوډاتوب له کبله په کار کولو قادر نه وي، نو دولت بايد د هغوی د خوندي توب لپاره دومره څه ورکړي چې لږ تر لږه يې ژوند ورباندې روان شي.

که څه هم په سوسياليزم کې د ټولنيز خونديتوب اصل شته، خو په کاپيتاليزم کې دا مسأله د يو اصل په ډول شتون نه لري، ځکه په دې نظام کې هيڅوک له بل سره په مرسته کولو ملکف نه دي.

پوښتنې

١ – د اسلامي، سرمايه داري او سوسيالستي اقتصادي نظامونو رابطه له دين سره بيان کړئ.

٢ – د غبرګوني (خصوصي او دولتي) ملکيت په هکله د درې ډوله مطرحو نظامونو نظر بيان کړئ.

٣ – اقتصادي مقيده آزادي څه ته وايي ؟

٤ – ټولنيز خوندي توب شرح او د درې واړو مطرحو اقتصادي نظامونو نظر د هغه په هکله بيان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

اته ویشتم لوست

د اسلامي اقتصاد ښېګڼې

دا منل شوې خبره ده چې په اقتصادي نظامونو کې هغه غوره دی چې وګړو ته زیاته ښېرازي او پرمختګ ورپه برخه کړي، له کړاوونو، ناخوالو او ظلمونو څخه یې وژغوري، ولسونه په ښه توګه له خپلو وسائلو (ځمکې، معدنونو، اوبو) څخه ګټه واخلي او خپل عایدات په عادلانه توګه په لومړیتوبونو کې ولګوي.

هغه اقتصادي نظام ناسم دی چې د پرمختګ مخه ونیسي او یا هم سرمایې د محدودو خلکو په لاس کې وغورځوي، چې عام ولسونه په خوښه او ناخوښه بیا د هغوی غلامان وګرځي، په پایله کې د وګړو تر مینځ دښمنۍ راوپاروي او د ټولنې د افرادو تر مینځ د حسد او بېلتون لامل وګرځي.

که څه هم د کاپیټالیزم لومړنی شعار چې د فرد آزادي ده په ظاهره ښه بریښي، خو په عمل کې یې نتیجه دا شوه چې د افرادو تر مینځ یې په پانګو کې واټن زیات کړ، ځینې خلک د سود قمار او نورو ناروا معاملو له کبله زیات مالداره شول او ځینې نور د ډېرې بې وزلۍ له امله د مجبورۍ په حالت کې د هغوی تر اغیز لاندې راغلل، څرنګه چې په دې نظام کې د زکات او صدقاتو قانون نشته، د دولت واک هم محدود دی او د مالدارو خلکو مالونو کې تصرف نشي کولی، نو د پانګه والو او فقیرو خلکو تر مینځ فاصله پیدا کیږي او نا امني او دښمني خپریږي.

فعالیت

سرمایه د لږو خلکو لاس ته په ورتلو سره، عام خلک د هغوی په مقابل کې څنګه ځان مجبور ګڼي ؟ بحث پرې وکړئ.

په سوسیالیزم کې څرنګه چې خصوصي ملکیت نشته او هر څوک دولت ته کار کوي، هیڅا ته د هغه د عمل عوض نه ورکول کیږي، که لږ کار وکړي او که ډېر، که ښه کار وکړي نوښت پکې راولي او که بې کاره، یوازې د اړتیا په اندازه مال ورکول کیږي، نو خلک کوښښ نه کوي او پر مختګ مېنځ ته نه راځي.

په اسلام کې د پورته دواړو نظامونو عیبونه نشته، ناروا کاروبار چې په لږ وخت کې د ډېرې سرمایې د ټولولو سبب ګرځي لکه سود او قمار حرام ګڼل شوي دي. که یو څوک ډېر مال په روا توګه تر لاسه کړي، د هغه په مرګ د ده مال د میراث د قانون پر بنسټ

ووېشل شي، هر چا ته لږ لږ ورسيږي، نو که دا نظام په سمه توګه عملي شي د پانګه والو او فقيرانو تر مينځ واټن کميږي، د زکات او صدقاتو له امله د دوی تر مينځ خوا خوږي پيدا کيږي او په ټولنه کې د دښمنۍ په ځای مينه ټينګيږي.

فعاليت

په قرآن کريم کې راغلي ﴿كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاء مِنكُمْ﴾ [الحشر : ۷] د دې لپاره چې (دا مال يوازې) ستاسو د غنيانو تر مينځ لاس په لاس نه وي. د دې آيت په هکله مباحثه وکړئ.

همدا راز په اسلام کې خصوصي ملکيت د پولو دننه شتون لري، خلک د خپل کار ګټې په خپله تر لاسه کوي، نو په کار کې کوښښ او ابتکار کوي، پدې توګه ټولنه د پرمختګ په لوري روانيږي له همدې کبله په نړۍ کې د سوسيالستي اقتصاد ستري نمونې په شوروي اتحاد کې دوه لسيزي وړاندې سقوط وکړ. له ۲۰۰۷ ميلادي کال څخه راپديخوا سرمايه داري اقتصاد هم له سختو ستونزو سره مخ دی. سره له دې چې دا دواړه نظامونه اوس له خپلو بنسټيزو ځانګړتياوو څخه تېر شوي او د اسلامي اقتصاد لور ته د تجربو په کولو نژدې شوي، سوسيالستانو خصوصي ملکيت ومانه، کاپيتاليستانو دولتي ملکيت او په اقتصادي چارو کې د دولت فعال رول ومانه.

؟؟ پوښتنې

۱. د اقتصاد کوم ډول نظامونه کامياب او غوره وي، او کوم ډول نظامونه ناکاره ګڼل کيږي.
۲. په سرمايه داري نظام کې ستره ستونزه دا ده چې دولت په اقتصادي چارو کې له مداخلې څخه منع شوی، د دې اصل ناوړه پايلې څه دي او اسلام په دې هکله څه حکم کوي ؟
۳. په اسلامي اقتصاد کې تر ډېرې اندازې داسې تدابير نيول شوي چې د وګړو تر مينځ سرمايه عادلانه توزيع شي، په دې تدابيرو کې د ځينو نمونه واخلئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهه ویشتم لوست

د میراث د علم اساسات

د میراث تعریف

د میراث علم هغه اصول او قواعد دي چې د هغو په وسیله د میت (مړي) له متروکې شخه د هر وارث حقوق پیژندل کیږي.

موضوع: د میراث د علم موضوع د میت متروکه ده.

غرض: د دي علم غرض په متروکه کې د مستحقینو د حقوقو پیژندل دي، ترڅو د متروکې هرمستحق دمړي له متروکې څخه خپله برخه واخلي او یو پر بل باندې ظلم و نه کړي.

د میراث د علم غوره والی

د میراث علم ته نیم علم ویل شوی دی، رسول الله ﷺ فرمایي: «تَعَلَّمُوا الْفَرَائِضَ وَعَلِّمُوه فَإِنَّهُ نِصْفُ الْعِلْمِ...» [1]

ژباړه: د فرائضو علم (میراث) زده کړئ، هغه نورو ته ور زده کړئ، ځکه هغه نیم علم دی.

د میراث ارکان

میراث درې ارکان لري چې عبارت دي له مورث، وارث او موروث څخه:

مورِث: هغه مړي ته ویل کیږي چې مال یا حق پریږدي.

وارث: هغه څوک دی چې د میراث مستحق وي.

موروث: پاتې مال یا ترکې ته ویل کیږي.

د میراث شرطونه: میراث لاندې شرطونه لري.

۱ – د مورِث مړینه.

۲ – د وارث ژوند وروسته د مورث له مړینې څخه.

---

[1]– دغه حدیث حاکم په خپل مستدرک کې ذکر کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اسلام کې میراث

له اسلام څخه مخکې عربانو، میراث هغه چاته ورکاوه چې وسله یې پورته کولی شوای او په جګړو کې یې ګډون کولای شوای، ښځو او ماشومانو ته میراث نه ورکول کېده، ښځې نه یوازې دا چې له میراث څخه بې برخې وې، بلکې دوی په خپله هم په میراث وړل کېدې او له خپلو ټولو حقونو څخه محرومې وې.

د اسلام د مبارك دین په راتلو سره، عدالت تامین شو، د ټولنې د افرادو تر مینځ اړیکې د دوستۍ او ورورولۍ پربنسټ بنا شوې.

په اسلام کې میراث خپلوانو ته د نژدیوالي او اړتیا له مخې ورکول کېږي، نو په هغه صورت کې چې نژدې خپل موجود وي، لیرې خپل له میراث څخه محرومېږي، لکه لمسی چې د زوی د شتون په صورت کې له میراث څخه بې برخې وي.

د نارینه وو برخه ځکه په میراث کې د ښځو له برخې څخه زیاته وي چې د نارینه وو اړتیاهم زیاته وي، هغوی د اولادونو اوښځونفقه په غاړه لري.

د متروکې متعلق حقوق

مخکې یاده شوه چې د میراث د علم موضوع د مړي متروکه ده، د مړي په متروکې پورې لاندې څلور حقونه تړلي دي:

۱- د مړي تکفین او تجهیز:

تکفین یوازې کفن ورکولو ته وایي او تجهیز عام دی، ځکه تجهیز هر هغه څه ته ویل کیږي چې د مړي په ښخولو پورې اړه لري لکه کفن ورکول، قبر کندل، ښخول او داسې نور.

۲- د مړي پوروڼه:

که له تکفین او تجهیز څخه څه پاتې شي، د مړي پوروڼه به ورڅخه اداء کوي.

۳- د مړي وصیت:

که مړي وصیت کړی وي، نو د هغه وصیت به د قرض له اداء کولو څخه وروسته د پاتې متروکې په دریېمې برخې کې جاري کیږي.

۴- د وارثانو حق:

له تکفین اوتجهیز، دین او وصیت څخه وروسته پاتې مال پر وارثانوباندې وېشل کیږې او وارثان په لاندې ډلو وېشل شوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذوي الفروض(د فرض خاوندان): ذوي الفروض هغه کسان دي چې په قرآن عظیم الشان کې ټاکلې برخې لري.

عصبه: عصبه هغه خپلوان دي چې مړي ته يې دپلار له لوري نسبت کېږي او له ذوی الفروضو څخه پاتې مال دوی ته ورکول کيږي.

ذوی الارحام: هغه خپلوان دي چې ذوی الفروض اوعصبه نه وي، لکه ماما.

دپورتنيو مستحقينو د نشتوالي په صورت کې د مړي مال، ذوي الارحاموته ورکول کيږي.

موصى له: چې په ټول مال ورته وصيت شوی وي او له پخوانيو وارثانو څخه يو هم موجود نه وي نو ترکه ده ته ورکول کيږي.

بيت المال: د پورته ذکر شوو اشخاصو د نشتوالي په صورت کې د مړي مال بيت المال ته ورکول کيږي.

پوښتني

۱- د ميراث د علم تعريف، غرض او موضوع ووایاست.

۲- د مړي متروکې پورې څو حقونه تړاو لري، بيان يې کړئ.

۳- له اسلام څخه پخوا عربو کې د ښځو او ماشومانو د ميراث حالت څه و؟

۴- که چيرې څوک د خپل ټول مال وصيت وکړي او مړ شي، پدې باره کې څه ډول عمل اجرا کيږي؟

۵- د مړي وارثان په ترتيب سره بيان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیرشم لوست

د میراث په هکله قراني لارښووني (۱)

په قرآن کریم کې ډیر احکام په اجمالي ډول ذکر شوي او ځینې په تفصیل سره راغلي، له هغې جملې نه د میراث احکام دي، الله ﷻ په خپل مبارک کتاب قرآن عظیم الشان کې د میراث احکام په پوره تفصیل سره په دریو آیتونو کې بیان کړي، چې مونږ یې دلته په دریو لوستونو کې له ژباړې او تفصیل سره بیانوو.

﴿يُوصِيكُمُ اللّهُ فِي أَوْلاَدِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنثَيَيْنِ فَإِن كُنَّ نِسَاء فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِن كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَلأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِن كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِن لَّمْ يَكُن لَّهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِن كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلأُمِّهِ السُّدُسُ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ آبَآؤُكُمْ وَأَبناؤُكُمْ لاَ تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعاً فَرِيضَةً مِّنَ اللّهِ إِنَّ اللّهَ كَانَ عَلِيما حَكِيمًا﴾ [النساء: ۱۱]

ژباړه: ستاسې د اولادونو په باب الله تعالی تاسې ته لارښوونه کوي، چې د نارينه برخه د دوو ښځو په اندازه ده، که (د مړي وارثان) له دوو نه زیاتې لوڼې وي، نو هغوی ته دې د ترکې له دریو نه دوه برخې ورکړای شي او که صرف یوه لور وارثه وي نو نیمایې ترکه د هغې ده.

که د مړي اولادونه وي نو د هغه مور او پلار هر یو ته دې د ترکې شپږمه برخه ورکړل شي او که یې اولاد نه وي، وارثان همدا مور او پلار وي نو مور ته دې دریمه برخه ورکړل شي.

که د مړي وروڼه او خویندې وي نو مور به د شپږمې برخې حقداره وي (دا ټولې برخې به هغه وخت بېلیږي چې د مړي وصیت پلی او پور یې اداء شي. تاسي نه پوهیږئ چې ستاسې د مور پلار او ستاسې له اولاد نه کوم د ګټې له پلوه درته ډېر نږدې دي، دا برخې الله ټاکلې دي، په یقیني توګه الله عالم او د حکمت څښتن دی.

فعالیت

د پورتني آیت ژباړه په دقیق ډول وګورئ، چې د چا میراث یکې ټاکل شویدی، د کومو شرطونو په اساس د خپلو ټاکلو برخو مستحق ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتنی آیت د لاندې کسانو برخې بیانوي:

۱_ د نارینه اولاد برخه د ښځینه اولاد په پرتله دوه برابره ده.

۲_ له زامنو څخه پرته ځانته د لوڼو برخه:

الف: نیمایي: که لور یوه وي.

ب: دوه دریمې: که لوڼه له یوې څخه ډېرې وي.

کتنه: که د لوڼو پر ځای ځانته خور یا خویندې وي، همدا برخې ورکول کېږي.

۳_ د مور او پلار لپاره ټاکلې برخه:

الف: شپږمه: مور او پلار هر یو ته دمړي د اولاد (که نارینه وي یا ښځینه) د شتون په صورت کې.

ب: د مړي د اولاد د نلرلو په صورت کې مور ته دریمه برخه ورکول کېږي او پلار عصبه ګرځي.

ج: د وروڼو د موجودیت په صورت کې مور شپږمه برخه اخلي که پلار وي او که نه وي.[1]

فعالیت

پورتنی لیکنې ته وګورئ او د هر یو صورت لپاره د آیت برخه ذکر کړئ.

پوښتنې

۱- مور په کوم حالت کې دریمه برخه مال اخلي؟

۲- لور ته څه وخت نیمایي مال ورکول کیږي؟

۳- مور او پلار څه وخت د مال شپږمه برخه وړي؟

٤- پلار کوم وخت عصبه ګرځي؟

کورنۍ دنده

پورتنی آیت حفظ کړئ.

---

۱ – که پلار وي وروڼه میراث نه وړي، خو د مور برخه له دریمې څخه شپږمې ته راکموي، که پلار نه وي او اولاد هم نه وي، نو وروڼه په خپله عصبه ګرځي، په دې حالت کې هم د مور برخه له دریمې څخه شپږمې ته راکمیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو دېرشم لوست

د میراث په هکله قراني لارښوونې (۲)

د نساء سورت په (۱۲)آیت کې الله ﷻ فرمايي:

﴿وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِن لَّمْ يَكُن لَّهُنَّ وَلَدٌ فَإِن كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إِن لَّمْ يَكُن لَّكُمْ وَلَدٌ فَإِن كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُم مِّن بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَإِن كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلاَلَةً أَو امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ فَإِن كَانُوَاْ أَكْثَرَ مِن ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاء فِي الثُّلُثِ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَى بِهَآ أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَآرٍّ وَصِيَّةً مِّنَ اللّهِ وَاللّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ﴾

ژباړه

ستاسې ښځو چې څه پرېښي دي، د هغه نيمايي برخه تاسې ته رسېږي که اولاد يې نه وي، که يې اولاد وي بيا د ترکې څلورمه برخه ستاسې ده، البته که وصيت يې کړی وي د وصيت د پوره کېدو او پور له اداء وروسته.

ښځې به ستاسې د ترکې نه د څلورمې برخې حقدارې وي، که تاسې بې اولاده وئ، که ستاسې اولادونه وو بيا ستاسې د ترکې نه د هغوی اتمه برخه ده، وروسته لـه وصيت د پوره کولو نه چې تاسې وصيت کړی وي او وروسته د پور له اداء کولو نه.

او که هغه نارينه يا ښځينه (چې د هغه ميراث بايد وويشل شي) بې اولاده هم وي، مور او پلار يې هم ژوندي نه وي، خو د (مور له طرفه) يې يو ورور يا يوه خور موجوده وي نو ورور او خور هر يوه ته به شپږمه برخه رسېږي. او که دوی له يوه نه زيات وي نو د ټولې ترکې په درېيمه برخه کې برخه وال دي، کله چې سرته رسيدلی وصيت پوره شي او پور اداء شي، پدې شان چې زيان رسوونکی نـه وي، دا د الله لـه لـوري حکـم دی او الله پـوه باخبره او زغمناک دی.

فعاليت

پورتنی آيت وګورئ او لاندې شيان ترې راوباسئ.

۱ – د ښځې ټاکل شوې برخه د شرطونو سره.

۲ – د خاوند ټاکل شوې برخه له شرطونو سره.

۳ – پرته له دې دواړو د بل چا د ميراث په هکله پکې څه ويل شوي؟ بيان يې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتني آيت کريمه کې د لاندې کسانو برخې ذکر شوې:

۱_ د ښځې لپاره په قرآن کريم کې دوه ډوله برخې بيان شوې.

الف: اتمه: د مړي د اولاد د شتون په صورت کې.

ب: ځلورمه: د مړي د اولاد د نه موجوديت په صورت کې.

۲_ د مېړه لپاره په قرآن کريم کې دوه ډوله برخې بيان شوې:

الف: نيمايي: د ښځې د اولاد د نه شتون په صورت کې.

ب: ځلورمه: د ښځې د اولاد د شتون په صورت کې.

۳_ دکلاله له ميراث څخه د مورني وروڼو او خويندو برخې:

کلاله: هغه نارينه يا ښځينه شخص ته ويـل کېږي چې ژونـدی پـلار او اولاد و نـه لري، د ميراث ويش يې په لاندې ډول دی:

الف: شپږمه: که مړی يو مورنی ورور يا خور ولري.

ب: دريمه: که مورني وروڼه يا خويندې او يا دواړه ډلې له يو څخه زياتې وي.

کتنه: مورني وروڼه او خويندې د پورته ډول ميراث مړي په مال کې برابره برخه لري.

پوښتنې

۱– ښځه له مېړه څخه څومره ميراث وړي؟ په تفصيل سره يې بيان کړئ.

۲– مېړه د ښځې په مال کې څومره حقدار دی؟روښانه يې کړئ.

۳– د ميراث وېش به له وصيت او دين څخه وړاندې تر سره کيږي که څنګه؟

۴– مورنی اولاد د ژوندي مثال په ورکولو سره روښانه کړئ.

۵– د مورني اولاد ميراث د قراني لارښوونو په رڼا کې بيان کړئ.

٦– مورنی وروڼه څه وخت ميراث وړي؟

کورنۍ دنده

پورتنی آيت حفظ کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د میراث په هکله قراني لارښوونې (۳)

د النساء سورت په (۱۷۶)آیت کې الله جل جلاله فرمايي:

﴿يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلاَلَةِ إِنِ امْرُؤٌ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَآ إِن لَّمْ يَكُن لَّهَا وَلَدٌ فَإِن كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَإِن كَانُواْ إِخْوَةً رِّجَالاً وَنِسَاء فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنثَيَيْنِ يُبَيِّنُ اللّهُ لَكُمْ أَن تَضِلُّواْ وَاللّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴾

ژباړه

خلک له تا څخه (د کلاله په باب) فتوی غواړي ووایه: الله تاسې ته د کلاله په هکله فتوی درکوي.

که څوک بې اولاده ومري (او پلار يې هم نه وي) او د هغه يوه خور وي، نو هغه به د مړي نیمايي ترکه واخلي، که خور بې اولاده ومري نو ورور به د هغې وارث وي.

که د مړي وارثان دوه خويندې وي، نو هغوی به د ترکې له دريو نه د دوو برخو حقدارې وي، که ډېر ورونه او خويندې وي، نو د هر نارينه به د هرې ښځې په تناسب دوه چنده برخه وي.

الله تاسې ته حکمونه تشريح کوي چې تاسې لار ورکې نه شې او الله په هر شي پوه دی.

فعالیت

د پورتني آيت په رڼا کې لاندې پوښتنې ځواب کړئ:

۱ – کلاله څه ته وايي ؟

۲ – يوه خور چې ځانته وي څومره میراث وړي؟

۳ – که خويندې له يوې څخه زياتې وي او ورور ونلري، نو څومره میراث وړي؟

٤ – ورونه او خويندې که سره يو ځای شي، ورور د خور په نسبت څومره برخه اخلي؟

د بې اولاده سړي يا ښځې چې مور او پلار يې هم مړه وي د میراث ویش: داسې څوک که مورنی ورور، ورونه، خور او يا خويندې ولري، نو د میراث برخې يې په لاندې ډول دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱_ د خويندوبرخې: که له پورته ډول ميرات څخه يـوازې پلارنـۍ خوينـدې پـاتې وي، برخې يې په لاندې توگه دي:

الف: نيمايي: که چېرې د مړي نه يوازې يوه پلارنۍ خور پاتې وي.

ب: دوه دريمې: که د مړي خويندې له يوې څخه ډېرې وي.

۲_ که له دې ډول مړي څخه پلارني[1] ورونه او خويندې دواړه پاتې وي، نـو د ميـراث په وېش کې نارينه ته دوه او ښځينه ته يوه برخه ورکول کېږي.

د ميراث مړي ميراث په هغه صورت کې چې ورونه او خوينـدې ورڅخه پـه گـډه پـاتې وي ورور د خور دوه برابره برخه اخلي، يعنې يو ورور په درې افغانيو کې دوه افغانۍ اخلي.

۳- که خور اولاد ونه لري، ورور يې وارث دی.

پوښتنې

۱- کلاله چا ته ويل کېږي؟

۲- د هغې دريمي برخې خاوندان څوک دي، چې سړي او ښځې پکې د ميراث په وېش کې برابر دي؟

۳- ورور د خور په اندازه څومره برخه اخلي؟

٤- د شپږمې برخې خاوندان په گوته کړي.

کورنۍ دنده

پورتنی آيت حفظ کړئ.

---

۱ له پلارني ورور يا خور څخه دوه ډوله ورونه او خويندې مراد دي، سکنی او يواځې له پلار څخه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

درې دېرشم لوست

ذوي الفروض او د هغوی برخې

په قرآن کریم کې د ذوی الفروضو لپاره شپږ برخې بیان شوې دي:

۱- نصف (نیمه) $(\frac{۱}{۲})$

۲- ربع (څلورمه) $(\frac{۱}{۴})$

۳- ثمن (اتمه) $(\frac{۱}{۸})$

۴- ثلثان (دوه پردرې) $(\frac{۲}{۳})$

۵- ثلث (دریمه) $(\frac{۱}{۳})$

۶- سدس (شپږمه) $(\frac{۱}{۶})$

د میراث په علم کې نصف، ربع او ثمن په لومړي ډول، ثلث، ثلثان او سدس په دوهم ډول یادیږي.

ددې معلومو برخو خاوندان او مستحقین دولس (۱۲) کسان دي چې څلور یې نارینه او اته یې ښځینه دي.

د میراث په مسایلو کې د هریوه له پاره مختلف حالات دي او په بیل بیل حالت کې هر یوه ته بېله برخه ټاکل شوې ده. نوضروري ده چې د هر یوه حالت په مختصره توګه ذکر شي، تر څو ګران زده کوونکي د میراث له مهمو او زیاتو پېښېدونکو مسایلو څخه خبرشي.

فعالیت

د ذوی الفروضو دا پورته څرګندې برخې له قرآن کریم څخه راوکاږئ

د نارینه وو احوال

هغه نارینه چې معلومې برخې لري څلور تنه دي:

۱- پلار:

پلار درې حالته لري:

الف: که له پلار سره د مړي زوی یا د مړي د زوی زوی که څه هم تـری راښـکته وی موجود وي، نو په دې حالت کې پلار ته سدس $(\frac{1}{6})$ ورکول کیږي.

ب: که له پلار سره د مړي لوریا دمړي دزوی لور (که څه هم ترې راښکته وي) موجود وي نو په دې حالت کې پلار ته سدس $(\frac{1}{6})$ او د عصوبت برخه دواړه ورکول کیږي.

ج: که د مړي اولاد (۱)(نارینه وي او که ښځینه) او یا له هغه نه کښته موجود نه وي، نـو په داسې حالت کې پلار یوازې عصبه دی او معلومه برخه په دې حالت کـې نـه ورکـول کیږي بلکې ټول مال وړي.

۲- صحیح نیکه۲:

نوموړی د پلار د نشتوالي په صورت کـې د پـلار پـه ډول دی مګـر پـه ځوصـورتونوکې ورسره توپیر لري چې دمیراث په کتابونو کې یې تفصیل موندل کیږي.

که چېرې د مړي پلار او نیکه دواړه پاتې شي. د نیکه حق ساقط او مال ټول د پلار دی.

۳- اخیافي (مورنی) ورور او خور: خرنګه چې اخیافي ورور او خور د میراث پـه تقسیم کې سره یو شان دي او کوم فرق نه لري، نو د دواړو احوال یو ځـای ذکـر کیـږي که څه هم په حقیقت کې هر یو یې جلا صنف ګڼل کیږي او درې احواله لري:

الف: که یو اخیافي ورور یا یوه اخیافي خور وي برخه یې شپږمه $(\frac{1}{6})$ ده.

ب: که دوه یا زیات وي دریمه برخه $(\frac{1}{3})$ اخلي. نارینـه او ښـځې یـې پـه اسـتحقاق او تقسیم کې یو شان دي.

ج: که د مړي زوی یاله هغه نه ښکته پاتې شي اخیافي ورور او خور ساقطیږي.

۴- زوج (میړه) دوه حالته لري:

---

۱ - د اولاد کلمه نارینه او ښځینه دواړو زیږندو ته شامله ده .

۲ صحیح نیکه هغه دی چې مړی ته په نسبت کې یې ښځه نه وي راغلې اوکه راغلې وي فاسد جد بلل کیږي اوفاسد جد له ذوي الارحاموڅخه ګڼل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف: که چېرې د هغه مړه شوې ښځه اولاد ولري، نو مېړه ته د ښځې د متروکې څلورمه $(\frac{1}{4})$ ورکول کيږي.

فعاليت

د ميراث د آيتونو څخه هغه برخه ذکر کړئ چې د ښځي او خاوند ميراث پکې له شرطونو سره ټاکل شوی.

ب: او که مړه شوې ښځه اولاد و نه لري نومېړه ته يې نيمايي $(\frac{1}{2})$ متروکه ورکول کيږي.

فعاليت:

د نصف، ربع او ثلث خاوندان څوک دي ؟

پوښتنې

۱. د وارثانو لپاره ټاکل شوې برخې څو دي بيان يې کړئ؟
۲. پلار څو احواله لري واضح يې کړئ؟
۳. صحيح جد تعريف کړئ؟
٤. د اخيافي خويندو او ورونو احوال وليکئ.
٥. زوج څو احواله لري بيان يې کړئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښځینه ذوي الفروضو احوال

هغه ښځې چې څرګندې برخې لري اته (۸) دي:

(۱)ښځه (ماندینه):

ښځه هم د مېړه په شان دوه حالته لري:

الف: که له مېړه څخه زوی یا لور پاتې نه وي. ښځې ته د میړه له مال څخه څلورمه ($\frac{۱}{۴}$) برخه رسیږي.

ب: که له مېړه څخه زوی یا لور پاتې وي، ښځې ته د میړه له مال څخه اتمه ($\frac{۱}{۸}$) برخه ور رسیږي.

که له مړي څخه له یوې نه زیاتې ښځې پاتې شي، دوی ټولې په همغه ټاکلې برخه ($\frac{۱}{۴}$) یا ($\frac{۱}{۸}$) کې سره شریکې دي.

۲- لور:

لور درې حالته لري:

الف: که له مړي څخه یوه لور پاتې شي د متروکې نیمایي ($\frac{۱}{۲}$) برخه په میراث وړي.

ب: دوو یا زیاتو لوڼو ته د متروکې دوه ثلثه ($\frac{۲}{۳}$) ورکول کیږي.

ج: که چېرې له مړي څخه زامن او لوڼې دواړه پاتې شي، نو بیا لوڼې عصبه ګرځي او یو ورور د دوو خویندو اندازه اخلي. دمثال په توګه: که یو هلك او یوه نجلۍ پاتې شي د متروکې ($\frac{۲}{۳}$) د هلك او ($\frac{۱}{۳}$) د نجلۍ حق کیږي.

فعالیت: پورتني حالات عملاً په ټولګي کې تمثیل کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- د زوی لور:

که له مړي څخه زوی اویا دوه لوڼې پاتې وي، نو د زوی لور له میراث څخه محرومیږي او په نورو صورتونو کې مېراث ورکول کیږي چې تفصیل یې د میراث پـه کتـابونو کـې ذکر دی.

۴- سکه خویندې (هغه چې د پلاراو موردواړو څخه وي):

سکه خویندې پنځه احواله لري:

الف: یوې ته نیمایي ورکول کیږي.

ب: دوه یا زیاتو ته ثلثان ($\frac{2}{3}$)ورکول کیږي.

ج: که سکه ورور ور سره وي عصبه کیږي او ورور د دوو خویندو برابره برخه اخلي.

د: که چېرې د مړي د زوي لور ور سره پاتې وي، دوی عصبه گرځي.

هـ: که چېرې د مړي پلار پاتې شوی وي د خور حق ساقطیږي.

۵- د پلار له خوا خویندې:

علاتي خویندې د اعیاني وروڼو او خویندو د نه شتون په صورت کې د اعیـاني خوینـدو په ډول دي، خو په ځینو مواردو کې فرق لري چې د میراث په کتابونو کـې پـه تفـصیل سره بیان شوي.

٦- مور:

مور درې احواله لري:

الف: مور هغه وخت سدس ($\frac{1}{6}$) اخلي چې د مړي زوی یا لمسی موجود وي که څه هم ترې ښکته وي اویا دا چې دوې یازیاتې خویندې یا وروڼه له هر حیثـه چـې وي موجـود وي.

ب: د ټول مال ثلث ($\frac{1}{3}$) هغه وخت اخلي چې له پورته ذکر شوو اشخاصو څخه یو هـم موجود نه وي.

ج: د پاتې مال ثلث ($\frac{1}{3}$) هغه وخت اخلي چې یو له زوجینو ورسره وي او دا یـوازې دا لاندې دوه صورتونه لري چې په دې ډول دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- مثال: چې ښځه مړه شي، میړه، پلار او مور ورڅخه پاته شي، د ټول ما ل نیمایي دمیړه، د پاته مال دریمه برخه دمور او دوه دریمې یي په عصوبت دپلار کیږي.
اصل مسأله له: ۲ ضرب ۳ = ۶ درې برخې (نیمې د هغو) د مېړه لپاره اوله نیم څخه پاته مور ته ثلث یعنې یوه برخه اودپلار لپاره دوه برخې دي.

ښځه ۳ ضرب ۲=۶

مړی

پلار	مور	میړه
۲	۱	۳

۲- مثال: چې مېړه مړ شي، ښځه، پلار او مور ورڅخه پاته شي، ښځې ته د ټول ما ل څلورمه، مور ته دپاتې مال دریمه او نور په عصوبت دپلار کیږي.

میړه ۴

مړی

مور	پلار	ښځه
۱	۲	۱

په پورته دواړو صورتونو کې مور یو د زوجینو له فرض نه وروسته د پاتې ما ل دریمه برخه اخلي.

۷- جده (نیا): صحیح جده[1] $(\frac{1}{6})$ برخه میراث وړي. د مور په شتون ټولې جدې ساقطیږي او د پلار په شتون یوازې د پلار له خوا نیا له میراث څخه محرومیږي.
د جدو نور احوال د میراث په کتابونو کې موندل کیږي.

---

۱ ـ صحیح جده هغې انى ته ویل کیږي چې مړي ته په نسبت کې یې فاسد جد راغلی وي. لکه د پلار مور، یا د پلار د پلار مور یا د مور د مور مور ، او مور د پلار مور صحیح جده نه ده هغې ته رحمي یا فاسده جده ویل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٨- اخيافي خور:

د اخيافي خور حالات د اخيافي ورور په حالاتو کې ذکر شوي دي.

پوښتنې

١- د لور احوال بیان کړئ.

٢- زوجه څو حالته لري واضح یې کړئ.

٣- اعياني خويندې څو احواله لري بیان یې کړئ.

٤- مور څو احواله لري واضح یې کړئ.

٥- اياجدات هر وخت د میراث حق لرونکې وي او که څنګه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

عصبات

د عصباتو د میراث قاعده

له مړي څخه د عصباتو د میراث استحقاق هغه ته د درجې د نژدېوالي او لېرې والي پر اساس ټاکل کیږي. هر څوک چې په درجه کې مړي ته نـژدې وي لـومړی حق د هغه دی او بیا وروسته نژدې چې ترتیب یې پدې ډول دی:

۱- د مړي فرع یعنې زامن که څه هم ترې را ښکته وي.

۲- د مړي اصل یعنې پلار که څه هم ترې پورته وي.

۳- د مړي د پلار جزء یعنې ورونه که څه هم ترې کښته وي.

۴- دمړي د نیکه جزء یعنې کاکا او زامن یې که څه هم ترې کښته وي.

که له مړي څخه داسې عصبه پاتې شي چې په مرتبه او درجه کې سره برابر وي. بیا د قرابت(نژدې والي او خپلوۍ) قوت اعتبار لري. یعنې چې له دوو خواو له مړي سره قرابت ولري، هغه مقدم دی، له هغه نه چې له یوه پلوه قرابت ولري، لکه ورونه چې مړي ته په درجه او مرتبه کې یو برابر دي. مګر په قوت او قرابت کې سره توپیر لري. مثلاً ځینې اعیاني وي او ځینې علاتي وي.

علاتي ورونه د اعیاني ورونو د موجودیت په صورت کې لـه میراث څخه محروم دي، ځکه اعیاني قرابت له علاتي نه قوي دی. حتی که اعیاني خور د مړي د لور پـه سبب عصبه شوي وي، هم د علاتي ورونو د میراث مانع ګرځي، ځکه چې قرابت یې لـه علاتي ورور څخه قوي دی.

فعالیت

د عصباتو ترتیب په ژوندي مثال سره روښانه کړئ.

حجب

حجب په لغت کې منع ته وايي او په اصطلاح کې حجب دې تـه وایي چې یو معین شخص د بل معین شخص د موجودیت له کبله لـه ټـول او یـا یـوې برخې میراث څخه محروم شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حجب په دوه ډوله دی:

۱- دنقصان حجب.

۲- د حرمان حجب.

د نقصان حجب: دې ته وايي چې يو څوك د بل چا د موجوديت له کبله په جز يې توگه له ميراث څخه محروم شي.

دحرمان حجب: دې ته وايي چې يو انسان د بل انسان د موجوديت له کبله په بشپړه توگه له ميراث څخه محروم شي.

د حرمان د حجب په نسبت ورثه دوې ډلې دي. يوه ډله يې هيڅ حجب حرمان نه قبلوي او دا ډله دغه شپږ کسان دي لکه:

۱- زوی

۲- پلار

۳- مېره

۴- لور

۵- مور

۶- ښځه

له دې پرته نور وارثان په يوه حالت کې مستحق او په بل حالت کې محروم گڼل کيږي.

فعاليت

داسې درې ډلې وارثان ذکر کړئ چې ځينې وخت په کلي توگه له ميراث نه محروميږي

پوښتني

۱ د عصباتو ترمنځ د ميراث د استحقاق قانون روښانه کړئ.

۲- حجب تعريف او په څو ډوله دی ؟

۳- د حرمان حجب کوم حجب ته وايي ؟

٤- هغه کومه ډله اشخاص دي چې هيڅ وخت له ميراث څخه نه محروميږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سهمونو (برخو) مخرجونه

د برخو د خاوندانو په بحث کې یادونه و شوه چې ټولې ذکر شوې برخې د خدایﷻ په کتاب کې شپږ دي چې بیا په دوو ډولونو ویشل شوي دي. یو ډول نصف، ربع او ثمن دی. دوهم ډول ثلثان، ثلث او سدس دی.

څرنګه چې ذکر شوې برخې ټولې یو کسري عدد جوړوي، که هره یوه ځانته موجوده شي، نو د برخو مخرجونه د هغه کسر مخرج دی. د نصف مخرج دوه، د ربع مخرج څلور، د ثمن مخرج اته، د ثلثان او ثلث مخرج درې او د سدس مخرج شپږ دی.

که په مسأله کې د یوې نوعې له سهمونو څخه دوې یا درې برخې موجودې شي، نو هر عدد چې د جزء لپاره مخرج وي هغه عدد د هغه جزء د ضعف (دوه چنده) او د کمزوري لپاره هم مخرج وي.

د مثال په ډول په لومړي ډول کې چې نصف، ربع او ثمن دی. ثمن د ربعې جزء دی. کوم عدد چې د ثمن لپاره مخرج وي یعنې (۸) نو د اته عدد د ثمن د ضعف $(\frac{۱}{۴})$ او د ضعف ضعف $(\frac{۱}{۲})$ لپاره هم مخرج دی.

همدارنګه په دوهم ډول کې د سدس مخرج (۶) دی نو همدا عدد د ثلث او ثلثان لپاره هم مخرج دی. که د لومړۍ نوعې نصف د دوهمې ټولې نوعې او یا یوې برخې سره په مسأله کې راشي نو مخرج یې شپږ دی (مسأله له شپږو) نه کیږي.

لکه: ښځه مړه شوه مېړه، مور او مورنی ورور ورځخه پاتې شول.

٦		
مېړه	مور	مورنی ورور
نیمایي	دریمه	شپږمه
(۳)	(۲)	(۱)

د زوج لپاره نصف، د ام لپاره ثلث او د اخ لأم لپاره سدس دی چې اصل (مسأله له شپږو) نه کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د لومړۍ نوعې څخه ربعه د ټولې دوهمې او يا يې له ځينو برخوو سره راشي د مسألې مخرج (۱۲) کيږي لکه په دې مسأله کې: سړی مړ شو ښځه، پلارنی او سکنی خويندې ورڅخه پاتې شوې.

۱۲

مړی

ښځه	پلارنی خويندې	سکنی خويندې
ربع	سدس	ثلثين
(۳)	(۲)	(۸)

که د اولې نوعې ثمن له ټولې دوهمې نوعې او يا يې له ځينو برخو سره په مسأله کې راشي د مسألې مخرج له (۲۴) څخه کيږي لکه په دې مسأله کې: شخص مړ شو ښځه، مور، دوه لونې او تره ورڅخه پاتې شول.

۲۴

مړی

ښځه	مور	دوه لونې	تره
ثمن	سدس	ثلثان	عصبه
(۳)	(۴)	(۱۶)	(۱)

له ذکر شوي بيان څخه ځرګنديږي چې د ميراث د مسألې مخرج به له لاندې مخرجونو څخه بهرنه وي.

(۲-۳-۶-٤-۸-۱۲-۲٤) نو د ميراث د مسألو لپاره مخرجونه (۷) اووه تعين شوي او سهمونه شپږ دي.

پوښتنې

۱- د ذوی الفروضو ټولې تعين شوې برخې څو دي؟

۲- نصف له لومړۍ نوعې څخه چې له ټولې دوهمې نوعې يا ځينو برخو سره ګډ شي مسأله د څو نه کيږي؟

۳- ربع چې په مسأله کې له ثلث او سدس سره يو ځای شي مسأله د څو نه کيږي؟

٤- ثمن چې له دوهمې نوعې سره يو ځای شي د مثال په راوړلو سره مسأله توضيح کړئ.

۵- د ميراث د مسألو لپاره ټول مخرجونه څو دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

عول

عول په لغت کې میلان او ظلم ته وایي چې د غلبې په معنی هم استعمالیږي. د میراث په اصطلاح کې عول دې ته وایي چې د سهمونو اندازه د مخرج په پرتله زیاته شي یعنې کله چې د مسألې مخرج معلوم او د وارثانو سهمونه ټول سره جمع شي د سهمونو مجموعه د مسألې له مخرج نه تجاوز وکړي، نو دې حالت ته په میراث کې عول وایي.

د لومړي ځل لپاره حضرت عمرؓ پر عول باندې حکم کړی دی، ځکه د ده په زمانه کې داسې مسأله پېښه شوې وه. لکه: ښځه مړه شوه مېړه، مور او پلارنۍ خور ورڅخه پاتې شول.

اصل مسأله ۶ عول یې ۸ اته

مړی

مېړه	مور	پلارنۍ خور
نصف	ثلث	نصف
۳	۲	۳

په پورته مسأله کې نصف له لومړۍ نوعې څخه د دوهمې نوعې له ثلث سره ګډ شوی، نو ځکه مسأله له شپږوڅخه شروع کیږي. د شپږو نصف چې (۳) دی د زوج لپاره دی او ثلث یې دوه دی چې د مور لپاره دی، نصف یې (۳) دی چې د اخت لاب لپاره دی او د ټولو مجموعه ۳+۲+۳=۸ کیږي یعنې د سهمونو مجموعه اته او د مسألې مخرج شپږ دی نوځکه مسأله عول کوي له شپږو نه اتو ته چې د مړي متروکه به اته برخې شي او په پورته ډول به سهام هر وارث ته ورکړی شي.

حضرت عمرؓ له نورو صحابه وو کرامو سره چې حضرت عثمانؓ، حضرت علیؓ حضرت ابن عباسؓ او حضرت ابن مسعودؓ له هغې جملې څخه وو مشوره وکړه. حضرت ابن عباسؓ عول ته اشاره وکړه او نور و ټولو یې تائید وکړ او هیچا مخالفت و نه کړ. هماغه و چې د مړي متروکه په اتو حصو په پورتني ترتیب و ویشل شوه. نو ځکه یې مشروعیت ثابت دی او د هغه مطابق په عولیه مسألو کې اجراء کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیت

ښاغلی ښوونکی دې د زده کوونکو په مرسته دا لاندې مسألې وڅېړي چې عول کوي او که نه او هم دې مخرج ورته وټاکې.

۱ – سړی مړ شو یوه ښځه، څلور لوڼه، پلار او مور ورڅخه پاتې شول.

۲ – ښځه مړه شوه مېړه، دوه لوڼې، پلار او مور ترې پاتې شول.

۳ – ښځه مړه شوه یوه خور، مېړه، پلار او مور تري پاتي شول.

٤ – سړی مړ شو، دوه ښځې، دوه لوڼې، مور او پلار تري پاتي شول.

پوښتني

۱ - عول تعریف کړئ.

۲ – د لومړي ځل لپاره عول د چا په زمانه کې رامنځ ته شو؟

۳ – داسې یوه مسأله جوړه کړئ چې د دولسو نه یې دیارلسو ته عول کړی وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عددونو ترمنځ تماثل، تداخل، توافق او تباين پېژندل

په ځينو مسايلو کې داسې پېښيږي چې په يوې يا څو ډلو باندې برخې پوره نه تقسيميږي بلکې کسري وي. د دې لپاره چې هر چا ته پوره پوره برخې ورسيږي او کسر پيدا نه شي نو تصحيح ته ضرورت محسوسيږي او تصحيح د عددونو پر تماثل، تداخل، توافق او تباين باندې بناء کيږي، نوځکه له تصحيح نه ړومبی د دوی پيژندل ضرور دي.

تماثل: د هغو دوو يا زياتو عددونو ترمنځ نسبت ته ويل کيږي چې هغه عددونه سره مساوي وي، لکه پنځه پنځه يا دري دري او داسې نور.

تداخل: د اعدادو ترمنځ داسې نسبت ته وايي چې يو په بل کې داخل وي لکه ۲ او ۴، ۳ او ٦ او داسې نور، داسې هم ويلای شو: هغه عددونه چې وړوکی يې په لوی پوره تقسيم شي، لکه: ۷ او ۲۱ او نور تداخل بلل کيږي.

توافق: د عددونو ترمنځ داسې نسبت ته وايي چې که يو عدد بل عدد ته متوجه کړی شي هغه نه محوه کوي ليکن دريم عدد هغه دواړه محوه کوي لکه: ۸ او ۲۰. اته چې شلو ته متوجه شي په دوه کرته ۱۶ جدا کيږي او څلور باقي پاتې کيږي خو څلور چې شلو ته متوجه کړو په پنځه کرته او چې اتو ته يې متوجه کړو په دوه کرته يې تماموي. نو اته او شل په څلورو(بالربع) توافق لري، ځکه هغه عدد چې دا دواړه محوه کوي (۴) دی.

تباين: د دوو عددونو ترمنځ هغه نسبت ته وايي چې يو بل نه محوه کوي او دريم عدد يې هم نه شي محوه کولی، لکه: ۹ او ۲۰ چې د دوی ترمنځ تباين موجود دی.

فعاليت

د لاندې عددونو تر منځ نسبت ذکر کړئ.

[۲۰، ۵ / ۹، ۱۱ / ۲٦، ۸ / ۷، ۷]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عددونو تر منځ د توافق او تباین د پیژندلو طریقه:

له لوی عدد څخه وړوکی تفریق کیږي، تر څو مفروق منه لـه مفـروق عـدد څخـه پـاتې شي، له هغه وروسته کم عدد له ډیر عدد څخه تفریـق کیـږي، همـدا عملیـه پـه همـدې شکل ادامه پیدا کوي، تر څو دواړه عدده سره یو شي.

که د دوی اتفاق په یوه و، د دوی تر منځ تباین دی، که په دوو متفق شول نو پـه نـصف توافق دی، که په دروو متفق شول، نو توافق یې په ثلث دی او که په څلورو متفق شول، توافق یې په ربع دی، همداسې تر اخره ادامه پیدا کوي.

پوښتنې

۱. د تماثل تعریف او مثال بیان کړئ.
۲. د تداخل تعریف له مثاله سره ولیکئ.
۳. توافق سره له مثاله واضح کړئ.
٤. د تباین تعریف د یو مثال په ترځ کې ولیکئ.
۵. د اعدادو تر منځ د توافق او تباین د پیژندلو طریقه و وایاست.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهه دېرشم لوست

تصحيح

تصحيح له صحت څخه اخيستل شوي چې صحت روغوالي ته وايي. د مرض او ناروغی ضد ده او د ميراث د علم په اصطلاح کې تصحيح عبارت ده له وړوکي عدد نه د برخو اخيستل په داسې شان سره چې د مستحقينو په برخو کې کسر واقع نه شي.

د مسايلو تصحيح په اصل کې د رياضي د علم برخه ده او د ميراث په علم کې د اړتيا له کبله په تفصيل سره راغلي چې هغه په دې لنډ بحث کې نه ځايېږي، خو د بېلګې په ډول دوه مثاله راوړو:

لومړی مثال: که د هرې ډلې برخې د هغې ډلې پر وارثانو باندې پوره تقسيم شي او هېڅ کسر پکې رانه شي، نو اصل مسأله په خپله تصحيح ده او کوم ضرب ته ضرورت نه لري لکه: چې شخص وفات شي، پلار، مور او دوه لونړه ورڅخه پاته شي، د مور بې شپږمه، د لونړو بې دوه ثلثه او باقي بې په عصوبت د پلار کيږي.

مسأله ۶

مړی		
پلار	مور	دوه لونړې
۱	۱	۴

دويم مثال: کله چې د برخو په ويش کې په يوه برخه کسر واقع شي او دسهامو او د رؤوسو تر منځ بې توافق موجود وي، نو د رؤوسو وفق د مسألې په اصل کې ضربوو، دضرب حاصل د مسألې تصحيح جوړيږي. او د هرچا سهم چې په مضروب کې ضرب شي حاصل بې د تصحيح څخه د هغوی برخه ده. لکه: شخص مړ شو پلار، مور او لس لونړې ورڅخه پاتې شوې.

اصل مسأله۶ ضرب۵= ۳۰ تصحيح۳۰ده

مړی		
پلار	مور	لس لونړې
۱ضرب۵=۵	۱ضرب۵=۵	۴ضرب۵=۲۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلور په لسو پوره نه تقسيمېږي او نسبت د څلورو او لسو ترمنځ موافقت بالنصف دی، نو د لسو نيمايي چې پنځه دي بايد په اصل مسأله کې چې شپږ دي ضرب کړو، د ضرب حاصل يې (۳۰) کيږي چې همدغه د مسألې تصحيح ده.

فعاليت

لاندې مسايل دې پداسې ډول حل شي چې د هيڅ وراث برخه کسر ونلري:

۱ – سړی مړ شو دوه ښځې، شپږ لوڼې، درې ځامن، پلار او يا مور ترې پاتې شول.

۲ – ښځه مړه شوه، مېړه، درې خويندې او يو لمسی يې وارثان دي.

۳ – ښځه مړه شوه دوه مورني ورونه، پلار، مور او خاوند يې وارثان دي.

پوښتنې

۱- د تصحيح لغوي او اصطلاحي معنی بيان کړئ.

۲-که د هرې طايفې برخې په وارثانو پوره تقسيم شي د تصحيح صورت څرنګه دی واضح يې کړئ؟

۳- که د يوې ډلې وارثانو د برخو ويشل کسري شي، د برخو او وارثانو د شمېر تر منځ موافقت وي، د مسألې تصحيح به په څه ډول وشي ؟ د يو مثال په ترڅ کې يې واضح کړئ.

٤- يوه داسې مسأله له خپل فکر څخه حل کړئ چې په هيڅ طائفه کسر نه وي راغلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وارثانو تر منځ د متروکې د تقسیم طریقه

کله چې د مړي متروکه د مړي په وارثانو تقسیموو، نو لومړی باید متروکه په نقودو(افغانیو) واړول شي، له دې وروسته به د وارثانو لپاره د مسألې تصحیح وشي، بیا د مسألې د تصحیح او متروکې تر منځ نسبت وکتل شي. که چېرې د متروکې او تصحیح ترمنځ نسبت تباین و، نو کوم سهم چې د هر وارث لپاره د تصحیح له مسألې نه رسېږي، هغه به په ټوله متروکه کې ضربوو او د ضرب حاصل به پر تصحیح د مسألې باندې تقسیموو.

د مثال په توګه: یو تن مړ شي، پلار، مور او دوه لوڼې تري وارثان پاته شي اوترکه (۷)دیناره وي، د تقسیم عملیه په لاندې توګه صورت مومي.

مسأله۶

مړي

پلار	مور	دوه لوڼې
۱	۱	۴

دلته اصل مسأله (۶) او متروکه (۷) دیناره ده چې پر (۶) پوره نه تقسیمېږي او نسبت د ۶ او ۷ ترمنځ تباین دی، نو د پلار لپاره له اصل مسألې نه یوه برخه ده. یو به په (۷) کې ضرب کړو او حاصل ضرب (۷) به د مسألې پر تصحیح (۶) تقسیم کړو، حاصل تقسیم چې (۱$\frac{۱}{۶}$) کیږي د پلار برخه شوه.

همدا شان د مور حق (۱$\frac{۱}{۶}$)دیناره کیږي.

د لور برخه د مسألې څخه دوه ده، کله چې په متروکه کې ضرب شي ۱۴کیږي، که په شپږو تقسیم شي دوه صحیح یو پر درې دیناره هرې یوې لور ته رسیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فورمول

$$\frac{\text{ترکه} \times \text{سهم هر وارث}}{\text{تصحیح مساله}}$$

او که د مسألې د تصحیح او متروکې ترمنځ نسبت توافق وي، نو باید د هر وارث برخه د متروکې په وفق کې ضرب او د تصحیح پر وفق باندې تقسیم شي، حا صل تقسیم د هر وارث برخه تشکیلوي.

فورمول:

$$\frac{\text{وفق ترکه} \times \text{سهم هر وارث}}{\text{وفق تصحیح}}$$

مثلا: که په پخوانۍ مسأله کې متروکه (۸) دیناره وه.

مسأله ۶

مړی		
پلار	مور	دوه لوڼې
شپږمه	شپږمه	ثلثان
۱	۱	۴

دلته ګورو چې د (۶) او (۸) ترمنځ موافقت بالنصف دی، نو د هر وارث سهم باید د متروکې په نیمايي کې ضرب شي او بیا حاصل ضرب د تصحیح په نیمايي تقسیم شي.
د پلار لپاره له اصل مسئلې نه یو او نیمايي د متروکې (۴) دي. ۱×۴=۴ کیږي، کله چې د مسئلې پر نیمايي (۳) تقسیم شي ۱,۳۳ کیږي. همدارنګه د مور برخه ۱,۳۳ دیناره ده.
د یوې لور برخه چې له مسئلې نه دوې برخې ده، هم د متروکې په نیمايي (۴) کې ضربیږي ۲×۴=۸ کیږي چې کله د تصحیح پر نیمايي (۳) باندې تقسیم شي خارج قسمت ۲,۶۶ کیږي چې د هرې لور برخه تشکیلوي.

فعالیت

یو لګ او شل زره افغانۍ پر لاندې وارثانو وویشئ.
پر میړه ، درې خامنو، څلورو لوڼو، پلار او مور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوڅلوېښتم لوست

تخارج

تخارج له خروج څخه اخېستل شوی دی او د میراث د علم په اصطلاح کې تخارج د وارثانو ترمنځ هغه سوله ده چې کوم وارث د وارثانو له ډلې څخه د یو معین شي په اخیستلو سره ځان له منځه وباسي او خپله برخه نورو وارثانوته پرېږدي، دا کار روا دی په دې شرط چې ټول وارثان وربانديې راضي شي، نو که کوم وارث په یوه شي له متروکې څخه له نورو وارثانو سره سوله وکړي د هغه وارث برخه به د تصحیح د مسألې نه طرح او باقي متروکه به په پاتې سهامو تقسیم شي، لکه چې مېړه د متروکې له ما ل څخه په یوه شي سوله وکړي لکه په دې مسأله کې: ښځه مړه شوه مېړه، مور او تره ترې پاتې شول.

د مسألی اصل له مېړه سره ۶

مړی

مېړه	مور	تره
نصف	ثلث	عصبه
۳	۲	۱

کله چې زوج په یو شي سره سوله وکړي، نو له متروکې څخه هغه شی غورځول کېږي او باقي متروکه په پاتې سهامو چې د مور برخه (۲) او د تره برخه (یوه) ټولې درې برخې وي تقسیمیږي، دوه برخې د مور او یوه برخه د تره کېږي. او یا په دې مسأله کې:

مسأله ۸ ضرب ۴= ۳۲

مړي

ښځه	۴زامن
ثمن (اتمه)	عصبه
۱ ضرب ۴=۴	۷ ضرب ۴= ۲۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

که یو زوی پر یوه شي سوله وکړي او له منځه ووځي، نو د یوه زوی برخه (۷) ده او کله چې (۷) له (۳۲) نه کم شي (۲۵) پاتې کیږي، نوڅلور برخې(۲۱) برخې درې زامنو ته چې د هر یو زوی لپاره (۷) رسیږي ورکول کیږي.

پوښتنې

۱. متروکه پر وارثانو باندې څرنګه وېشل کیږي؟ طریقه یې واضح کړئ.
۲. که یو سړی مړ شي او متروکه (۲٤) افغانۍ وي د هر وارث برخه څو کیږي؟
۳. تخارج تعریف کړئ
٤. که یوه ښځه مړه شي او له دې څخه میړه، موراو تره پاته شي او میړه سره په یو شي جوړه راشي، له خپلې برخې تېر شي، نوره متروکه به څنګه ویشل کیږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

رد

رد په لغت کې رجوع او بېرته ګرځولو ته وايي او په اصطلاح کې د عـصبه و د نـشتوالي په صورت کې ذوي الفروضـو تـه د متروکـې پـاتې برخـه د هغـوی د برخـو پـه انـدازه، ورکول دي.

د عول په عکس په رد سره د ذوی الفروضو برخې زياتيږي او اصل مسأله کميږي، خـو په عول کې اصل مسأله زياتيږي او د ذوی الفروضو برخې کميږي.

رد زوج او زوجې ته نه ورګرځي

لومړی مثال: څوک مړ شو او دوې لوڼې ورڅخه پاتې شوې.

اصل مسأله له ۳ څخه ده خو ۲ ته رديږي

مړی
دوه لوڼه

يعني ټول مال به په دوو لوڼو ويشل کيږي.

دويم مثال: ښځه مړه شوه مېړه او درې لوڼه ورڅخه پاتې شوې.

مساله د۱۲څخه ده خو رد به يې ٤ ته کيږي

مړی	
ميړه	۳درې لوڼې
ربع	ثلثان
۳	۸

۳+۸=۱۱ يوه برخـه زيـاتيږي، هغـه بيرتـه يـوازې لوڼـو تـه ورګرځـي، چـې د لوڼـو برخـه (۹)کيږي او د هرې لور(۳) برخې رسيږي، کله چې د اختـصار عمليـه تـر سـره شـي، نـو مسأله (۴) رد کيږي.

حمل

د مړي د نورو وارثانو په اړه د متروکې ټول مـسايل پخـوا ذکـر شـول خـو کـه چيـرې د وارثانو په ډله کې د مور په ګېډه کې حمل هم شامل وي، نو د مړي متروکه به په وارثانو تقسيم او د حمل برخه به موقوفه پاتې شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حمل لپاره د برخې په موقوف پرېښودو کې علماء ډېر اختلاف لري خو په دې خبره فتوی ده چې په يو زوی يا يوه لورکې چې د هر يوه برخه ډېره وي، هغه به موقوفه پاتې کيږي او کله چې ماشوم پيدا شي، که د ټول موقوفه مال مستحق وي هغه به ورکړې او که د ټول موقوفه مال مستحق نه وي خپله ټاکلې، حصه به ورکړل شي او زياته اندازه چې د هر وارث د برخې نه موقوفه پرېښودل شوې وي هغه وارث ته دې ورکړ شي.

پوښتنې

١- لاندي مسائل حل کړئ:

- د مړي نه درې خويندې او مور پاتې دي.
- د سړي د مرگ نه وروسته څلور لوڼې او ښځه پاتې دي.
- د مړي نه يوه لور، مور او ښځه پاتې دي.

٢- د رد معنی څرگنده کړئ.

٣- رد کومو ذوی الفروضو ته نه ورکول کيږي؟

٤- که چېرې د مړي په وارثانو کې د مور په گېډه ماشوم وي څه به ورسره کيږي ؟

٥- حمل ته به څومره برخه پرېښودل کيږي؟

٦- کله چې ماشوم وزيږېده د ده د برخې سره به څه کيږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

جهاد

د اسلام ټول قوانين ددې لپاره دي چې انسان په مادي او معنوي اړخونو کې پرمختګ وکړي او کمال ته ورسيږي، نو که د وګړي او ټولنې ايمان، استقلال، ابرو او عزت د تيري او ګواښ لاندې راځي، په وړاندې يې ستونزې او موانع رامنځ ته کيږي، د اسلام مبارک دين ددې موانعو د لرې کولو لپاره د ځانګړو احکامو په رعايت سره جهاد لازم کړی چې دمضمون پدې برخه کې به د جهاد تعريف او احکام ولولو، او لـه حکمتونو سره به يې اشنا شو.

د جهاد تعريف

جهاد په لغت کې د جَهد له کلمې څخه اخېستل شوی چې د خپل قدرت او توان څخه نهايي کار اخېستلو ته وايي.

په اصطلاح کې: د خدای (ﷻ) په لار کې په ځان، مال، ژبه او داسې نورو باندې مبارزه او کوښښ جهاد بلل کيږي.(۱)

د جهاد حکم

جهاد فرض کفايي دی، نو هرکله چې د ضرورت په وخت کې د خلکو يوه ډله جهاد کوي، له نورو څخه فرضيت ساقطيږي. خو که چېرې دښمن تيری وکړ او لـه اسلامي ټاټوبي او مسلمانانو څخه د دفاع او کافرو ته د ماتې ورکولو په خاطر ټولـو مسلمانانو تـه ضرورت و، بيا فرض عين ګرځي.

د جهاد د رواوالي دليل

۱- قرآن: الله (ﷻ) فرمايي: ﴿قَاتِلُواْ الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَلاَ بِالْيَوْمِ الآخِرِ﴾ [التوبة: ۲۹]

ژباړه: جګړه وکړئ له هغو کسانو سره چې په الله تعالی او د اخرت په ورځ ايمان نه لري.

۲- سنت: رسول الله (ﷺ) فرمايي: «الجهاد ماض إلى يوم القيامة» جهاد د قيامت تر ورځې پورې دوام لري.

۳- اجماع: ټول امت له پخوا څخه تر دې دمه د جهاد په فرضيت باندې د شرايطو د پوره کېدو په صورت کې اتفاق کړی.

---

۱ - بدائع الصنائع

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جهاد تاريخي پس منظر:

رسول الله (ﷺ) په مکي دوران کې په هيڅ ډول پر عملي مقابلې لاس پورې نکړ، بلکې ديارلس کاله يې په صبر او زغم دين ته خلک راوبلل، په ژبنۍ بلنې او تمثيل سره يې اسلام د خلکو په زړونو کې ورځای کړ، په دې دور کې رسول الله (ﷺ) بدي په نېکۍ او کنځلې په خندا ځوابولې، د کفارو د ضرر رسونې او ځورونې مقاومت يې په سوله ييزه توګه کاوه. مسلمانان به دده د مبارکو سترګو لاندې ځورېدل اووژل کېدل، خو رسول الله(ﷺ) به دوی ته داسې لارښوونه کوله: "له جنګ نه لاس واخلئ او لمونځ ته مخه کړئ". په دې هم د کفارو زړه نه سړېده، بغض او کينه کې يې لړوالی نه راته، بالآخره مسلمانان مجبور شول چې خپل کور او ځای پرېږدي او هجرت وکړي، حتی داسې ورځ هم راغله چې مشرکانو د مسلمانانو مال، ملکيت، ځمکې او فصلونه په خپل منځ کې وويشل، بيا هم رسول الله (ﷺ) د کوم شکايت غږ پورته نکړ، د دوی هر ډول سپکاوی يې وزغمه، ترڅو چې الله تعالی د خپلې تشريع مطابق- چې په نړۍ کې به د ظالم لاس نيوی په زور سره کيږي- خپل پېغمبر ته د جهاد کولو فرمان صادر کړ.

د جګړې اجازه

وروسته له دې چې مسلمانان په مدينه منوره کې ځای پرځای شول، په دويم هجري کال کې ورته د دفاع اجازه ورکړل شوه، لومړنی آيت چې په دې هکله نازل شوی په ډېره خوږه لهجه د جهاد د روا والي علت او حکمتونه بيانوي، فرمايي:

﴿إِنَّ اللَّهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ ۞ أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ۞ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِن دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَن يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لَّهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيراً وَلَيَنصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ۞ الَّذِينَ إِن مَّكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنكَرِ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾ [الحج: ۳۸ – ۴۱]

ژباړه: (بېشکه الله (ﷻ) له مؤمنانو څخه دفاع کوي. پاک پروردګار هيڅ خيانت کار کافر نه خوښوي، هغوی ته د جنګ کولو اجازه ورکړل شوه چې نور ورته د جنګ لپاره راغلل ترڅو و جنګيږي، خدای (ﷻ) د دوی په مرسته قادر او بس دی، دوی د خپل ښار او وطن څخه برناحقه په داسې حال کې ايستل شوي چې هيڅ جرم يې پرته له دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې ویل یې زمونږ پروردګار الله (ﷻ) دی نه درلود. که چېرې خدای(ﷻ) یو پر بل دفع نکړي، ضرور به د راهبانو عبادتخونې، د عیسویانو کلیساوې، د یهودو معبدونه او هغه جوماتونه چې د خدای (ﷻ) نوم پکې ډېر یادېږي وران شي، بېشکه الله (ﷻ) د هغه چا سره چې دده (د دین) ملګری دی، ملګرتیا کوي، بېشکه خدای (ﷻ) د ډېر قدرت خاوند او غالب دی. هغه کسان چې په ځمکه کې مو ورته قدرت (واک) ورکړ، لمونځونه دروي، زکاتونه ورکوي، نېکی ته بلنه کوي، د بدی نه منع کوي او د ټولو چارو پای الله (ﷻ) لره دی.

فعالیت

ځینې وایي: که چېرې د اسلام دین د رحمت دین وي، ولې د جنګ دستور ورکوي؟ جنګ خو بد شی دی، د هغه څه په رڼا کې چې تاسې ولوستل ځواب ورکړئ.

پوښتنې

۱- جهاد لغتاً او اصطلاحاً څه معنا لري؟
۲- د جهاد حکم بیان کړئ؟
۳- د جهاد د رو اوالي دلیل ووایاست.
۴- د جهاد د تاریخي پس منظر په هکله لنډ معلومات ورکړئ.

کورنی دنده

د جهاد د رواوالي د حکمت په هکله لنډه مقاله ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جهاد لاسته راوړنې

د جهاد تعریف، حکمت او پس منظر مو چې د اسلام ستر لارښود (ﷺ) ورباندې مامور شوی ولوستل، اوس ښايي چې د جهاد موخې او د اسلام په پیل کې د جنګ د څرنګوالي په هکله هم څه ناڅه معلومات ترلاسه کړو.

د مسلمانانو د جهاد پایلې:

د تیرو دوو ایتونو په دوام کې الله تعالی فرمایي: ﴿الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾ [الحج: ٤١] **ژباړه:** دا هغه کسان دي چې مونږ دوی ته په زمکه کې قدرت ورکړ نو لمونځ به دروي، زکات به ورکوي، په ښو چارو به امر کوي او له بدیو به منع کوي او د ټولو چارو پای د الله په لاس کې دی.

پورتنی ایت مونږ ته راښيي چې مسلمانان قدرت ته ورسیږي نو لاندې کارونه به تر سره کوي:

الف: د الله ﷻ عبادت به کوي. ځکه لمونځ د دین ستنه ده او له الله ﷻ سره د وصل صحیح رمز دی.

ب: یو له بل سره مرسته کوي. ځکه زکات د اسلام پل دی او انسانان یو له بل سره یو ځای کوي.

ج: امر بالمعروف نهی عن المنکر کوي. یعنې ځان په دې باندې متعهد کوي چې نیکي به خپروي او له بدیو سره به مبارزه کوي.

د پیغمبر اکرم (ﷺ)جهاد

په اسلام کې جنګ د مقدساتو د دفاع، د ظلم د ریښو وچولو او پرې کولو په خاطر کیږي، د جنګ میدان، د وژلو میدان دی، خو بیا هم د اسلام د ځانګړو لارښوونو په رڼا کې چې په دې هکله یې کړې، کېدای شي د مړینو مخنیوی وشي. په صدر اسلام کې جنګونه په داسې معقوله توګه منظم شوي وو چې ډېره کمه وینه پکې توی شوې او لږ ځاني تلفات یې لرل، نو د دواړو طرفونو (کافرو او مسلمانانو) د مړو شمېر په ټولو غزواتو کې چې د دویم هجري کال څخه پیل او تر نهم کال پورې وغزېدې د ۱۰۱۸ تنو

ځخه ډېر نشو، چې ۲۵۹ تنه مسلمانان او ۷۵۹ تنه کافر وژل شوي. په داسې حال کې چې په لومړۍ نړیواله جګړه کې ۷ ملیونه وګړي وژل شوي او ۲۱ ملیونه ټپیان شوي.
په دویمه نړیواله جګړه کې چې کله د دواړو لورو وحشیان یو تر بله غیږ په غیږ شول د ٤٠ ملیونو څخه زیات انسانان ووژل شول، همدارنګه په روسیه کې د باطل کمونستي نظام واګو ته د رسېدو لپاره تر پنځوسو میلونو پورې انسانان ووژل شول.

فعالیت
د صدر اسلام جنګونه د شلمې پېړۍ له جنګونو سره مقایسه او د دواړو جنګونو اسباب له پایلو سره بیان کړئ.

د جهاد ځینې موخې او حکمتونه

الف – دفاع

له پورتني آیت څخه څرګندېږي چې اسلام خپلو پیروانو ته ددې اجازه ورکړې چې د هغه مخالف قدرت مخه ونیسي او له ځان څخه دفاع وکړي کوم چې د دوی شتون ګواښوي او له منځه یې وړي، ترڅو یو مسلمان وکولای شي چې هوسا ژوند وکړي، د اسلام مبارک دین د حکمت په څنګ کې د مسلمانانو د قدرت په شتون هم ټینګار کوي چې د دعوت او بلنې ملګرتیا وکړي. الله (ﷻ) فرمایي:
﴿وَ قَاتِلُوهُمْ حَتّى لاَ تَكُونُ فِتْنَة وَ يَكُون الدّين كله الله﴾ [التوبة: ۳۹]
ژباړه: او هغو سره تر هغې وجنګیږئ چې هیڅ فتنه پاتې نشي او سوچه دین د خدای شي.

ب – د مستضعفینو ازادي

په اسلام کې د جهاد یوه موخه د مظلومانو او کمزورو سره مرسته د دوی له حقوقو څخه دفاع او د عدالت قایمېدل دي، څنګه چې په قرآن کریم کې فرمایي:
﴿وَمَا لَكُمْ لاَ تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاء﴾ [النساء: ۷۵]
ژباړه: ولې د خدای (ﷻ) په لار کې د هغو بې وزله سړو، ښځو او ماشومانو لپاره چې د ظلم او تېرې لاندې دي نه جنګیږئ؟
همدارنګه ربعي بن عامر، رستم ته چې د فارسي قواوو سرلښکر دی داسې وایي: «الله ابتعثنا والله جاء بنا لنخرج من شاء من عبادة العباد الى عبادة رب العباد, ومن ضيق الدنيا إلى سعة الآخرة,

(c) ketabton.com: The Digital Library

ومن جور الأديان على عدل الاسلام» **ژباړه:** الله (ﷻ) مونږ را ليږلي يو څو هغه خلك چې الله غوښتي وي، د بنده ګانو له بندګۍ څخه د يو خداى (ﷻ) عبادت ته، د دنيا د تنګيو څخه يې د هغې فراخۍ او د اديانو له ظلم څخه اسلامي عدالت ته راوکاږو.

ج- د دعوت ازادي

د اسلام د سپېڅلي دين رسالت يو نړيوال رسالت دی، مسلمانان دا دنده لري چې د حق دا غږ د ټولو نړيوالو غوږونو ته ورسوي او په لارښوونو يې وپوهوي، لکه څنګه چې الله (ﷻ) فرمايي:

﴿كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللّهِ﴾ [آل‌عمران:۱۱۰]

ژباړه: تاسو (اى د رسول الله ﷺ امته) غوره امت ياست چې د انسانانو لپاره را ليږل شوي ياست (ترڅو) په نېکۍ امر وکړئ، له بدۍ نه منع وکړئ او په الله (ﷻ) باور لرئ.

بناء مسلمانان ددې لپاره ليږل شوي چې بشر ته لارښوونه او هدايت وکړي.

پس هرکله چې زمونږ د حق او حقيقې بلنې په وړاندې خنډونه رامنځ ته کېږي اسلام ددې موخې د ساتنې او د دعوت د ازادۍ د تامين لپاره مونږ ته د جهاد اجازه راکړې. دې ټکي ته بايد ځير شو چې د حق او ريښتيني دعوت د تحميلولو په خاطر جنګ او جګړه نشته، بلکې هرکله چې د حق دعوت د خپرولو په لار کې خنډ پيداشو او دا ازادي يې له منځه وړله، بيا د جګړې اعلان کېږي تر څو هغه موانع چې بندګانو ته د الله تعالى د پيغام رسولو په لار کې موجودې دي له منځه يوسي.

پوښتنې

۱- په صدر اسلام کې د جنګونو تلفات څومره و؟
۲- د کمونستي نظام قدرت ته د رسېدو لپاره څومره نفر وژل شوي او ددې نظام پاى څه شو؟
۳- د جهاد ځينې حکمتونه بيان کړئ.

کورنۍ دنده

د جهاد د موخو په هکله لس کرښې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوک په جهاد مکلف دي؟

که چېرته جهاد فرض کفايي وي، هغه کسان چې د جنګ کولو توان ولري، کولای شي چې د مسلمانانو د امير په اجازه په جنګ کې شريک شي، خو کله چې جهاد فرض عين وګرځي، نو هغه څوک چې د جهاد کولو توان ولري په هغوی جهاد فرض ګرځي. مسلحانه جهاد په کوچنيانو او معيوبينو فرض ندی.

د جنګ نه وړاندې بلنه

سليمان بن بريده (ﷺ) د خپل پلار نه روايت کوي: "رسول الله (ﷺ) به چې کله څوک د سرلښکر په توګه ټاکه، د تقوی او پرهېزګارۍ توصيه به يې ورته کوله او بيا به يې ورته وفرمايل: هرکله چې له خپل مشرك دښمن سره مخامخ شوې، هغوی ته د درېو څيزونو بلنه ورکوه:

۱ -که چېرې يې د هو ځواب درکړ، لاس ترې واخله.

۲- او که يې انکار وکړ، جزيه ترې وغواړه، که يې قبوله کړه، ته يې هم قبوله کړه، او لاس ورځخه ونيسه.

۳- او که جزيه يې هم ونه منله بيا له پاك پروردګار څخه مرسته وغواړه او ورسره جنګ پيل کړه. . . "

فعاليت

آيا په اسلام کې جنګ د عقيدې د تحميل په خاطر ترسره کېږي؟ د اسلام پيغمبر او د صحابه کرامو د سيرت په رڼا کې دا مسأله وڅېړئ **او د (لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ)** له حکم سره يې پرتله کړئ.

د جنګ په حالت کې د دښمن کوم کسان وژل کېږي؟ او کوم نه وژل کېږي:

د هغو کسانو وژل په جنګ کې روا دي چې عملاً، فکراً او يا مشورتاً په جنګ کې دخيل وي، مګر د هغو کسانو وژل جواز نلري چې په جنګ کې ګډون نلري، لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښځه، ماشوم، سپین ګیري، ناروغان، فلج، معلول، ګوډ، ړوند، هغه راهب چې په کلیسا کې عبادت کوي، هغه کسان چې کور یا معبد ته پناه یوسي، هغه کسان چې د جنګ وس نلري او هغه چې په خپلو پټیو کې په کرکیله بوخت وي. خو که چېرته عملاً په جنګ کې شریک یا په خبرو، فکر او مالي مرسته له کفارو سره همکار وي بیا یې وژل روادي. په دې اړوند انس (ﷺ) له رسول الله(ﷺ) څخه دا ډول توصیه روایت کوي، فرمایي: "د خدای په نامه، د الله ﷻ او د رسول الله ﷺ ددین لپاره ولاړ شئ، زاړه، ماشومان، ښځې او په عبادتخونو کې ناست کسان مه وژنئ"

له پورتني حدیث څخه څرګندېږي چې د مسلمانانو د جنګ او مبارزې معیار د خدای (ﷻ) حکم او اسلامي ضوابط دي، نو که دې اصولو ته پاملرنه وشي هیڅ ظلم او جنایت نه رامنځ ته کېږي، یو بې ګناه انسان، ښځه او ماشوم به نه وژل کېږي.

څه ډول جګړه روا ده؟

﴿الَّذِينَ آمَنُواْ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُواْ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ﴾ [النساء: ٧٦]

ژباړه: چاچې ایمان راوړی د خدای (ﷻ) لپاره جهاد کوي، څوک چې کافر شوي دي د طاغوت په لاره کې جنګیږي.

په اسلام کې جنګ یوازې د الله (ﷻ) په لار کې دی، د هوی هوس، واک ته د رسېدو، په نورو باندې واکداري او د خاورې لاندې کولو لپاره جنګ کول جهاد نه دی، په دې اړه د رسول الله (ﷺ) څخه پوښتنه وشوه، که یو څوک د خپلې زړورتیا ښودلو لپاره جنګیږي، یا د ریا (ځان ښودنې) لپاره جنګیږي. کوم یو د خدای (ﷻ) لپاره دی؟ رسول الله (ﷺ) ورته وفرمایل: «مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ»

ژباړه: څوک چې د خدای (ﷻ) د کلمې د پورته کولو لپاره جنګیږي، هغه د خدای (ﷻ) لپاره جنګ (جهاد) دی.

د قومیت او نژاد لپاره جنګ کول جایز ندي

په نننۍ نړۍ کې ډېر جنګونه د رنګ او نژاد پرستۍ په خاطر پېښیږي. خپل قوم په نورو قومونو غوره ګڼې، عامه وژنه کوي، حال دا چې اسلام دا عمل محکوموي. رسول الله(ﷺ) فرمایي: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ دَعَا إِلَى عَصَبِيَّةٍ وَلَيْسَ مِنَّا مَنْ قَاتَلَ عَلَى عَصَبِيَّةٍ وَلَيْسَ مِنَّا مَنْ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مَاتَ عَلَى عَصَبِيَّةٍ» **ژباړه:** څوک چې خلك قومي تعصب ته رابلي هغه زموږ له ډلې څخه نه دی، څوک چې د قومي تعصب (نژاد پرستی) په خاطر جنګیږي هغه زموږ له ډلې څخه نه دی او څوک چې په دې تعصب کې مړ شو، زموږ څخه نه دی.

پوښتني

۱- څوک په جهاد مکلف دي؟

۲- رسول الله (ﷺ) د جنګ نه وړاندې اسلامي لښکر ته څه توصیه کړې وه؟

۳- د جنګ په حالت کې د کومو کسانو وژل روا دي؟

۴- کوم ډول جنګونه حرام دي؟ روښانه یې کړئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې لوست یو ځل خپلو دوستانو او د کورنۍ غړو ته ولولي او لنډیز دې ولیکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلام له نظره د جهاد ډولونه

جهاد د پیاوړي او ځواکمن کوښښ په معنا د اسلام له نظره په څو ډولونو ویشل کېدای شي، چې له هغې جملې څخه ځینې یې عبارت دي له:

۱ـ مالي جهاد

مالي جهاد، د جهاد د نورو ډولونو د ملا تیر جوړوي، څکه هر ډول جهاد مالي امکاناتو ته اړتیا لري، او که مسلمانان مالي جهاد ونکړي، نور هر ډول جهاد ناشونی کېږي. له همدې کبله الله تعالی په قرآن کریم کې د ځان او مال قربانول، یو بل ته څېرمه ذکر کړي، د بېلګې په توګه په دې آیت کې فرمايي: ﴿إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ﴾ [التوبة: ۱۱۱] **ژباړه:** یقینا الله تعالی له مؤمنانو څخه د هغوی ځانونه او مالونه د جنت په مقابل کې اخیستي دي.

۲ـ د دعوت جهاد

دا جهاد په ژبه سره خلکو ته په پخو دلایلو د دین رسولو او په عملي بڼه د دین په رینښتینې توګه تمثیلولو سره سر ته رسیږي، مسلمانان باید د کفارو، منافقینو، مشرکینو، ملحدینو او بې باکه او نا ملتزمو مسلمانانو په مقابل کې د اسلام حقانیت بیان کړي او لازمه ده چې داعي په خپلو کړو وړو هم د نورو لپاره بېلګه واوسي، څو د هغوی لپاره مقتدا جوړ شي. نو په دې توګه به د حق دین خپور شي، او همدا لار د دین د خپرولو لپاره تر ټولو اغیزمنه لاره ده، چې ټولو انبیاوو کارولې او په هر مسلمان باندې لازمه ده په هر ډول ټولنه کې چې اوسیږي د رسول الله ﷺ په طریقه خلک نېکویو ته راوبلي او له بدویو څخه یې منعه کړي.

الله تعالی فرمايلي: ﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ﴾ [آل عمران:۱۱۰] **ژباړه:** تاسو تر ټولو غوره امت یاست د خلکو د ګټې لپاره وېستل شوي یاست، په نېکۍ امر کوئ او له بدۍ څخه منعه کوئ او په الله ایمان لرئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

البته د دعوت په جهاد کې په داعي لازمه ده څو له حکمت څخه کار واخلي، د دعوت په امورو کې ډېر مهم مخکې کړي، د خلکو په څورونو او تکليف صبر وکړي او له هغې ټولنې او محيط څخه چې دی دعوت پکې کوي با خبره واوسي.

۳ـ د علم او زده کړې جهاد

دا جهاد د مسلمانانو د علم په ګانه باندې په پوښلو سره تر سره کېږي، څو ټول زيار وباسي ديني او نور ګټور علوم چې د انسانانو ټولنه هغو ته اړتيا لري زده کړي، او په علمي فکري او کلتوري برخو کې د يوو کامل او هر اړخيز اسلامي تصور او ذهنيت خاوندان واوسي. په رواياتو کې له رسول اللهﷺ را نقل شوي چې فرمايلي يې دي: د علم او پوهې په هکله باندې يو بل ته لارښوونه کوئ، په علم کې خيانت د مال له خيانت څخه ډېر بد دی، او هرو مرو به الله تعالی له تاسو څخه په دې هکله پوښتنه وکړي.

او الله تعالی فرمايلي: ﴿وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ﴾ [التوبة: ۱۲۲] **ژباړه:** د مؤمنانو لپاره مناسب نه دي چې ټول دې ووزي، ولې له هرې ستري ډلې څخه يو څو کسان (د علم په زده کړه پسې) ونه وتل څو په دين کې پوهه تر لاسه کړي او خپل قوم وويروي کله چې بېرته وروګرځي، څو (له ناوړه کارونو) ځان وساتي.

فعاليت

د دعوت او ښوونې په جهاد کې ځينې ارزښتناک ټکي شته چې بايد عملي شي، ښوونکی دې زده کوونکي په دوو ډلو ووېشي او د هغه پايلې دې ټکي په ټکي وليکي او له دوی څخه دې وغواړي چې دغه موضوع په خپلو منځونو کې وڅېړي.

٤ـ سياسي جهاد

له دې جهاد څخه موخه د اسلام د عدل په اصولو د دولت جوړولو له پاره کوښښ کول دي، داسې دولت چې هلته حاکميت يوازې د الله تعالی وي، کله چې په اسلامی سيمو کې د دين احکام ترک شي او د مسلمانانو يو والي هېر کړای شي نو په مسلمانانو لازمه ده څو کوښښ وکړي د اسلام د قوانينو تر سيوري لاندې د مسلمانانو د يووالي سره سره اسلامي حاکميت په پښو ودروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ـ مسلحانه جهاد

د توري په مټ د طاغوت او د هغه د پلويانو په خلاف مبارزه کول دي، هغه طاغوتيان چې د الله تعالی د دين په مقابل کې يې بيرغ اوچت کړی وي او د الله بندګان په خپله بندګۍ نيسي، ظلم او فساد يې په مخ کې اچولی وي، کښتونه او نسلونه هلاکوي، د الله تعالی د دين له اقامې څخه مخنيوی کوي او د حق د بلنې په وړاندې خنډونه جوړوي.

الله تعالی په دې هکله فرمايي: ﴿وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ﴾ [البقرة: ۱۹۳]

ژباړه: او له هغوی سره جګړه وکړئ تر هغه پورې چې فتنه پاته نه شي او د ژوند نظام ټول د الله تعالی (د خوښې) شي.

او همدا ډول فرمايي: ﴿قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ﴾ [التوبة: ۲۹] **ژباړه:** له هغو خلکو سره جګړه وکړئ چې په الله تعالی او د آخرت په ورځ ايمان نه لري او د الله تعالی او رسول حرام کړی شوي شيزونه حرام نه ګڼي او د حق په دين رفتار نه کوي له هغو خلکو څخه چې کتاب ورکړی شوی تر هغه پورې (جګړه ورسره وکړئ) چې مغلوب شي او د عاجزی په حالت کې جزيه ورکړي.

هر کله چې جهاد مطلق ذکر شي، همدا وروستی معنا ورڅخه مراد کيږي، ځکه د جهاد کلمه په همدې معنا کې اصطلاحي شهرت لري، خو په هغه صورت کې چې له دې معنا څخه اړوونکې قرينه (نښه) شتون ولري، بيا بيا د قرينې د غوښتنې مطابق معنا ورڅخه اخيستل کيږي.

> **فعاليت**
>
> له نفس، شيطان، او باندني دښمن سره جهاد کول يو له بل سره څه توپیر لري؟

د مجاهدينو په برياليتوب کې د ځان جوړونې رول

په مورچلو کې د مجاهدينو د برياليتوب بنسټيز ټکی له نفس او نفساني غوښتنو سره جهاد دی، هغه داسې چې ځوک د خدای (ﷻ) په لار کې جنګيږي او خلک د خدای (ﷻ) دين ته رابولي، څه چې وايي هغه به په عمل کې پلي کوي، د هر څه نه وړاندې به د خپل نفس د جوړولو کوښښ کوي، وروسته بيا له نورو سره مرستې ته لاس غځوي.

په همدې خاطر رسول الله (ﷺ) فرمايي: «الْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ فِي اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ»

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: مجاهد هغه څوک دی چې د خدای (ﷻ) په لار کې له خپل نفس سره جهاد وکړي.

انسان د ټولنې یو جز دی، ټولنه له وګړو څخه جوړه شوې، نو هر څوک چې د جهاد د فریضې په ترسره کولو کې د هر څه نه لومړی د خپل ځان څخه پیل وکړي، ځان جوړ او اصلاح کړي، پرته له شکه دا ټولنه به له داسې پاکو وګړو څخه جوړه شي چې هیڅوک به یې د مقابلې ځواک ونلري.

نو په لنډ ډول ویلای شو، هر هغه څوک چې په جهاد اکبر کې بریالی شو، دا تن به ضرور په جهاد اصغر کې بریالی کېږي. که څوک په جهاد اصغرکې پاتې راغی جهاد اکبر کې یې بریالیتوب ناشونی دی، مګر په ډېرو لږو حالاتو کې به څه مخ په وړاندې لاړ شي خو پایلې ته رسېدل محال دي.

پوښتنې

١- د خدای (ﷻ) په لار کې جهاد په څو جبهو کې ترسره کېږي: نومونه یې واخلئ.

٢- د دعوت او جهاد لپاره له قرآن کریم څخه یو دلیل ذکر کړئ.

٣- د ښوونې د جهاد لپاره له قرآن کریم او حدیثو څخه یو یو دلیل ذکر کړئ.

٤- مسلحانه جهاد شرح کړئ.

٥- سیاسي جهاد څه مفهوم لري.

٦- د خپل ځان جوړول د مجاهدینو په بریالیتوب کې څه رول لري؟

کورنۍ دنده

د خپل ځان جوړولو او د خپل نفس د تربیې د ارزښت په اړه یوه لنډه مقاله ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوله او احکام يې

دا مو ولوستل چې په اسلام کې جنګ د ډېر لوړ هدف په خاطر چې هغه د فکر او عقيدې ازادي ده ترسره کيږي،ترڅو انسانيت ته د کمال لارې پرانيستل شي. ددې لپاره نه کيږي چې ځمکې لاندې، انسانان غلامان او د ځمکې لاندې او باندې زېرمې ترلاسه کړي. هرکله چې سولې ته د تګ ضرورت محسوس شي، نو هغه بې پامه نه غورځول کيږي، ځکه سوله اساس او بنسټ دی، جنګ استثنايي حالت دی، قرآن کريم په دې هکله فرمايي: ﴿وَإِن جَنَحُواْ لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ [الانفال: ٦١].

ژباړه: که چېرته هغوی سولې ته مايل شول، ته هم خپل ميلان ښکاره کړه، په الله (ﷻ) توکل وکړه، بېشکه خدای (ﷻ) اورېدونکی او پوه دی.

د مسلمانانو ترمنځ سوله

ځينې وخت د مسلمانانو ترمنځ هم جنګ پېښيږي، چې په دې حالت کې بايد سوله وشي، قرآن کريم په دې هکله فرمايي: ﴿وَإِن طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِن بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللَّهِ فَإِن فَاءتْ فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ﴾ [الحجرات: ١٠]

ژباړه: هرکله چې د مسلمانانو دوه ډلې سره په جنګ شي، د دوی ترمنځ سوله وکړئ، که يوه پربله ظلم او تېری کوي (او سوله نه مني)، هغه ډله چې ظلم او تېری کوي ،په مقابل کې يې ترهغه وخته وجنګيږئ چې سوله ومني او د خدای (ﷻ) حکم ته غاړه کيږدي، بيا د دوی ترمنځ عادلانه سوله وکړئ (له شرايطو سره سم)، د عدالت نه کار واخلئ، ځکه چې الله (ﷻ) عادلان خوښوي.

نو کله چې دوه ډلې په خپل منځ کې په جنګ شوې، وطن او ملت له داخلي اختلافاتو، خطر او تجزيې سره مخامخ کړي، بايد چې د اسلامي او ملي يووالي لپاره حساب ته کش شي او په هر قيمت چې وي پر وطن او ملت کې يووالی تامين شي. دا هغه لارښوونې دي چې قرآن کريم يې مونږ ته را زده کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیت

قرآن کریم فرمایي: "و الصلح خیر" د سولې په ګټو وغږیږئ.

پوښتنې

۱- قران کریم د سولې په هکله څه فرمایلي دي؟

۲- که د مسلمانانو یو ټولی په بل ټولي حمله وکړي او سوله هم قبوله نـه کـړي، نـو څـه معامله باید ورسره وشي؟شرحه یې کړئ.

کورنۍ دنده

د سولې د اهمیت او د ټولنې د پرمختګ په هکلـه د هغـې د رول پـه اړه یـوه لنـډه مقالـه ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ذمي عقد (تړون)

د عزتمن او سوکاله ژوندانه لپاره ارزښتناکه لاره چې د متقابل احترام او حقوقو رعایت په کې وشي د ذمي عقد دی، په دې لوست کې ورسره اشنا کیږو.

ذمه په لغت کې عهد او تړون ته وایي. اهل ذمه هغه کسان دي چې اسلامي حکومت ته د جزیې (مالیې) په نامه دیوې اندازې مال په ورکولو سره د دوی ځان، مال او حقوق خوندي کیږي.

د اهل ذمه حقوق

ټول ذمیان هغه حقوق لري کوم چې مسلمانان یې لري. حضرت علي کرم الله وجهه په دې هکله داسې فرمایي: "دوی (ذمیانو) ددې لپاره جزیه منلې چې د دوی مالونه او وینې داسې شي لکه زمونږ مالونه او وینې"

اسلامي دولت مکلف دی چې له دوی څخه هر ډول ظلم دفع کړي، د دوی ځان او مال وساتي، د دوی عقیدې او عبادت ځایونو پورې غرض ونکړي، د کسب او کار زمینه ورته برابره کړي.

د ذمي حقوق له منځه وړل حرام دي

ذمي ته د ضرر رسولو په هکله رسول الله (ﷺ) په سختو ټکو داسې بیان کړی، فرمایي: « أَلاَ مَنْ ظَلَمَ مُعَاهِدًا أَوِ انْتَقَصَهُ أَوْ كَلَّفَهُ فَوْقَ طَاقَتِهِ أَوْ أَخَذَ مِنْهُ شَيْئًا بِغَيْرِ طِيبِ نَفْسٍ فَأَنَا حَجِيجُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » تاسې خبر شئ هر هغه څوک چې په ذمي ظلم وکړي، یا په ناحقه دده حق وخوري، یا یې په داسې کار وګوماري چې هغه دده د طاقت څخه پورته وي، یا دده د خوښې پرته ورڅخه شی واخلي، د قیامت په ورځ زه خپله د دوی مدعي یم)

جزیه څه شی ده؟

جزیه د هغه مال څخه عبارت ده چې ذمیان یې اسلامي دولت ته ورکوي، ددې په مقابل کې اسلامي حکومت دوی ته سهولتونه برابروي، د دوی ساتنه کوي، د جنګ نه معاف دي، دا هم باید له یاده ونه ایستل شي چې په ماشومانو، ښځو، لیونو، عمر خوړلو او ړندو باندې جزیه نشته.

پوښتنې

۱ـ ذمه څه شی ده او اهل ذمه کوم کسان دي؟

۲ـ د اهل ذمه حقوق بیان کړئ.

۳ـ آیا جزیه باج اخېستنه ده که په مقابل کې یې ذمیان عوض تر لاسه کوي؟ روښانه یې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library